

ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους

Ἰω. 15 34

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

**ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ» Χαρ. Τρικούπη 26
α' όροφος, Κωδ. 106 79 Τηλέφ. 3620-702**

H.P. Blavatsky	Τò κλειδί τῆς Θεοσοφίας	350
»	Ἡ φωνή τῆς αἰγῆς — Τὰ πρῶτα βήματα στὸν Ἀποκρυφισμὸ	150
Besant - Leadbeater	Ἡ Ἀτραπὸς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ	350
N. Sri Ram	Προσέγγιαις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	100
»	Αἱ βαθύτεραι ὄψεις τῆς Ζωῆς	100
»	Εἰς ἀναζητήσιν τῆς Σοφίας	200
Ed. Arnold	Τὸ Φῶς τῆς Ἀσίας	200
Irving S. Cooper	Ἡ Μετενσάρκωσις	150
An. Besant	Ἡ ἀπόκρυφη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου	150
»	Ὁ Ἑσωτερικὸς Χριστιανισμὸς	350
Vivekananda	Κάρμα — Γιόγκα	150
J. van der Leeuw	Θεοὶ σὲ ἐξορία	80
Βενετοῦ - Ἰλαρίωνος	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	100
Krishnamurti	ΒΛΕΠΕ στὴν γ' σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου	
Ἀντ. Ἀδριανοπούλου	Ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι	400
»	Οἱ Νόμοι τῆς Ζωῆς	200
Ἰω. Βασιλῆ	Τὸ Σημειωματάριό ἑνὸς Μύστου	400
»	Τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	150
K. Μελισσαροπούλου	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς	ἄδ. 150, δεμ. 250
»	Μελετήματα	ἄδ. 350, δεμ. 500
»	Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία	ἄδ. 350, δεμ. 500
»	ΜΗΤΙΣ (Τὸ βιβλίον τῆς σοφίας)	δεμ. 500
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας	δεμ. 300
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Β'	200
»	Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρῖσναμουρτι	200
»	Ὁ Κρῖσναμουρτι γιὰ τὸν Διαλογισμὸ	100
»	Ὁ Ἰησοῦς	150
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)	100
»	«Ἀγνώστῳ Θεῷ»	30
»	Πέντε Τεκτονικαὶ Ὀμιλίαι εἰς Α'	100
»	Μεγάλαις πράξεις στὴν Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων	300
Χρίστου Α. Ριζοπούλου	Οἱ τίτλοι τῶν Ἑλλήν. Τεκτ. Στ. τῆς Κύπρου μὲ εἰσαγωγή περὶ Ἑλευθεροτεκτονισμοῦ	200
Περιοδικὸν «ΙΛΙΣΟΣ»	Τόμοι χαρτόδετοι 1965,71,73,74,76 ἑκαστος	200
»	» 1972,75,77,78,79 »	300
»	» 1980,81,82,83 »	400
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1956-58, 1959-61, 1962-65 ἐκάστη δεμένη		400
«ΙΛΙΣΟΣ» Ἐπιλογὴ 1966-1970 χαρτόδετος		500

Ἀποστείλατε τὸ ἀντίτιμον διὰ νὰ τὰ λάβετε ταχυδρομικῶς.

Αἱ ἀποστολαὶ ἐπὶ ἀντίκαταβολῇ ἐπιβαρύνονται μὲ δραχμὰς 100

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 80

ΣΥΝΔΡΟΜΗ «ΙΛΙΣΟΥ» Δρχ. 500. Ἐξωτερ. \$ 10, Ἀεροπ. \$ 15

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Χαρ. Τρικούπη 26 Κωδ. Ταχ. 106 79, Ἀθήναι

Τηλ. 36.20.702

Διευθυντής ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 29ον ● Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1984 ● ΤΕΥΧΟΣ 163

ΑΓΑΠΗ

Ματθ. Ε 38-48. Ἐκούσατε ὅτι ἔρρέθη, ὀφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ καί ὀδόντα ἀντί ὀδόντος. Ἐγὼ δέ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο· τῷ αἰτοῦντί σε δίδου καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι μὴ ἀποστροφῆς. Ἐκούσατε ὅτι ἔρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ δέ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Ἐάν γάρ ἀγαπήσῃτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τό αὐτό ποιοῦσι; καὶ ἐάν ἀσπάσῃσθε τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσιν; Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν.

Μάρκ. ΙΒ 28-34. Καί προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, ἰδὼν ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπηρώτη-

σεν αὐτόν· ποία ἐστὶ πρώτη πάντων ἐντολή· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ ὅτι πρώτη πάντων ἐντολή· ἀκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἷς ἐστὶ· καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή. Καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς. Καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας ὅτι εἷς ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ· καὶ τό ἀγαπᾶν αὐτόν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τό ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν πλεῖον ἐστὶ πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακράν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Λουκ. ΣΤ 27-36. Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τό ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλήσης. Παντί δὲ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τά σά μὴ ἀπαίτει. Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστὶ· καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι. Καὶ ἐάν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστὶ· καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τό αὐτό ποιοῦσι. Καὶ ἐάν δανεῖζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστὶ· καὶ γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανεῖζουσιν ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιῆτε καὶ δανεῖζετε μηδέν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθός ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου· ὅτι αὐτός χρηστός ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς. Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστὶ.

Ἰωαν. ΙΓ 34-35. Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐάν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

Κορ.Α ΙΓ 1-13. Ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ῥήκων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. καὶ ἐάν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐάν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστην, ὥστε ὄρη

μεθιστάνειν, ἀγάπην δέ μή ἔχω, οὐδέν εἰμι. καί ἔάν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καί ἔάν παραδῶ τό σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δέ μή ἔχω, οὐδέν ὠφελοῦμαι. Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τό κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δέ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε δέ προφητεῖται, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθήσεται. ἐκ μέρους δέ γινώσκομεν καί ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δέ ἔλθῃ τό τέλειον, τότε τό ἐκ μέρους καταργηθήσεται. ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζόμην· ὅτε δέ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. βλέπομεν γάρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δέ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δέ ἐπιγνώσσομαι καθὼς καί ἐπεγνώσθην. νυνὶ δέ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δέ τούτων ἡ ἀγάπη.

Α Ἐπιστ. Ἰωάν. Δ 7-8. Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καί πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καί γινώσκει τόν Θεόν. ὁ μή ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τόν Θεόν, ὅτι ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν.

Ἄντα Μπρούμη

Ἡ συγκομιδή.

Δέ θέλω νά σκέπτομαι τή μελαγχολία τοῦ φθινόπωρου, τὰ φύλλα πού μαραίνονται, τή νύχτα πού ἀπλώνει.

Μή μοῦ μιλάτε γιά τό μόχθο τοῦ ζευγαῖ, οὔτε γιά τόν κόπο τῆς γυναίκας, πού ὦρες σκυμμένη πάνω στή γῆ, πασχίζει νά ξεριζώσει τὰ ζιζάνια!

Τί κι ἂν σέ τοῦτο ἐδῶ τό χωράφι ἔφθασε ἡ θλίψη τοῦ φθινοπώρου; Στό διπλανό ἔχουν ἄνοιξη, στό πάρα-κάτω, ντάλα καλοκαίρι!

Ἐδῶ τό χιόνι καίει τόν ἀνθό τῆς μυγδαλιάς, μά πιά κεῖ, ἀνθίζει τό τριαντάφυλλο κι ὁ ἥλιος ἀφίνει τή μιά θάλασσα στό σκοτάδι, γιά νά φωτίσει παρέκει τήν ἄλλη μέ τά λαμπρότερα χρώματα τ' οὐρανοῦ!

Διατί νά κλείσω τήν καρδιά μου σέ μιά λουρίδα χῶμα καί νά μὴν τήν ἀπλώσω σ' ὅλη τή Γῆ, ὅπου χειμῶνας καί καλοκαίρι, ἀνοιξη καί φθινόπωρο χορεύουν ἀγκαλιασμένα;

Κάθομαι κάτω ἀπό ἕνα γέρικο δέντρο, πού μέ ραίνει μέ τά ξεθωριασμένα φύλλα του. Ἕνα τσουχτερό βοριαδάκι μοῦ παγώνει κιόλας τή ράχη. Ὁ οὐρανός συννέφιασε, τά χρώματα σβήνουν, πᾶνε πιά οἱ ἀνθοί... Μόνο τό χῶμα ἀπλώνεται

μπροστά μου, γυμνό, μουντό χῶμα, πού ἕνας ξερακιανός χωριάτης προσπαθεῖ μέ κόπο νά τ' ὀργώσει, ζωρίζοντας τό γέρικο ἄλογό του...

Μά ἐμένα ὁ νοῦς μου τρέχει τώρα στήν συγκομιδή!

Μόλις στιβάχτηκαν τά στάρια στίς ἀποθήκες, ὑπόσχεση τοῦ ψωμιοῦ τῆς χρονιάς.

Στά βαρέλια βράζει ἀκόμα ὁ μοῦστος, πού θά δώσει τό κρασί. Καί «οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου».

Τώρα τρυγᾶνε πάλι τό μέλι, γεμάτο ἀπ' τήν εὐωδιά τῆς ἀνοιξης!

Τώρα μαζεύουν τόν καρπό τῆς ἐλιάς, πού θά κυλήσει σέ χρυσοπράσινο λάδι.

Τώρα ὠρίμασε τό καρύδι, τό μύγδαλο, τό κάστανο, πού θά συντροφέψουν τίς χειμωνιάτικες βεγγέρες.

Τώρα ροδοκοκινίζει ἡ μηλιά κι' ἡ ροδιά, κι' ἡ κυδωνιά φουσκώνει τά κυδώνια τῆς ἀφράτα-ἀφράτα.

Σ' ὅλο τόν κύκλο τῆς χρονιάς, φρούτα καί φρούτα στιβάχτηκαν καί θρέψανε τά μάγουλα τῶν παιδιῶν.

Γεννήματα λογῆς-λογῆς, ρίζια, καλαμπόκια, ὄσπρια, περιμένουν τή χύτρα, νά κοχλάσουν,

νά χυλώσουν, νά ζεστάνουν τὰ παγωμένα κορμιά τοῦ χειμῶνα. Σκύβω, πιάνω μιά χούφτα χῶμα στά χέρια μου καί τοῦ λέω:

ὦ ἐσύ ταπεινό χῶμα τοῦ χωριοῦ μου! Τί πλούσιο πού εἶσαι! Τί θησαυρούς κρύβεις μέσα σου! Αὐτή τήν ὥρα τοῦ φθινόπωρου, ὅπου περιμένεις κί' ἀπό μᾶς λίγη βοήθεια γιά νά γεννήσεις πάλι τοὺς καρπούς σου, ἐγώ σκέπτομαι τί μᾶς ἔδωσες...

Εὐγνωμοσύνη κί' ἀγάπη μέ πλημμυρίζει καί τόση σιγουριά γιά τό αὔριο, κί' ἄς εἶναι τό αὔριο ὁ πιό βαρὺς χειμῶνας!

Ἐσύ, πού χάρισες τόσα στά παιδιά σου, θά τοὺς χαρίσεις κί' ἄλλα, κί' ἄλλα τόσα! Τό ξέρω κί' ἡσυχάζω. Κοντά σου δέν θά πεινάσω ποτέ, ποτέ δέν θά διψάσω, γιατί ὅλα τὰ δίνεις ἐσύ, φθάνει νά στραφῶ ἐγώ πρὸς ἐσένα!

Λένε, πὼς αὐτοί πού ξενιτεύονται, παίρνουν μαζί τους χῶμα τῆς πατρίδας, γιά θύμηση καί ἂν τύχει καί πεθάνουν στήν ξενιτιά, τὸ θάβουν μαζί τους στόν τάφο τους. Ἐγώ, ἅμα θά φθάσει ἡ εὐλογημένη ὥρα τοῦ τελευταίου μισμοῦ, θά σκύψω, θά σέ φιλήσω, καί θά σοῦ πῶ: «Εὐχαριστῶ μάνα! Σ' ἀφήνω γειά, μά πάντα θά σέ θυμᾶμαι, γιατί σύ μέ γέννησες μέσ' στά σκοτεινά σου βάθη κι ἐσύ μ' ἀνάστησες, ὥσπου νά γίνω ἐλεύθερο πουλί, νά πετάξω στό φῶς!»

Ἀλήθεια, τό φθινόπωρο μπορεῖς νά τό πάρεις καί σάν μιά ἀλληγορία, πού συσχετίζεται μέ μιά φάση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Λένε: «Ἄν δέν κοπιάσουμε νά ξεριζώσουμε τὰ ζιζάνια, νά καλλιεργήσουμε τό ἔδαφος, νά ἐξαγνισθοῦμε, ὅσο εἶναι ὥρα, θά ῥθουν πάντα τὰ γερατειά κί' ὁ θάνατος, θά χαθεῖ ἡ εὐκαιρία τῆς ζωῆς γιά τήν ἀνώτερη ἐκείνη πνευματική πρόοδο, πού συμβολίζεται μέ τῇ γέννηση τοῦ φωτός τῶν Χριστουγέννων».

Μά ἐγώ δέν θέλω νά σκεφθῶ σήμερα τὰ γερατειά καί τόν θάνατο, πού γλυστράει σιγά-σιγά πλάϊ μου, οὔτε ὅσα ἔχασα, οὔτε ὅσα δέν πρόφθασα νά ζήσω. Τί κί' ἂν ἐγώ, ἡ ἄσημη γυναῖκα, περάσω, φύγω καί χαθῶ;

Ἡ ψυχὴ μου —ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ— δέν βρίσκεται σέ συνεχῆ ἀνθιση καί καρποφορία; Γιατί νά κλειστῶ στή δική μου, μικρὴ ὑπαρξη καί νά μὴν ἀγκαλιάσω, μέ τόν νοῦ μου, ὁλάκερη τήν ἀνθρωπότητα, πού συνεχῶς ἀνεβαίνει καί προχωρεῖ στό δρόμο τῆς ζωῆς;

Δέ θέλω σήμερὰ νά μοῦ μιλάτε γιά προσπάθειες καί προετοιμασίες! Δέ θέλω νά σκεφθῶ τόν μόχθο πού πρέπει νά κάνω, γιά νά γίνω ἀπὸ χῶμα, φῶς!

Ἀφήστε με νά θυμηθῶ τὴ συγκομιδὴ πού στίβαζε αὐτὴ ἡ ψυχὴ, στό πέρασμά της στὴ Γῆ!

Αύτῃ ζωντάνεψε μυριάδες κορμιά καί τούς ἔδωσε τή χάρη ν' ἀπλώσουν τή ζωή πιά πέρα! Αὐτῇ ἔδωσε στό λιοντάρι τήν τόλμη καί στ' ἀρνί τήν ἡμεράδα! Αὐτῇ ὄρθωσε τόν ἄνθρωπο στά δυό του πόδια καί τοῦ σήκωσε τά μάτια πρὸς τ' ἀστέρια! Αὐτῇ φώτισε τό μυαλό τοῦ κτήνους καί τό βοήθησε νά πιστέψει στὸν Θεό! Αὐτῇ γλύκανε τήν καρδιά τοῦ θηρίου μέ τή στοργή τῆς μάνας!

Αὐτῇ ἔχτισε ναοὺς, παλάτια, γέφυρες κι' ἄλλαξε τήν ὄψη τοῦ πλανήτη! Αὐτῇ ἀνακάλυψε τούς κρυμμένους θησαυροὺς κι' ἔφευρε —ψάχνοντας μέσα στά δικιά της βάθη, τό ἴαμα, τήν μιλιὰ, τήν τέχνη!

Μέ τίς γροθιές καί τήν ἀξίνη, τό μολῦβι, τό κουπί καί τ' ἀλέτρι, ὅλο καί κάτι ἔπαιρνε ἀπὸ τήν ἀνυπαρξία καί τό ἔφερνε στήν ὕπαρξη!

Ἀγάπη καί μίσος, χαρά καί πόνος, ἐλευθερία, φόβος, ἐλπίδες... πόσα δέν ἔζησε ἀπ' τὸν καιρὸ πού πάγωνε, μέσ' στό κρυσταλλωμένο νερό τῆς λίμνης, ὡς σήμερα, πού ζεσταίνει τ' ἀνθρώπινο κορμί!

Μά κι' αὐτά τὰ λάθη της κι' ἡ κακία της, δέν εἶναι σάν τὰ φύλλα, πού ἅμα μααραθοῦν καί σαπίσουν, γίνονται λίπασμα γιὰ μία νέα ζωή;

Ναί, τό ξέρω πὺς τώρα εἶναι ἡ ὥρα πού πρέπει νά ἐτοιμαστῶ γιὰ τὴ σπορά πού θά ῥθει κάποτε, γιατί δέν μπορεῖ νά μὴν

ἔρθει φέτος, τοῦ χρόνου, ἢ σέ ἑκατὸ αἰῶνες, δέν ἔχει σημασία! καί γώ πρέπει νά ἐτοιμαστῶ, τό ξέρω!

Μά, πρὶν ἀρχίσω πάλι τήν προσπάθεια, ἀφίστε με νά ξεκουραστῶ μιὰ στιγμή...

Κάθομαι πάλι κάτω ἀπὸ τό γέρικο δεντράκι, παίρνω τήν ψυχὴ μου στή χούφτα μου, καί τῆς λέω:

«ὦ ψυχὴ μου! Ἐσύ μικρὴ, ἀνθρώπινη ψυχούλα, τί πλούσια πού εἶσαι! Τί θησαυροὺς πείρας, κι' ὁμορφιάς κρύβεις μέσα σου! Ἐγώ, ἡ ἐφήμερη γυναῖκα, δέν σέ γνωρίζω... Νοιώθω ὅμως πὺς εἶσαι μιὰ παλιά ἀρχόντισσα καί σέ σέβομαι... Γι' αὐτό, ὅσα κι' ἂν πέρασα καί θά περάσω, δέ φοβᾶμαι νά χαθῶ, γιατί ξέρω πὺς κοντά σου δέ θά μοῦ λείψει ποτέ ἡ ζωή...

Σήμερα, ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀφέντρα σου. Σέ σφίγγω μέ λαχτάρα στήν ἀγκαλιά μου, ἀλλὰ σέ πιέζω, σοῦ κακοφέρνομαι, συχνά σέ ξεστρατίζω... Γι' αὐτό σέ παρακαλῶ βασιλίσσά μου, ἐσένα πού ξέρεις τούς δρόμους τ' οὐρανοῦ, πάρε με ἐσύ ἀπὸ τό χέρι, κι' ὁδήγησέ με πρὸς τὴ μυθικὴ χώρα ὅπου γεννήθηκες. Καί·γώ θά σκύψω πάλι πρόθυμα τό κεφάλι στίς δουλειές τοῦ φθινόπωρου, γιατί ἡ συγκομιδὴ πού μάζεψα μέσα μου, μοῦ δίνει τήν ἐλπίδα πὺς θά φθάσω κάποτε, θά φθάσω σίγουρα —χάρι σέ σένα, ὦ ψυχὴ μου— στό καλοκαίρι τῆς αἰωνιότητος!

ΚΑΙΤΗ ΕΞΑΡΧΟΥ-ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Ἄκουμα θά μᾶς πληγώνει ἡ αἴσθησις λοιπόν
τῆς ὑψηλῆς ὀμορφιάς τοῦ χρόνου!..
Αὐτές οἱ ἐποχές του μοιάζουν ἀποχρώσεις κεχριμπαριοῦ
μέ μονάκριβες στή χάρη θυγατέρες!

Καί μένα μέ ζαλίζει τόσο πολύ ἐτοῦτο
τό χλωμό φέγγος τῆς Ἀπρικῆς ἐπάνω στά φύλλα,
ὁ ἀσάλευτος πλάτανος τοῦ Κηφισοῦ κ' ἡ φτέρη.
Φτερουγίζει μέσα μου ὁ λαξευτός Πεντελικός
καί κείνος ὁ καθρέφτης ὁ πανάκριβος ἀπό τή θάλασσα,
γιομάτος ἀντικατοπτρισμοῦς τὰ μεσημέρια!..

Ὅμως, δέν εἶναι πιά καιρός, δέν εἶναι,
νά φυτεύουμε θύμησης ρομαντικές στή μέρα,
ἔτσι πού λιμνάζουν μέσα της οἱ τύψεις καί τό χρέος
κι ἀνεβαίνουν, ὀλοένα ἀνεβαίνουν τὰ τεράστια κύματα,
ἴδια μέ τίς μέδουσες πού τρυγοῦν τὰ ὄνειρα στίς νύχτες,
ὁ πανικός γιά τήν ἀδικη φυγή μας ἀπ' τόν κόσμο...

Δέν εἶναι πιά καιρός γιά συναυλίες πουλιῶν.
Τό ξέρουμε πιά καλά καί τοῦτο
τό Φθινόπωρο αὐτό ἔμαθε νά μᾶς πληγώνει σταθερά
κόβοντας ἀπό κάθε μία στιγμή δικιά μας γιά νά κτίσει
τόν ἴσκιο τό μοναδικό μέ τ' ἀκριβό του σχῆμα.
Δέν εἶναι πιά καιρός γιά συναυλίες πουλιῶν!..

Μά δῶ, πρέπει νά τό μάθουμε κι αὐτό: ἔχει φυλάξει
ὁ Αἰόλος κι ἡ Ἀθηνᾶ πολύτιμες ἱστορίες σοφίας,
ἔχει γράψει ἀπάνω στά ὄστρακα τ' ὄνομα τῆς ψυχῆς μας
κι ἔνα σαντούρι αἰγινίτικο στίς παραλίες, ὅταν θρηνεῖ,
μιλάει ἀκόμα, πόσα Φθινόπωρα θά υπάρξουνε στόν κόσμο!..

ΝΙΚ. ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ

Ἐπιφυλλίδες τῆς Πρωΐας 12/12/32

«Ἡρωες» καί «Ὑπεράνθρωποι»

Εἶδαμεν ἕως τώρα, ὅτι, γιά νά ὑπάρξῃ ἕνα ἐξαιρετικόν ἄτομον, ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως ἕνα κοινωνικόν περιβάλλον, μέσα στό ὁποῖον καί μόνον αὐτό τό ἄτομον τό ἐξαιρετικόν μπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ σημασίαν. Καί ἀπό τήν ταπεινότερην ἄποψιν ἀκόμη ἂν ἀντικρύσουμε αὐτό τό ζήτημα, πάλιν, γιά νά ὑπάρξῃ τό «άνώτερον» ἄτομον, χρειάζεται ἕνα περιβάλλον ἀνθρώπινον, ἔστω καί ὡς ὅρος συγκρίσεως τῆς ἀνωτερότητάς του. Τό ἄτομον, δηλαδή, δέν μπορεῖ κἄν νά νοηθῇ ἔξω ἀπό τό σύνολον. Ποιά εἶναι, τώρα, αὐτά τά «άνώτερα», τά «ἐξαιρετικά» —τά «ἐξειλιγμένα», ἃς ποῦμε καλύτερα— ἄτομα; Ὅχι, βέβαια, οἱ μεγάλοι στρατηγοί πού ἀναφέρει ἡ ἱστορία, οἱ φιλόδοξοι σατράπαι, οἱ αἰμοβόροι σφαγεῖς μυριάδων ὁμοίων των, οἱ δυνάσται πού ἐπίεσαν, πού ἐτυράννησαν μάζας ἀνθρωπίνας γιά νά ἱκανοποιήσουν τήν ἀτομικήν τήν φιλοδοξίαν των, τόν ἀτομικόν των ἐγωϊσμόν, τήν ἀτομικήν των τήν δίψαν τῶν ἀποκτημάτων, τήν πλεονεξίαν των τήν ἀρπακτικήν, μεγάλοι βασιλεῖς—στρατηλάται, κατακτηταί λαῶν, πολέμαρχοι διάσημοι, πού φωνασκοῦν μέσα ἀπό τήν ἱστορίαν, ὅπως γράφεται ἕως τώρα ἡ ἱστορία ὡς εἶδος χρονικοῦ τῶν βασιλειῶν καί τῶν πολέμων. «Μά — θά πῇ κανεῖς— μήπως τόσοι ἀπό αὐτούς τοὺς βασιλεῖς καί τοὺς στρατηγούς δέν ὠφέλησαν τοὺς λαούς των, τοὺς τόπους των, τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς των γενικώτερον; Μήπως ὅσα αὐτοί ἐπέτυχαν, ὅσα ἐκέρδισαν αὐτοί, τά ἐκράτησαν γιά τόν ἑαυτόν των;»

Ὅχι, βέβαια! Ἄλλωστε, καί ἂν ἀκόμη τό ἤθελαν, δέν θά μπορούσαν νά τά κρατήσουν οἱ ἴδιοι. Ὅσο ζῇ κανεῖς —τό ἄτομον δηλαδή— δέν μπορεῖ νά χρησιμοποιοῦσῃ παρ' ὅλην τήν ἀχορταγιά του, παρά ὠρισμένην μόνον ποσότητα ἀποκτημάτων καί ἀγαθῶν πού τά ἀφῆρεσεν ἀπό τό σύνολον. Ἀλλά μήπως δέν ὑπάρχει τρόπος γιά νά ἐπεκτείνῃ κανεῖς τήν ὑπερτροφικήν του ἀτομικότητα; Πλουτίζει τοὺς δικούς του, τήν οἰκογενειά του, τοὺς φίλους του, τοὺς κόλακάς του, τοὺς αὐλικούς του, τόν τόπον του εἰς τό τέλος, κάποτε καί ἄλλους ἀνθρώπους πέραν ἀπό τόν τόπον του· τοὺς πλουτίζει μέ ὅσα ἀπέκτησεν ἀγαθά, καί ὄχι μόνον ὑλικά ἀγαθά. Τοὺς μοιράζει τήν δόξαν του, τήν ὑπερηφάνεια, τῆς ὑπεροχῆς του, τῆς ἐξαιρετικότητός του, τῆς ἀνωτερότητός του. Ἐτσι ἐπεκτείνει ἀνυπολόγιστα τήν ἀτομικότητά του, χρησιμοποιῶν γιά τήν ὑπερανά-

πτυξίν της τό ανθρώπινον περιβάλλον του. Γιά τά μικρότερα τ' αποκτήματα τῶν χαμο-ήρῳων ὁ θάνατος ὁ φυσικός εἶναι ἀρκετός διορθωτής. Γιά τοὺς «ἥρωας» ὁ θάνατος εἶναι συχνά νέα ἀφετηρία διά τήν ἱστορικήν ὑπερανάπτυξιν τῆς ὑπερτροφικῆς καί δυναστευτικῆς ἀτομικότητός των· χρησιμεύει ὡς κυρωτής τῆς ὑστεροφημίας των, πού εἶναι προσωρισμένη νά διαρκέσῃ ὅσο θά διαρκῇ καί ἡ νοοτροπία τῆς ἀτομοκρατίας, τοῦ «ἡρωϊσμοῦ» τοῦ «ὑπερανθρωπισμοῦ». Ἔτσι δυναστεύεται ἡ ἀνθρωπότης πνευματικῶς καί ἀπό ἐγκεντρικῆς ἀτομικότητος πού ἐχάθησαν ἀπό πολλοὺς αἰῶνες καί πού προβάλλονται ἀκόμη ὡσάν παραδείγματα ἀξιομίμητα στίς νέες γεννεές.

Δέν ὑπάρχει χειρότερη καί βαρύτερη καί σκληροτερη καταδυναστευσις ἀπό τήν πνευματικήν, ἀπό τήν σκλαβιά τῆς σκέψεως στάς προλήψεις τῶν αἰῶνων. Αὐτή, ἄλλωστε, συντηρεῖ τήν ὑλικήν καταδυναστευσιν ἀπό τοὺς ἐκμεταλλευτάς τῶν μαζῶν κάθε καιροῦ. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτῃ ἔχει ἀνάγκην κάποιας δικαιολογίας καί στό μυαλό τῶν θυμάτων της. Καί γιά νά μπορῇ νά δικαιολογηται, εἶναι ἀνάγκη νά διατηρῇται αὐτό τό μυαλό δεσμευμένο ἀλύπητα ἀπὸ «παραδόσεις», ἀπὸ «δεδογμένα», ἀπὸ μίαν κατάλληλην νοοτροπίαν, πού νά καλλιεργῇται ἐντατικά διά μέσου τῶν αἰῶνων. Ἔτσι ἡ νοοτροπία τοῦ ἀτομικοῦ ἡρωϊσμοῦ διατηρεῖται συστηματικά καί μέ μεγάλην φροντίδα ἀπὸ αἰῶνας πολλοὺς. Στά μοναρχικά, τ' ἀπολυταρχικά, τὰ καθεστῶτα εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν ὑπόστασιν τῶν μοναρχῶν, τῶν δεσποτῶν. Εἶναι ἀνάγκη βασική ὁ μονάρχης, ὁ αὐθέντης, ὁ κυρίαρχος τῶν λαῶν νά εἶναι καί ἥρως, ὑπεράνθρωπος γιά νά μὴν διαφιλονικῇται τό κύρος του. Γι' αὐτό φροντίζει πρῶτα-πρῶτα νά συγγενεύσῃ μέ τοὺς θεοὺς. Στίς ἀρχαιότερες ἐποχές ἦταν ἡμίθεος, προϊόν τῆς ἐπισκέψεως κάποιου θεοῦ στήν μητέρα του. Ἀργότερα, ἦταν τό ὄργανον καί ὁ ἐκλεκτός τῆς θείας προνοίας, ὁ «χριστός», πού ἔσταζεν ἀπὸ τό μέτωπό του κατά τήν στέψιν του τό ἁγιασμένο λάδι τοῦ χρίσματος. Ὁ «ἐλέω Θεοῦ» δυνάστης καί ἐκμεταλλευτής. Ἄν κανένας ἄλλος στό βασιλείον του αἰσθανόταν τή φιλοδοξία νά γίνη «ἥρως» καί αὐτός ἡ ἐκκαθάρσις δέν ἀργοῦσε· δύο «ἥρωες» ἦσαν πάρα πολλοί γιά τήν ἀντίληψιν τοῦ καθενός ἀπ' αὐτούς· ὁ ἕνας ἐξεπαστρεύετο ἀπὸ τόν ἄλλον μέ ὅποιονδήποτε τρόπον. Ἄς μὴν πᾶμε πολύ μακριά. Ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου τί ἄλλο εἶναι παρά μία σκοτεινὴ σειρά τυφλώσεων, συνωμοσιῶν, δολοφονιῶν, σκευωριῶν γύρω ἀπὸ τὰ

χρυσᾷ τρίκλινα τῶν Βλαχερνῶν καί τοῦ Βουκολέοντος, στούς προ-
θαλάμους τῶν αὐτοκρατόρων καί τῶν αὐγουστῶν, στά κουβού-
κλια τῶν καισάρων καί τῶν σεβαστοκρατόρων;

Ὅταν τό παλαιόν μοναρχικόν-φεουδαλικόν καθεστῶς ἄρχισε
νά φθείρεται καί νά πεθαίνει σιγά-σιγά· ὅταν, ἀντίθετη πρός τήν
τάξιν τῶν εὐγενῶν, τῶν χωροδεσποτῶν, τῶν φεουδαρχῶν, ἄρχιζε
νά ὑψώνεται μία τάξις πού ὡς ἐκείνην τήν στιγμήν ἦτο καί αὕτη,
μαζί μέ τοὺς καλλιεργητάς καί τοὺς ἐργάτας, τό ἀμόνι πού ἐδέχετο
τά κτυπήματα τῆς βαρειᾶς τοῦ Φεουδαρχισμοῦ· ὅταν ἡ ἀστική τά-
ξις ἄρχιζε νά ἀνεβαίνει πρός τήν τελικήν της ἐπικράτησιν, ἡ τάξις
αὕτη διετήρησε τήν ἡρωολατρείαν. Κατά τρόπον, ὅμως διαφορετι-
κόν στήν ἀρχήν. Ἡ ἀστική τάξις ἀπέκτησε τοὺς «ἡρώας» της κατά
τοὺς δύο αἰῶνας πού ἐμεσολάβησαν μεταξύ τῆς Ἀναμορφώσεως
τοῦ Λουθήρου καί τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Γιατί; Ἀπλούστα-
τα, διότι ἡ περίοδος αὕτη τῶν διακοσίων περίπου ἐτῶν ἦτο πραγ-
ματικῶς ἡ περίοδος τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων της. Καί δέν πρέπει νά
λησμονῇται, ὅτι ἦτο περίοδος καθαρῶς ἐπαναστατική. Ἄν ἡ
Γαλλική ἐπανάστασις ὑπῆρξε τό κορύφωμά της καί ἡ ἐξωτερική
ἐκδήλωσις μιᾶς διανοητικῆς ἐπικρατήσεώς της, ἡ ἐπανάστασις, ὅ-
μως, διαρκοῦσε ἀπό δύο αἰῶνες. Ἄρχισε μέ τήν ἄρνησιν τῶν
ἀξιῶν πού ἐθεωροῦντο σταθερές, ἱερές καί ἀκλόνητες στό φεου-
δαρχικόν καθεστῶς. Τό θεῖον δικαίωμα τῶν βασιλέων. Ἀπό πού
τό ἐπῆραν; Ἀπό τόν Θεόν; Ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ὠρθώθη
σιγά-σιγά ἡ ἀγωνιζομένη ἀστική τάξις. Ἀμφισβήτησε πρῶτα τήν
πνευματικήν μονοκρατορίαν τοῦ Πάπα πού ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ πλη-
ρεξούσιος ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Λούθηρος ἐσή-
κωσε τό λάβαρον τῆς πνευματικῆς ἀνταρσίας, γιά νά φθάσῃ βαθ-
μhdόν ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀστικῆς νοοτροπίας ἕως τοὺς Γάλλους «ἐλευ-
θερόφρονas» ἐγκυκλοπαιδιστάς τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνας.
Αὐτοί ἀμφισβήτησαν τήν ὑπόστασιν τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ πού ἀν-
τεπροσώπευεν ὁ Πάπας. Καί ἡ Γαλλική Ἐπανάστασις, μόλις ἐπε-
κράτησεν, ἔσπευσε νά διώξῃ τοὺς ἱερεῖς καί νά καταργήσῃ τήν
θρησκείαν, τήν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Τήν ἀντικατέστησε μέ τήν λα-
τρείαν τοῦ Λόγου. Ἀμφισβήτησαν ἔπειτα οἱ ἀστοί τήν ξεχωριστήν,
τήν εὐγενεστέραν —καί φυσιολογικῶς ἀκόμη— ὑπόστασιν τῶν βα-
σιλέων καί τῶν εὐπατριδῶν. Ἔως τότε ἐπιστεύετο γενικῶς ὅτι
στάς φλέβας των ἐκυκλοφοροῦσεν αἷμα κυανοῦν. Ἦσαν οἱ «κυα-
νόαιμοι» κατά τήν λαϊκὴν τήν πρόληψιν. Στό κατάλευκο τό δέρμα
τῶν γαντοφορεμένων καί περιποιημένων χειρῶν των ἐκυάνιζαν ἡ
λεπτές φλέβες των. Οἱ ἀστοί, ὅταν τοὺς ἀνέτρεψαν, τοὺς ἀνέβα-
σαν στήν λαιμητόμον κατά χιλιάδας —ναί, ναί, τά ἔκαμαν αὐτά τά

πράγματα οι άγαθοί άστοί στην επανάστασίν των— καί έκεϊ έπέισθησαν πειραματικώς, ότι τό αίμα τό γαλάζιο τών εύγενών ήτο καί αυτό μία χονδροειδής ψευτιά όπως καί ή άλλες. Για νά φθάσουν, όμως, έως έκεϊ οι άστοί, έθυσίασαν πολλά. Ή επανάστασεις θέλουν θύματα. Αύτά τά θύματα είναι οι νέοι ήρωες. Οι μόνοι πού άξίζουν τό όνομα, για τόν απλούστατον λόγον ότι αυτοί δέν κερδίζουν τίποτε για τό άτομόν των. Ο ήρωϊσμός των συνίσταται εις τό ότι δίδονται ολοκληρωτικά καί άνεπιφύλακτα, υπερβαίνοντες τόν ατομικισμόν των, για τό συμφέρον του συνόλου, στό όποιον άνήκουν. Καί αυτοί άξίζουν πραγματικώς νά γίνωνται παραδείγματα στίς γενεές τών άνθρώπων.

Όταν, όμως, επεκράτησεν πλέον ή άστική τάξις, άνέπτυξεν, αυτή περισσότερο από εκείνην πού είχε καταλύσει, τήν λατρείαν του άτόμου. «Έλευθερία, Ίσότης, Άδελφότης» — ήτο ή τριλογία τής πίστεως πού είχε αναγράψει στά λάβαρά της όταν έμάχετο σκληρά για ν' ανατρέψει τήν τυραννίαν τών μοναρχών καί του φεουδαρχισμού. Όταν επεκράτησεν, έδωκεν εις τήν λέξιν «έλευθερία» έννοιαν ψευτικήν. Έθεώρησε τό άτομον ελεύθερον νά υπεραναπτύσσεται εις βάρος του συνόλου. Ποϊόν άτομον καί άπέναντι ποϊου συνόλου; Τό άτομον τής άστικής τάξεως άπέναντι του μεγάλου πλήθους μιās άλλης τάξεως πού τήν έξεχώρισεν έπιμελώς ή έκμεταλλευτική δίψα του άστισμού — τής τάξεως τών εργατών πού όλοένα έπληθύνετο μέ τήν ανάπτυξιν τής βιομηχανίας καί τής τάξεως τών γεωργών πού, ριζωμένοι στους άγρούς των, παρήγαν μέ τόν Ιδρωτά των όπως καί πρίν, χωρίς ν' άποκτήσουν καμμίαν ίσοτιμίαν άνθρώπινην μέ τους κυριάρχους τώρα άστούς, μέσα στάς τάξεις τών όποίων διετηρήθηκαν οι μεγάλοι κτηματíαι όπως έδημιουργήθηκαν καί οι μεγαλοκεφαλαιοϋχοι έπιχειρηματíαι. Ή άστική τάξις έγινε ή «βαρειά» καί οι άλλοι — τό μέγα πλήθος τών άνθρώπων — τό άμόνι πού δέχεται τά σκληρά κτυπήματα τής έκμεταλλεύσεως. Ποία «ίσότης» είναι δυνατή όταν ή βάση του κρατουñτος συστήματος είναι ή ύπαρξις τάξεων — προνομιούχων καί μή; Καί ποία τραγική είρωνεία ή «άδελφότης» μέσα σ' αυτό τό άνάξιον άνακάτευμα...

*
* *

Για νά διατηρήση τήν επικράτησίν της ή κρατούσα σήμερον τάξις έχει ανάγκην όλων τών στηριγμάτων πού έχρησιμοποιούσεν

ἄλλοτε ἢ φεουδαρχία. Οἱ ἄστοί, κατά τήν ἐπανάστασίν των, τῆς ἀνέτρεψαν τόν Θεόν. Ὅταν ἐπεκράτησαν, τόν ἐπαναδιώρισαν εἰς τούς οὐρανοὺς, διότι τοὺς χρειάζεται ἀπαραιτήτως «διά τοὺς ἀμορφώτους, πού ἔχουν ἀνάγκην χαλινουῖ», τοὺς ἀμορφώτους πού εἶναι τό ὑπέροχον προϊόν τοῦ ἀστικοῦ μας τοῦ πολιτισμοῦ. Καί δ-ταν ἐποποθετήθη καί πάλιν ὁ Θεός εἰς τήν παλαιάν του θέσιν, ἀπό τοὺς ἀστούς πού τόν εἶχαν παύσει ὅταν τοὺς ἦτο ὄχληρός, εἰς τήν ὑπηρεσίαν τοῦ φεουδαρχισμοῦ, ἀπό τόν νέον αὐτόν διορισμόν προέκυψε μία ἀναπόφευκτη συνέπεια: ἡ ἀναβίωσις τοῦ «ἡρωϊσμοῦ» τῆς παλαιᾶς μορφῆς. Ὁ Θωμᾶς Καρλάυλ τό εἶπε καθαρά, χωρίς καμμίαν ἐπιφύλαξιν: ὁ Θεός εἶναι προσωπικῶς αἴτιος τῆς ἱστορίας· τήν «ποιεῖ», στέλλοντας στόν κόσμον τοὺς «ἥρωας» πού ἐκπροσωποῦν τήν αἰωνίαν του ἀλήθειαν.

Κατ' αὐτήν τήν ἀντίληψιν, τό σύνολον δέν λογαριάζεται. Αὐτό εἶναι τό πλαίσιον τοῦ ἥρωος, ὅπως ἡ κορνίζα ἐνός πίνακος. Ἐχει, βέβαια, καί ἡ κορνίζα κᾶποιαν ἀξίαν. Αὐτή, ὅμως, καθορίζεται ἀπό τό κατά πόσον «δείχνει» εἰς ὅλην του τήν ἐντέλειαν τήν προσωπογραφίαν — τήν ἀτομογραφίαν καλύτερα. Καί οἱ ἥρωες οἱ σημερινοί εἶναι τοῦ τύπου τοῦ Φόρντ καί τοῦ Ροκφέλλερ. Τί προσφέρουν εἰς τό σύνολον; Τίποτε ἀπολύτως. Ἀντιθέτως, ἀφαιροῦν ἀπό τό σύνολον ὅ,τι δέν τοὺς ἀνήκει. Ὑπάρχουν καί ἄλλου τύπου «ἥρωες» τῆς σημερινῆς νοοτροπίας. Ἀλλά γι' αὐτούς καί γιά τοὺς «ὑπερανθρώπους» καί γιά τόν προορισμόν τοῦ ἀληθινά ἐξειλιγμένου ἀτόμου, πού χρησιμοποιεῖ σωστά τόν ἀτομισμόν του, θά εἶναι ἀνάγκη ν' ἀσχοληθοῦμε ἀκόμη μίαν φοράν.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

‘Ο Βασιλέας ‘Αγησίλαος γνώριζε πολύ καλά τήν άνοησία μας

Τά ζωα τά σπιτικά τήν αίσθάνονταν καί όσφραίνονταν ποῦ βρίσκεται ἡ τροφή τους καί τήν έβλεπαν στό χέρι τοῦ Κυρίου τους, γι’ αυτό κοίταζαν μόνον τό χέρι του· ὅπως ἡ γάτα δέν κοιτάζε τό πρόσωπο, τό χέρι τῆς τροφῆς ἀτένιζε μόνο, δέν τήν ένδιέφερε τό πρόσωπό μας δηλαδή τό μορφοποιημένο μέσα σ’ ἓνα κενό προσωπεῖο μας· καί καταλήγαμε παράλογοι νά κατασκευάζουμε θεούς καί θεούς· κι ἐκεῖνος ὁ σκληρός ‘Οκταβιανός Αὔγουστος στή Ρώμη δέ χόρταινε νά τοῦ φτιάχνουν ναούς καί ναούς καί νά τόν προσκυνοῦν παντοῦ· κι ὅλο νά σκύβει καί νά σκύβει ἐκεῖνη ἡ Σύγκλητος ἡ τόσο άργυρώνητη τόσο πού στό τέλος ὁ πρῶτος αὐτοκράτορας εἶχε περισσότερους ναούς καί ἀπό τόν Δία· κι ὅλο ἔλεγε πῶς δέν ἤθελε τίποτε, καμιάν ἐξουσία μά κι ὅλες τίς δεχόταν μέχρις ὅτου τόν ἀποθέωσαν καί κήρυξαν ἔκτοτε θεϊκή τῶν αὐτοκρατόρων τήν καταγωγή. Ποῦ εἶσαι λοιπόν, Καλέ μου ‘Αγησίλαε, χωλὲ βασιλέα τῆς Σπάρτης πού ἡ Τύχη σ’ ἐξαίρεσε ἀπό τόν Καιάδα ν’ ἀποκρίνεσαι στούς Θάσιους πού ἤθελαν νά σέ κάνουν θεό καί τοὺς εἶπες: Κάνετε ἕνα δικό σας Θάσιο θεό νά ἰδῶ ἂν τοῦ ἀρέσει, νά τόν ρωτήσω κι ὕστερα κάνετε καί μένα, καλοί μου Θάσιοι, θεό· γιατί εἶναι μεγάλο πρᾶγμα νά·σαι σωστός καί ὀρθός σήμερα, Κύριε ‘Αγησίλαε ἀπροκατάληπτε καί ὑπερήφανε βασιλέα τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἀθάνατα Ὀμηρικά Ἐπη Ἐπιλογή ἀπό τήν Ὀδύσσεια

Ο-54 Τοῦ γάρ τε ξεῖνος μιμνήσκειται ἥματα πάντα
άνδρός ξεινοδόκου, ὅς κεν φιλότητα παράσχη.

Ο-111 Τηλέμαχ', ἧ τοι νόστον, ὅπως φρεσί σῃσι μενοινᾷς
ὥς τοι Ζεὺς τελέσειεν, ἐρίγδουπος πόσις Ἥρης·
δώρων δ', ὅσσ' ἐν ἐμῷ οἴκῳ κειμήλια κεῖται,
δώσω, ὃ κάλλιστον καί τιμηέστατόν ἐστιν·
δώσω τοι κρητῆρα τετυγμένον· ἀργύρεος δέ
ἐστιν ἅπας, χρυσῷ δ' ἐπὶ χεῖλεα κεκράανται,

Ο-125 Δῶρόν τοι καί ἐγώ, τέκνον φίλε, τοῦτο δίδωμι,
μνήμ' Ἑλένης χειρῶν, πολυηράτου ἐς γάμου ὥρην,
σῇ ἀλόχῃ φορέειν· τείως δέ φίλῃ παρά μητρί
κεῖσθαι ἐνί μεγάρῳ. Σὺ δέ μοι χαίρων ἀφίκοιο
οἶκον εὐκτίμενον καί σῆν ἐς πατρίδα γαῖαν.

Μετάφραση

(Ίάκ. Πολυλᾶς, Ἄργ. Ἑφταλιώτης, Ν. Καζαντζάκης - Ί.

Κακριδῆς, Νικ. Ποριώτης)

Ίακ. Πολυλᾶς:

Τί ἀπ' ὅσους τόν φιλοξενοῦν, ἐπὶ ζωῆς του ὁ ξένος
κεῖνον θυμᾶται ὅπ' ἔδειξεν ἐγκάρδια τήν ἀγάπη.

Ἄργ. Ἑφταλιώτης:

Τί ἀπ' ὅσους τόν φιλοξενοῦν θυμᾶται ὁ ξένος πάντα
ἐκεῖνον πού μέ ξέχωρη τόν καλοδέχτη ἀγάπη.

Ίάκ. Πολυλᾶς:

Νά δώσῃ ὁ Δίας, σύζυγος βαρύκυπος τῆς Ἥρας,
Τηλέμαχ', ὡς ἐπιθυμεῖς, νά φθάσῃς στήν πατρίδα,
καί ἀπ' ὅσ' ἔχω στό σπίτι μου θησαυρισμένα δῶρα,
πανεύμορφο πολύτιμο θά σοῦ φιλοδωρήσω·
κρατῆρα καλοκάμωτον θέ νά σοῦ δώσ' ὅπ' ὅλος
εἶν' ἀργυρός, κ' ἐπάνωθε μέ χρυσαμένα χεῖλη.

Ἄργ. Ἑφταλιώτης:

Τό γυρισμό πού λαχταρεῖς, Τηλέμαχε, ἄς σοῦ δώσῃ
ὁ Δίας ὁ πολύβροντος, ὁ σύγκοιτος τῆς Ἥρας.
Κι ἀπ' ὅσα δῶρα σπίτι μου φυλάω θησαυρισμένα,
σοῦ δίνω τόμορφότερο, τό πιό βαριότιμό μου.
Σοῦ δίνω ψιλοδούλευτο κροντήρι, ὅλο ἀσήμι,
κι ἀπάνωθε τά χεῖλη του μέ μάλαμα σμιγμένα.

Ἄργ. Ἑφταλιώτης:

Τοῦτο κ' ἐγώ, παιδάκι μου, τό δῶρό σοῦ χαρίζω,
ἀπ' τήν Ἑλένη θύμημα γιά τή χρυσή τήν ὥρα
τοῦ γάμου σου, νά τό φορῇ ἡ καλή σου, κι ὡς τά τότες,
ἄς τό φυλάῃ ἡ ἀγαπητή μαννοῦλα σου στό σπίτι.
Τώρα μέ γειά καί μέ χαρά νά τ' ἀξιωθῇς νά φτάσῃς
στί ἀρχοντικό παλάτι σου, στήν ποθητή πατρίδα.

Π 480 Αὐτάρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
κοίτου τε μνήσαντο καὶ ὕπνου δῶρον ἔλοντο.

P 208 Ἀμφὶ δ' ἄρ' αἰγείρων ὕδατοτρεφέων ἦν ἄλσος,
πάντοσε κυκλοτερές, κατὰ δέ ψυχρόν ρέεν ὕδωρ
ὑπόθεν ἐκ πέτρης· βωμός δ' ἐφύπερθε τέτυκτο
νυμφάων, ὅθι πάντες ἐπιρρέζεσκον ὁδῖται.

P 326 Ἄργον δ' αὖ κατὰ μοῖρ' ἔλαβεν μέλανος θανάτοιο,
αὐτίκ' ἰδόντ' Ὀδυσῆα ἐεικοστῷ ἐνιαυτῷ.

P 518 Ὡς δ' ὅτ' αἰοιδόν' ἀνὴρ ποτιδέρκεται, ὅς τε θεῶν ἐξ
ἀείδη δεδαώς ἔπε' ἱμερόεντα βροτοῖσιν,
τοῦ δ' ἄμοτον μεμάσιν ἀκουέμεν, ὅπποτ' ἀείδη·
ὥς ἐμέ κείνος ἔθελγε παρήμενος ἐν μεγάροισιν.

Ν. Καζαντζάκης-Ί. Κακριδής:

Δέξου κι αυτό από μένα, αγόρι μου, τό δῶρο, ἀπ' τῆς Ἑλένης
τά χέρια θύμηση· καί κάποτε, μέ τό καλό σά φτάσει
ἡ ὥρα τοῦ γάμου σου, τό ταίρι σου νά τό φορέσει. ὥς τότε
νά τό φυλάει στό σπίτι ἡ μάνα σου. Καί τώρα στήν πατρίδα,
στό ἀρχοντικό σαις τ' ὁμορφόχτιστο μέ τό καλό νά στρέψεις!

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Κι ἀπό φαῖ κι ἀπό πιστό σά φρανθηκε ἡ καρδιά τους,
τήν κλίνη θυμηθήκανε, καί χάρηκαν τόν ὕπνο.

Ν. Καζαντζάκη - Ί. Κακριδής:

Καί σύνταις τοῦ πιστοῦ θεράπεψαν καί τοῦ φαγιοῦ τόν πόθο,
στήν κλίνη ἐπλάγιασαν καί φράθηκαν τήν ἅγια τοῦ ὕπνου χάρη.

Ἰάκ. Πολυλᾶς:

Καί ἀπό λεῦκες ρυάρικες, ὀλόγυρ' εἶχε δάσος,
ὀλοῦθεν ὀλο κυκλικό. Ψηλάθεν ἀπό βράχο
τό κρύον ἔρρεε νερό· κ' ἐπάν' ἦταν κτισμένος
βωμός, ὅπου θυσίαζαν στές νύμφες οἱ διαβάτες.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Δάσο ἱερό ἀπό λεῦκες φύτρωνε νερόχαρες, πού ἐκάναν
κύκλο σωστό, καί κάτω κρούσταλλα χυνόνταν τά νερά της
ψηλά ἀπό τό γκρεμό, κι ὑψώνουνταν βωμός κατάκορφά του
στίς Νεροκόρες, ὅσοι διάβαιναν θυσία νά τοὺς προσφέρουν.

Ἰάκ. Πολυλᾶς:

Ἀλλά τόν Ἄργον εὔρηκε τοῦ μαύρου χάρου ἡ μοῖρα,
ἅμα στόν χρόνον εἰκοστόν εἶδε τόν Ὀδυσσεά.

Ν. Καζαντζάκη - Ί. Κακριδής:

Ὅμως τόν Ἄργο ἡ μοῖρα ἐσκέπασε τοῦ σκοτεινοῦ θανάτου
τόν Ὀδυσσεά μόλις ἀντίκρισε στά εἴκοσι χρόνια ἀπάνω.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Καθώς καλός τραγουδιστής, πού θεοί τονέ διδάξαν,
βγαίνει καί τραγουδαί γλυκά τραγούδια στούς ἀνθρώπους,
κι ὅλοι κοιτώντας τον ἀκοῦν μ' ἀχόρταγῃ λαχτάρα,
ὅμοια κι αὐτός μέ μάγευε σιμά μου καθισμένος.

Σ 130 Οὐδέν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο
πάντων, ὅσα τε γαῖαν ἐπὶ πνεῖει τε καὶ ἔρπει.

Τ 332 Ὅς δ' ἂν ἀμύμων αὐτός ἔη καὶ ἀμύμονα εἶδῃ,
τοῦ μέν τε κλέος εὐρύ διὰ ξεῖνοι φορέουσιν
πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, πολλοὶ τέ μιν ἐσθλὸν ἔειπον.

Τ 591 Ἄλλ' οὐ γάρ πως ἔστιν ἀύπνους ἔμμεναι αἰεὶ
ἀνθρώπους· ἐπὶ γάρ τοι ἐκάστῳ μοῖραν ἔθηκαν
ἀθάνατοι θνητοῖσιν ἐπὶ ζεῖδωρον ἄρουραν.

Φ 350 Ἄλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τά σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,
ἰστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίχεσθαι. Τόξον δ' ἄνδρεςσι μελήσει
πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γάρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Στόν τραγουδάρι πῶς τὰ μάτια σου στυλώνεις, πού 'χει μάθει
τραγούδια ἀπ' τοὺς θεοὺς πανέμορφα καί ψάλλει στοὺς ἀνθρώ-

πους,

καί λαχταρᾷ ν' ἀκοῦς ἀτέλειωτα, σάν πιάσει τό τραγούδι·
παρόμοια κι ἐκείνου μέ γήτευαν τὰ λόγια στό μαντρί μου.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Ἄπ' ὅσα ζοῦν καί σέρνονται πάνω στή γῆς, κανένα
ἀπ' τό θνητό πιά ἀδύναμο δέ βρίσκεται ἄλλο πλάσμα.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Πλάσμα κανένα ἀπό τόν ἄνθρωπο πιά ἀδύναμο δέν εἶναι
ἄλλο στή γῆς, ἀπ' ὅσα πάνω της σαλεύουν κι ἀνασαίνουν.

Ἰακ. Πολυλᾶς

Ἄλλ' ὅποιος δείχνει ἄψεγος καί ἄψεγην γνώμην ἔχει,
τὴν δόξαν του στά πέρατα τῆς γῆς οἱ ξένοι ἀπλώνουν,
καί μύρι' ἀνθρώπων στόματα καλόν τόν ὀνομάζουν.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Πάλε, ὅποιος φαίνεται γλυκός, κι' ἔχει γλυκεῖα τὴ γνώμη,
ἡ δόξα του ὡς τὰ πέρατα σκορπιέται ἀπὸ τοὺς ξένους,
κι ὅλος ὁ κόσμος ἐκείνου καλὸ νόμα τοῦ δίνει.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Ὅμως δέ γίνεται οἱ θνητοὶ παντοτινὰ νά μνήσκουν
ἀκοίμητοι· γιὰτ' οἱ θεοὶ καιρὸ τοὺς ἔχουν βάλει
γιά κάθε πρᾶμα ξέχωρα στή γῆς τὴν τροφοδότρα.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Μὰ ἀνύπνωτοὶ οἱ θνητοὶ δέ γίνεται νά μένουν ἔτσι πάντα·
ἔχει τό κάθε τί τὴν ὥρα του· τέτοιος μαθὲς ὁ νόμος
πού ὀρίσαν στοὺς θνητοὺς οἱ ἀθάνατοι στή γῇ τὴν καρποδότρα.

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Μὰ ἔμπα, καί κοίτα σπίτι σου καί τό νοικοκεριό σου,
τὴν ἀληκάτη, τάργαλειό, καί πρόσταζε τίς δοῦλες
νά σοῦ δουλεύουν, κι ἄφηνε στοὺς ἄντρες τό δοξάρι,
μάλιστα ἐμένα, ποῦμαι δά καί τοῦ σπιτιοῦ ὁ ἀφέντης.

Φ 428 Νῦν δ' ὥρη καὶ δόρπον Ἀχαιοῖσιν τεκυκέσθαι
 ἐν φάει, αὐτὰρ ἔπειτα καὶ ἄλλως ἐψιάσθαι
 μολπῇ καὶ φόρμιγγι· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός.

Χ 373 Ὅφρα γνῶς κατὰ θυμόν, ἀτὰρ εἴπησθα καὶ ἄλλω,
 ὥς κακοεργίης ἔυεργεσίῃ μέγ' ἀμείνων.

Ψ 146 Τοῖσιν δέ μέγα δῶμα περιστεναχίζετο ποσσὶν
 ἀνδρῶν παιζόντων καλλιζώνων τε γυναικῶν.

Ψ 159 Ὡς δ' ὅτε τις χρυσόν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
 ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
 τέχνην παντοίην, χαρίεντα δέ ἔργα τελείει,
 ὥς μὲν τῷ περίχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.
 Ἐκ δ' ἀσαμίνθου βῆ δέμας ἀθανάτοισιν ὁμοῖος.

N. Καζαντζάκης = 'Ι. Κακριδιῆς:

Μά ἔσύ στήν κάμαρά σου πήγαινε καί τίς δουλειές σου κοίτα,
τόν ἀργαλειό, τή ρόκα, πρόσταζε κι οἱ βάγιες νά δουλεύουν·
γιά τό δοξάρι ἔσύ μή γνοιάζεσαι· θά τό φροντίσουν οἱ ἄντρες
-ὄλοι, μά ἐγώ πιό ἀπ' ὅλους· κύβερνος ἐγώ εἶμαι τοῦ σπιτιοῦ μου!

Ἄργ. Ἐφταλιώτης:

Τώρα καιρός οἱ Ἀχαιοί τό δεῖπνο νά τοιμάσουν,
ὅσο ἔναι φῶς· ἀργότερα κι ἄλλο θενάχουν γλέντι
μέ τό χορό, μέ φόρμιγγα, ποῦναι τοῦ δεῖπνου δῶρα.

N. Καζαντζάκης = 'Ι. Κακριδιῆς:

Ὡστόσο εἶναι ὥρα νά συντάξουμε καί δεῖπνο στούς Ἀργίτες,
ὅσο πού φέγγει, καί ξαφάντωση νά γίνει μέ τραγούδι
καί μέ κιθάρα· τά τραπέζια μας αὐτά εἶναι πού πρέπει.

Νικ. Ποριώτης:

Κ' ἔτσι κ' ἔσύ νά τό βάλης στό νοῦ, νά τό πῆς καί στούς ἄλλους,
πόσο εἶναι κάλλιο νά κάνης καλό, καί κακό νά μήν κάνης.

N. Καζαντζάκης = 'Ι. Κακριδιῆς:

Γιά νά κατέχεις πιά στά φρένα σου, νά ἔχεις νά λές καί σ' ἄλλους,
παρά κακό πόσο καλύτερο νά κάνεις καλοσύνες.

Ἰακ. Πολυλᾶς:

Καί ἀπό τό κροῦσμα τῶν ποδιῶν τό μέγα δῶμα ἐβρόντα,
οἱ νέοι καί οἱ καλόζωνες γυναῖκες ὡς χορεῦαν.

N. Καζαντζάκης = 'Ι. Κακριδιῆς:

Κι ἀπ' τῶν ποδιῶν τοὺς χτύπους τό τρανό παλάτι ἀντιδonoῦσε,
καθὼς χορεῦαν οἱ ὁμορφόζωστες γυναῖκες μέ τοὺς ἄντρες.

Νικ. Ποριώτης:

Κι ὡς ὅταν μάλαμα χύνη τριγύρω σ' ἀσῆμι ὁ τεχνίτης
πού ὁ Ἥφαιστος κ' ἡ Ἀθηνά ἢ Παλλάδα τόν ἔχουνε μάθει
κάθε λογῆς μαστοριά, κ' ἔργα φτειάνει πολύ χάρες στολίζουν,
ἔτσι τοῦ στόλιζε τήν κεφαλή καί τοὺς ὦμους μέ χάρη.
Καί στό κορμί του παρόμοιος μ' ἀθάνατο βγῆκε ἀπ' τή γούρνα.

Ψ 166 Δαιμονίη, περί σοί γε γυναικῶν θηλυτεράων
 κῆρ ἀτέραμνον ἔθηκαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
 οὐ μέν κ' ἄλλη γ' ὧδε γυνή τετληότι θυμῷ
 ἀνδρός ἀφεσταίη, ὅς οἱ κακά πολλά μογήσας
 ἔλθοι ἔεικοστῷ ἔτεϊ ἐς πατρίδα γαῖαν.

Ψ 233 Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἀσπάσιος γῆ νηχομένοισι φανήη,
 ὧν τε Ποσειδάων ἐυεργέα νῆ' ἐνὶ πόντῳ
 ραῖσιν ἐπειγομένην ἀνέμῳ καὶ κύματι πηγῶ·
 παῦροι δ' ἐξέφυγον πολιῆς ἀλός ῥηπειρόνδε
 νηχόμενοι, πολλή δέ περί χροῖ τέτροφεν ἄλμη,
 ἀσπάσιοι δ' ἐπέβαν γαίης, κακότητα φυγόντες·
 ὥς ἄρα τῇ ἀσπαστός ξην πόσις εἰσοροῶση,
 δειρῆς δ' οὐ πῶ πάνπαν ἀφίετο πήχεε λευκῷ.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Πῶς χύνει ἀπ' ἀπὸ στό ἀσήμε μάλαμα καλὸς τεχνίτης, ποῦ ἔχει ἀπ' τὴν Παλλάδα καὶ τὸν Ἥφαιστο περίσσιες τέχνες μάθει, κι εἶναι ὅ,τι φτιάξει μαστορεύοντας ὅλο ὁμορφιά καὶ χάρη ὁμοια κι ἐκείνη χάρη τοῦ ἔχυνε στὴν κεφαλὴ, στοὺς ὤμους, κι ἀπ' τὸ λουτρό θαρρεῖς ἀθάνατος ξεπρόβαλε στὴν ὄψη.

Νικ. Ποριώτης:

Καῦμένη, ἀπ' ὅσες γυναῖκες ἀδύναμες εἶναι στὸν κόσμο, σ' ἐσένα οἱ Ὀλύμπιοι θεοὶ τὴν καρδιά τὴν πιό ἀστοργὴ ἐβάλαν. Δέ θάμενε ἄλλη γυναῖκα μέ τόσον ἀλύγιστη γνῶμη πέρ' ἀπ' τὸν ἄντρα της, ποῦ, τόσα πάθη ἀφοῦ τράβηξε, τώρα, στὰ εἴκοσι ἀπάνω τὰ χρόνια ξανάρχεται ἐδῶ στὴν πατρίδα.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Καημένη, ἀπ' ὅλες ὅσες βρίσκονται γυναῖκες μόνο ἐσένα οἱ ἀθάνατοι τοῦ Ὀλύμπου ἀμάλαγὴ καρδιά στὰ στήθη ἐβάλαν! Δέ βρίσκεται ἄλλη τόσο ἀλύγιστη γυναῖκα, νά τραβιέται μακριὰ ἀπ' τὸν ἄντρα της, ποῦ ὡς ἔσυρε στὰ ξένα μύρια πάθη, στὰ εἴκοσι χρόνια ξαναγύρισε στὴ γῆ τὴν πατρικὴ του.

Νικ. Ποριώτης:

Καί, ὅπως καλὸδεχτὴ ἡ γῆ τοὺς προφαίνεται ἐνῶ κολυμπᾶνε ὅποιοι τὸ στέριο καράβι στὸ πέλαγος ὁ Ποσειδῶνας τοὺς τῶχει σπᾶσει σπρωγμένο ἀπ' ἀγέρα, ἀπὸ κύματα μαῦρα, καὶ λίγοι πρὸς τὴ στεριά, στ' ἀφρισμένα νερά καλυμπώντας, ξέφυγαν, κι ἄρμὴ πολλή στὰ κορμιά τους τριγύρω ἔχει πῆξει, καὶ ὅλοι χαρά, ποῦ τὸ χάρο γλυτώσανε, χῶμα πατοῦνε, τὸ ἴδιο, καθὼς τὸν κοιτοῦσε, καλὸδεχτος ὁ ἄντρας τῆς εἶταν, καὶ τὰ λαιμὰ του καθόλου δέν ἄφηναν τᾶσπρα της χέρια.

Ν. Καζαντζάκης - Ί. Κακριδής:

Πῶς χαίρουνται στεριά ἀντικρίζοντας στὴ θάλασσα ὅσοι πλέκουν, τί ὁ Ποσειδῶνας τὸ καλόφτιαστο τοὺς τσάκισε καράβι, ποῦ τὸ βασάνισαν τὰ κύματα τὰ φοβερὰ κι οἱ ἀνέμοι, καὶ λίγοι ἀπ' τὴν ψαριά τὴ θάλασσα γλιτώνουν κολυμπώντας, νά βγοῦν στὸ ἀκρόγιαλο, κι ἀπάνω τους πολλή ἔχει πῆξει ἄρμυρα, κι ὅπως στεριά πατοῦνε, χαίρουνται, ποῦ τὸ χαμὸ ξεφύγαν ὁμοια κι ἐκείνη ἀναντράνιζοντας τὸ ταίρι της χαιρόταν, κι οὐδ' ἔλεγε νά βγάλει τ' ἄσπρα της βραχιόνια ἀπ' τὸ λαιμὸ του.

Ψ 254 Ἄλλ' ἔρχευ, λέκτρονδ' ἴομεν, γυναῖ, ὄφρα καὶ ἤδη
ὑπνῶ ὑπο γλυκερῷ ταρπώμεθα κοιμηθέντε.

Ω 28 Ἦ τ' ἄρα καὶ σοὶ πρῶι παραστήσεσθαι ἔμελλον
μοῖρ' ὅλοή, τήν οὐ τις ἀλεύεται, ὅς κε γένηται.

Νικ. Ποριώτης:

Μά' ἔλα, κι ἄς πᾶμε στήν κλίνη, γυναίκα· καιρός εἶναι τῶρα
νά κοιμηθοῦμε κ' ἑμεῖς, τό γλυκό νά χαροῦμε τόν ὕπνο.

Ν. Καζαντζάκης - Ἰ. Κακριδῆς:

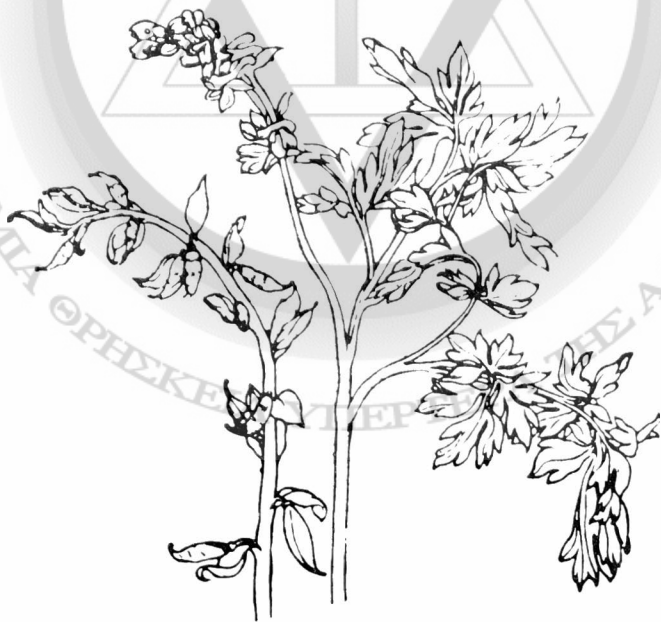
Μόν' ἔλα, πᾶμε πιά νά γείρουμε, γυναίκα, στό κλινάρι,
γιά νά φραθοῦμε στόν ὁλόγλυκο παραδομένοι γύπνο.

Νικ. Ποριώτης:

Πρόωρα ἀλήθεια κ' ἔσένα μελλόταν νάρθῃ καί νά σ' εὖρη
ἢ ὀλέθρια μοίρα πού δέν τήν ξεφεύγει κανεῖς πού γεννιέται

Ν. Καζαντζάκης - Ἰ. Κακριδῆς:

Ὡστόσο πρὶν τῆς ὥρας ἔμελλε καί σένα νά χτυπήσει
ἡ ἀραχλη μοίρα· ποιός τήν ξέφυγε θνητός ποτέ στόν κόσμο;

ΚΩΣΤΗ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Τόμος Α΄

**Ἀπὸ τὴν Προϊστορία
μέχρι τὴν Ἀναγέννηση**

Τόμος Β΄

**Ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση
ὡς τοὺς σημερινούς**

Α΄ Τόμος δρχ. 300

Β΄ Τόμος » 200

Κωστής Μελισσαρόπουλος

Ἡ ἄποψη τῆς Μετενσαρκώσεως

Μιλᾶμε συχνά γιά τήν «ἀθανασία τῆς ψυχῆς», χωρίς νά ἀναλογιζώμαστε πόσο δύσκολο θέμα θίγομε. Διότι οὔτε τί εἶναι ἀθανασία γνωρίζομε, οὔτε τί εἶναι ψυχή. Καί τά δύο μόνο τά φανταζόμεθα. Καθόλου δέν τά γνωρίζομε. Ἀθανασία σημαίνει αἰωνιότης υπάρξεως, δηλ. ἔννοια ἀσύλληπτη γιά τόν ἀνθρώπινο νοῦ. Καί ψυχή; Τί εἶναι ψυχή; Μποροῦμε μέ τό κατώτερο νά συλλάβωμε τό ἀνώτερο; Μέ τή σκέψη νά συλλάβωμε τήν ἔννοια τῆς ψυχῆς;

Δύσκολα πράγματα, πολύ πιά δύσκολα, ἀπ' ὅσο ἐκ πρώτης ὀψεως φαίνονται. Ἀς προσπαθήσωμε νά ἀπλουστεύσωμε τό θέμα. Ἀντί νά λέμε «ἀθανασία τῆς ψυχῆς» ἄς ποῦμε «ἐπιβίωση τῆς ἀτομικότητος» ἴσως ἔτσι εἶναι εὐκολώτερο νά τό ἀντιληφθοῦμε καί νά τό μελετήσωμε.

Ὁ ἄνθρωπος πεθαίνει. Τό γεγονός τοῦ θανάτου τοῦ φυσικοῦ σώματος μᾶς εἶναι, ἀλλοίμονο, πάρα πολύ γνωστό. Ἀλλά τί γίνεται μέ τίς ψυχοδιανοητικές ιδιότητες, οἱ ὁποῖες, πέρα ἀπό τό φυσικό σῶμα, ἀποτελοῦν τήν ἀτομικότητα κάθε ἀνθρώπου; Δηλαδή μέ τά συναισθήματα, τίς ἐπιθυμίες, τίς σκέψεις, τή βούληση, τήν αἴσθησιν τῆς υπάρξεως τοῦ ἐγώ σάν ξεχωριστοῦ ὄντος μέσα στό σύνολο τῆς φύσεως; Ὅλα αὐτά χάνονται μέ τό γεγονός τοῦ θανάτου καί τῆς φθορᾶς τοῦ φυσικοῦ σώματος ἢ ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν καί μετά τή φθορά του;

Ὁ Γκαωτάμα Βούδδας, ὅταν ρωτήθηκε ἐάν ὑπάρχη ἐπιβίωση τοῦ ἐγώ, ἀρνήθηκε ν' ἀπαντήσῃ. «Ὁ Μεγάλος Ἅγιος δέν μίλησε». Καί ὅταν ὁ μαθητής του Ἀνάντα τόν ρώτησε τήν αἰτία τῆς σιωπῆς του, εἶπε: «Ἄν ἀπαντοῦσα ὅτι ὑπάρχει, θά ἐδικαίωνα ἐκείνους πού πιστεῦουν στήν διαρκή ὑπαρξιν τῆς ζωῆς. Ἄν ἀπαντοῦσα ὅτι δέν ὑπάρχει, θά ἐδικαίωνα ἐκείνους πού πιστεῦουν στήν ἐκμηδένισιν». Μέ ἄλλα λόγια κατηγορηματική ἀπάντησις στά μεταφυσικά προβλήματα δέν εἶναι σκόπιμο νά δίνεται, διότι ὅθεϊ σέ παρεξηγήσεις.

Δυνατόν πολλοί νά φρονοῦν ὅτι τά ψυχοδιανοητικά φαινόμενα εἶναι ἀποκλειστικό ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τοῦ φυσικοῦ σώματος. Αὕτη εἶναι μιά ἄποψη σεβαστή, ὅπως καί κάθε ἄλλη. Καθένας εἶναι ἐλεύθερος νά δέχεται τά συμπεράσματα ἐκεῖνα, στά ὁποῖα οἱ μελέτες του καί ἡ κρίσις του τόν ἔχουν ὀδηγήσει. Ἄλλοι ὁμως, τήν ἄποψη αὕτη δέν τή δέχονται. Διότι προβάλλουν -ἐκτός

άλλων θεωρητικῶν ἐπιχειρημάτων- ὅτι παρά πολλά γεγονότα καί περιστατικά, πού ἀποτελοῦν τήν ὀγκωδέστατη βιβλιογραφία τοῦ Πνευματισμοῦ, ὁδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι οἱ ψυχοδιανοητικές ἐκδηλώσεις συνεχίζονται καί μετά τή φθορά τοῦ φυσικοῦ Σώματος, δηλ. καί μετά τό φαινόμενο τοῦ λεγόμενου θανάτου. Σύμφωνα μ' αὐτούς ἡ συγκεκριμένη ἀτομικότης, ἡ ὁποία ἐκδηλώνονταν στόν φυσικό κόσμο μέ ἓνα συγκεκριμένο φυσικό σῶμα, ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει καί μετά τή φθορά αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ σώματος. Αὕτη εἶναι ἡ ἐπιβίωση τῆς ἀτομικότητος.

Ἀλλά πρέπει νά ἐξετάσωμε τό εἶδος αὐτῆς τῆς ἐπιβιώσεως καί ἀκόμη τή διάρκειά της. Ἄσχημος σκόπελος. Ὑπάρχει, ἄραγε, ἡ αἰωνιότης σ' αὕτη τήν ἐπιβίωση, ὅπως πολλοί παραδέχονται; Ἡ αὕτη ἡ ἐπιβίωση ἔχει κάποια διάρκεια, ἓνα γίνεσθαι, μίαν ἐξέλιξη; Ἄς ἐξετάσωμε τό ζήτημα ἀμερόληπτα καί μέ ἐλεύθερη σκέψη.

Αἰωνιότης ἐπιβιώσεως. Δηλαδή μιά συντομώτατη -σέ σχέση πρός τήν αἰωνιότητα- χρονική περίοδος ἐπίγειας ζωῆς, πού διέρχεται σάν σκιά ὀνείρου καί διανύεται ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἀνεύθυνα καί συμπτωματικά, ἡ ὁποία ὁμῶς ἀποφασίζει γιά μιά αἰώνια κόλαση ἢ ἓναν αἰώνιο παράδεισο, σύμφωνα μέ κρίση πού θά λάβη χώραν σέ μιά ἱστορική στιγμή, μέ τεκμήρια τήν ἐπίγεια δράση, μολονότι ἀνεύθυνα καί συμπτωματική ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον καί ἰδίως ὡς πρός τή μεγάλη πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θά καταδικασθοῦν γιά πράξεις ἢ παραλείψεις, τίς ὁποῖες σέ πλήρη σύγχυση ἐξετέλεσαν καί τῶν ὁποίων τό ἀξιόποιον πολλές φορές δέν ἐγνώριζαν. Ἐνῶ ἄλλοι, κατά σκανδαλώδη εὐνοια τῆς τύχης, μόνον καί μόνον διότι δέν ἐπέζησαν ἀπό τή νηπιακή ἡλικία, θά ἀπολαμβάνουν τά ἀγαθά τοῦ παραδείσου, διότι δέν ἐπρόφθασαν νά περιπέσουν στούς γαμψούς ὄνυχες τῆς ἁμαρτίας. Μιά ἄποψη καί αὕτη, τήν ὁποία ἀσπάζονται ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, σεβαστή βεβαίως, ἀλλά μέ τόσον ἀσθενῆ λογικά ἐπιχειρήματα, ὥστε νά δικαιολογεῖται κάθε ἀμφιβολία.

Τρίτη ἄποψη: Αἰωνιότης ἐπιβιώσεως τῆς ἀτομικότητος, ἡ ὁποία δρᾷ καί ἐξελίσσεται χωρίς τό φυσικό σῶμα, ἀποκλειστικά μέσα στή σφαῖρα τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἀλλά τότε, γιατί ἡ ἐπίγεια ζωή; Καί πόσο μηδαμινή καταντάει ἡ σημασία της! Οἱ ἐπιθυμίες καί τά συναισθήματα, πού ὀφείλονται στήν ὑπαρξη καί τή λειτουργία κατά τήν ἐπίγεια ζωή τοῦ φυσικοῦ σώματος, δέν θά ἀτροφήσουν, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, ὕστερα ἀπό τή φθορά καί τήν ἐξαφάνιση τοῦ φυσικοῦ σώματος;

Καί χωρίς αὐτές, δέν θά ἀτροφήσουν σέ συνέχεια οἱ σκέψεις καί ἀκόμη ἡ συναίσθηση τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως, σάν ξεχωριστῆς

όντότητος μέσα στη φύση; Πῶς εἶναι δυνατόν νά λειτουργοῦν στό διηνικές, μέ τίς φευγαλέες ἐντυπώσεις τῆς συντομώτατης, ἀνεύθυνης καί συγκεχυμένης ἐπίγειας ζωῆς;

Τετάρτη ἄποψη: ἐπιβίωσις τῆς ἀτομικότητος, ἡ ὁποία δρᾷ καί ἐξελίσσεται μέ τό φυσικό σῶμα, ἀλλά πέραν τῆς γήινης σφαίρας, σέ ἄλλα οὐράνια σώματα. Τότε ὅμως, γιατί ὄχι καί πάνω στή Γῆ;

Ἔτσι φθάνομε στήν τελευταία ἄποψη τῶν διαδοχικῶν ἐνσαρκώσεων πάνω στή Γῆ, δηλαδή τῆς Μετενσαρκώσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἔκφραση τοῦ θεμελιώδους Νόμου τῆς Περιοδικότητος ἢ Ἀνακυκλήσεως, πού λαμβάνει χώραν κατά τόν μακροχρόνιο στάδιο τῆς ἐξελίξεως διά μέσου τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν.

Τό νά θεωροῦμε τήν ἄποψη τῆς Μετενσαρκώσεως -καί ἐπομένως τῆς προϋπάρξεως- σάν ἐξωφρενική καί ἀπαράδεκτη, ὀφείλεται στίς προκαταλήψεις, πού ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό τίς διάχυτες ὑλιστικές ἀντιλήψεις.

Ἡ ἄποψη τῆς Μετενσαρκώσεως, πού τήν ἔχουν ἀσπασθῇ μεγάλοι φιλόσοφοι, εἶναι ἡ μόνη πού μᾶς δίνει λογική ἐξήγηση σέ ὅλα ἀνεξαιρέτως τά προβλήματα πού προκύπτουν ἀπό τήν ἐξέταση τοῦ θέματος τῆς ἐπιβιώσεως τῆς ἀτομικότητος καί ἀποκαθιστᾷ τήν ἔννοια τῆς δικαιοσύνης καί τῆς τάξεως στήν ἀνθρώπινη ζωή, οἱ ὁποῖες, χωρίς τή Μετενσάρκωση, διασαλεύονται ἀπό τά θεμέλια.

Πραγματικά, πῶς νά ἐξηγήσωμε, χωρίς τήν προϋπαρξη, τήν τεράστια διαφορά πού παρουσιάζουν οἱ ἀνθρωποί σ' ὅλες γενικά τίς ψυχοδιανοητικές τους ιδιότητες, ἐνῶ τά φυσικά σώματά τους λειτουργοῦν ὁμοιότυπα; Πῶς ὁ ἕνας ἔχει ζωώδη αἰσθήματα, ἐνῶ ὁ ἄλλος λεπτά καί ἐξευγενισμένα; Πῶς ὁ ἕνας ἔχει ἀσθενική τή διάνοια, ἐνῶ ὁ ἄλλος παρουσιάζει καταπληκτική εὐφυΐα; Πῶς ὁ ἕνας ἔχει κακοῦργα ἔνστικτα, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἶναι ἀγνός καί ἀνίκανος νά κάνει τό κακό; Πῶς ὁ ἕνας ἔχει τόσο ἐλαστική τή συνείδηση, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἶναι διαμαντένιος χαρακτήρας; Πῶς ἐξηγοῦνται αὐτές οἱ τεράστιες διαφορές, πού παρουσιάζουν οἱ ἀνθρωποί στήν ἠθική καί πνευματική ἀνάπτυξή τους, ἐνῶ φυσιολογικά εἶναι τόσον ὁμοιοί; Πῶς ἄλλοιῶς μποροῦν νά ἐξηγηθοῦν αὐτές οἱ κολοσσιαῖες διαφορές, ἂν ὄχι στή διαφορετική ἡλικία τῶν ψυχῶν; Ἡ θεωρία τῆς κληρονομικότητος ἢ ἡ θεωρία τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος δέν ἀρκοῦν. Ὅχι ὅτι δέν ἔχουν ἐπίδραση -καί μάλιστα σημαντική- ἀλλά δέν ἀρκοῦν, διότι ὑπάρχουν περιπτώσεις πού ἀποδεικνύουν ἀναντίρρητα τήν ἀνεπάρκειά τους. Καί πῶς θά ἐξηγηθοῦν οἱ ἔμφυτες καλλιτεχνικές ἰδιοσυγκρασίες ἢ ἰδιοφυΐες καί τά «παιδιά-θαύματα», ἂν ὄχι μέ τή Μετενσάρκωση; Δέν εἶναι, λοιπόν, ἡ κληρονομικότης καί τό περιβάλλον, πού διαμορφώνουν τόν

ένα σέ έκφυλο ἢ ἐγκληματία καί τόν ἄλλον σέ μεγαλοφυΐα ἢ ἅγιο. Εἶναι ἡ διαφορά ψυχοπνευματικῆς ἡλικίας, εἶναι ἡ διαφορά βαθμοῦ ἐξελίξεως, εἶναι ἡ διαφορά ἀριθμοῦ ἐνσαρκώσεων, σέ συνδυασμό μέ τήν ἀξιοποίησή τους.

Ἄλλ' ἄς ἐξηγήσωμε ἀναλυτικώτερα τόν τρόπο λειτουργίας τῆς Μετενσαρκώσεως. Καί γιά νά μήν ὑπάρχη παρεξήγηση, ἄς γίνη σαφές ἡ διάκριση μεταξύ Μετενσαρκώσεως καί Μετεμψυχώσεως. Μετεμψύχωση ὀνομάζεται ἡ θεωρία σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ ἀνθρώπινη ψυχή μετά τό θάνατο φυλακίζεται σέ σώματα ζῶων. Μιά τέτοια ἀντίληψη εἶναι ἀπαράδεκτη γιά τήν ἄποψη τῆς Μετενσαρκώσεως, πού ἀρνεῖται ἕνα τέτοιο τεράστιο πρὸς τά πίσω ἄλμα τῆς ἐξελίξεως, νά ὀπισθοδρομῇ ἀπό τό ἀνθρώπινο στάδιο καί πάλι στό ζωϊκό. Διότι ἡ ἐξέλιξη προχωρεῖ προοδευτικά ἀπό τίς ἀτελέστερες μορφές πρὸς τίς τελειότερες.

Σύμφωνα μέ τήν ἄποψη τῆς Μετενσαρκώσεως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα ὄν πολυσύνθετο, καί συνεπῶς εἶναι χονδροειδῆς ἡ διαίρεσή του σέ ὕλικό σῶμα καί σέ αὐλή ψυχή. Τό ὕλικό σῶμα εἶναι ὁ ἐξωτερικώτερος φορέας τῆς συνειδήσεως. Ὅταν μέ τό θάνατο ἀποβληθῇ, ἡ ζωή συνεχίζεται μέ ἐξωτερικώτερο φορέα ἢ περίβλημα τό λεγόμενο ἀστρικό σῶμα, τό ὁποῖον εἶναι ἡ ἔδρα τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν συγκινήσεως καί τῶν συναισθημάτων. Συνεπῶς, τό ἀνθρώπινον ὄν ἐξακολουθεῖ, κατά κάποιον τρόπο καί μετά τό θάνατο νά ἐπιθυμῇ καί νά συναισθάνεται. Καί ἐφ' ὅσον οἱ ἐπιθυμίες καί τά συναισθήματα ἀναφέρονται στίς λειτουργίες τοῦ ὕλικου σώματος, εἶναι προφανές ὅτι, ἐπειδή παραμένουν ἀνικανοποίητες, προκαλοῦν δυσάρεστη κατάσταση, πού παρατείνεται μέχρι τῆ φθορά καί διάλυση τοῦ ἀστρικοῦ σώματος. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἕνα δεύτερο θάνατο. Καί τότε ἡ συνείδηση -ἡ ψυχή- συνεχίζει τή ζωή της μέ ἐξωτερικώτερο φορέα τό νοητικό σῶμα, πού εἶναι ἡ ἔδρα τῶν σκέψεων, πού εἶναι ἀπαλλαγμένες ἀπό ἐπιθυμίες. Τό νοητικό σῶμα ἐπεξεργάζεται τήν πείρα πού ἀποκομίσθηκε ἀπό τήν ἐπίγεια ζωή. Μέχρι πού καί τό νοητικό σῶμα ἢ περίβλημα θά φθαρῇ καί θά πεθάνῃ.

Ἔτσι ἡ δράση στόν φυσικό κόσμο τελειώνει μέ τή φθορά τοῦ φυσικοῦ σώματος. Ἡ συναισθηματική ζωή τελειώνει ἀργότερα μέ τή φθορά τοῦ ἀστρικοῦ σώματος. Καί ἡ διανοητική ζωή τελειώνει μέ τή φθορά τοῦ νοητικοῦ σώματος.

Τότε ἡ συνείδηση τῆς ἀτομικότητος, ἀπαλλαγμένη καί ἀπό τούς τρεῖς φορεῖς τῆς ἐπίγειας ἐνσαρκώσεώς της, ἀφομοιώνει τήν πείρα πού ἀπεκόμισε καί ἐπεξεργάστηκε καί ἔτσι ἐπιτελεῖ στήν

έξελιξή της ένα μικρό ή μεγαλύτερο βήμα, ανολόγως τῆς ποσότητος καί ποιότητος τῆς πείρας, πού ἀπεκόμισε ἀπό τήν ἐπίγεια ζωή του.

Δηλαδή ἡ ἐπίγεια ἐνσάρκωση χρησιμεύει γιά τήν ἐξέλιξη τῆς πίσω ἀπό τήν ἐμφανιζόμενη προσωπικότητα ὑποκρυπτόμενης ἀτομικότητος ἢ ψυχῆς.

Ἀκολουθῶς ἡ ἀτομικότης θά περιβληθῇ καί πάλι διαδοχικά ἐναι νέο περίβλημα ἀπό νοητική ὕλη, ένα νέο περίβλημα ἀπό ἀστρική ὕλη, ένα νέο περίβλημα ἀπό φυσική ὕλη, καί ἔτσι γεννιέται ἕνας νέος ἄνθρωπος, πού περικλείει τήν ἴδια παλαιά ψυχή. Ἡ βαθύτερη ψυχασύνθεσή του, ὁ ἔμφυτος χαρακτήρας του, πού εἶναι ἀνεπιηρέαστος ἀπό τή μόρφωση καί τίς συνθήκες τῆς ζωῆς, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ παρελθόντος, δηλαδή τῶν προγενέστερων ἐνσαρκώσεων τῆς ψυχῆς, ἀλλά οἱ σκέψεις, οἱ ἐπιθυμίες καί τὰ συναισθήματα εἶναι χάρτης ἀγραφος καί θά διαμορφωθοῦν κάτω ἀπό τίς περιστάσεις τῆς νέας ἐνσαρκώσεως.

Μιά νέα ἡμέρα ἀνατέλλει, τῆς ὁποίας ἡ παιδική ἡλικία εἶναι τό πρῶινό. ἡ ὠριμη εἶναι ἡ μεσημβρία, καί ἡ γεροντική εἶναι ἡ ἑσπέρα. Θά ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀναπαικτική νύκτα τοῦ λεγομένου θανάτου καί μία νέα ἡμέρα καί πάλι θά ἀνατείλῃ.

Καί ἔτσι, μέ ἀλλεπάλληλες πάνω στή Γῇ ἐνσαρκώσεις, ἀκολουθεῖ ἡ ἐξελισσόμενη ἀτομικότης -ἡ ψυχή- τήν ἐξελικτική της πορεία πρὸς τόν προορισμό της, νά γίνῃ Θεῖον Ὄν, δηλαδή νά πραγματοποιήσῃ μιὰ κατάσταση Ἐλευθερίας, Εὐδαιμονίας, Ἀληθείας, πού εἶναι ἀσύλληπτες γιά τή σημερινή περιορισμένη ἀνθρώπινη ἀντίληψη.

Ὡστε ἡ ἀτομικότης -ὅπως τόσο παραστατικά γράφει ἡ Μπλαβάτσκι- σάν ἕνας ἡθοποιός παίρνει διάφορες προσωπικότητες, παίζει πολλούς ρόλους στό θέατρο τῆς ζωῆς, χωρίς βεβαίως οἱ ρόλοι πού ὑποδύεται κάθε φορά νά ἀποτελοῦν τό Ἐγώ τοῦ ἡθοποιοῦ. Κάθε βίος εἶναι καί μιὰ θεατρική παράσταση, πού παίζεται γιά μιὰ μόνον βραδυά. Ὁ ἡθοποιός ἀρχίζει ἀπό μικροὺς ρόλους κομπάρσου, ρόλους στρατιώτου ἢ ἀκολουθοῦ, ἔπειτα ὑποδύεται τόν Ἀριελ καί τόν Πούκ, ἔπειτα παίζει τόν Μάκβεθ καί τόν Σάϋλοκ ἢ τόν Ὀθέλο. Ἀκολουθῶς τόν Ρωμαιό, τόν Ἀμλετ, τόν βασιλέα Λήρ. Καί ἐγκαταλείπει τή σκηνή ἀφοῦ παίξῃ τόν ρόλο τοῦ μάγου Πρόστιερ.

Ἔτσι, ὅπως ἡ μέλισσα ἀπό κάθε λουλούδι, συλλέγει ἡ ψυχή ἀπὸ κάθε γήϊνη προσωπικότητα, μέσα στήν ὁποία ἐνσαρκώνεται, τό νέκταρ ἀπὸ τίς πνευματικές ἱκανότητες πού ἀναπτύσσονται καί τό ἀφομοιώνει σ' ένα σύνολο.

Νά διερωτηθοῦμε γιατί δέ θυμώμαστε τίς προγενέστερες ἐν-
 σαρκώσεις μας; Μήπως θυμᾶται κανείς τὰ γεγονότα τοῦ πρώτου
 ἔτους τῆς ζωῆς του; Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι δέν τό ἔζησε.
 Ἀλλά καί ἄλλα σημαντικά γεγονότα τοῦ βίου συμβαίνει καμμιά
 φορά νά κοιμοῦνται στά βάθη τῆς μνήμης. Δέν ἔπεται ὅτι δέν
 ὑπάρχουν. Ἐκτός αὐτῶν ὅμως, ἄλλος εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον
 δέν ὑπάρχει ἡ μνήμη. Ποιός θά ἔπρεπε νά θυμᾶται; Ἡ μνήμη εἶναι
 λειτουργία τοῦ νοητικοῦ σώματος, πού μεταβιβάζεται μέ τόν ἐγκέ-
 φαλο στή συνείδηση τοῦ φυσικοῦ σώματος. Ἀλλά ὅπως τό φυσι-
 κό σῶμα, ἔτσι καί τό νοητικό, μέσον τοῦ ὁποῖου λειτουργεῖ ἡ σκέ-
 ψη, ἡ μνήμη καί οἱ ἄλλες νοητικές ἐνέργειες, εἶναι -καθώς εἴπαμε-
 νέο, καινούργιο, γιά κάθε ἐνσάρκωση. Συνεπῶς μνήμη γεγονότων
 προγενέστερης ἐνσάρκωσης δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχει.
 Ὑπάρχει ἡ ἐπίδραση τῶν γεγονότων πάνω στήν ψυχή, ἡ ὁποία
 ἀφομοιώνει τήν πείρα ἀπό τὰ γεγονότα, πού μετουσιώνεται σέ
 διάπλαση χαρακτήρος, σέ ἔμφυτες τάσεις, σέ αὐθόρμητες ἑλξεις
 καί ἀποστροφές.

Ὡστε ἡ μνήμη λογικό εἶναι νά μὴν ὑπάρχει, ἐκτός ἐάν, μολο-
 νότι ὑπάρχει τό φυσικό σῶμα, ἡ συνείδηση κατορθώσει νά ἔλθῃ
 σέ ἐπαφή μέ τὰ ἐσώτατα βάθη τῆς ψυχῆς, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ζων-
 τανή ὁλόκληρη ἡ ἱστορία τοῦ παρελθόντος. Ἀλλ' αὕτη εἶναι μιά
 σπανιώτατη περίπτωση.

Κάτω ἀπό τό φῶς τῆς Μετενσάρκωσης τό φοβερό πρόβλη-
 μα τοῦ θανάτου παίρνει μιά τελείως διαφορετική ὄψη. Δέν ὑπάρ-
 χει πιά θάνατος, μέ τή συνηθισμένη του ἔννοια, δέν ὑπάρχει τέρ-
 μα τῆς ζωῆς, ἀλλά μιά αἰώνια ἀνανέωσή της πάνω στή Γῆ, μιά συ-
 νεχὴς καί ἀδιάκοπη ἐξέλιξη τῆς ψυχῆς. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου ἐξα-
 φανίζεται, παραχωρώντας τή θέση του σέ μιά χαρωπή ἐνατένιση
 τοῦ αἰωνίου μέλλοντος, σέ μιά χαρωπή, ἀλλά σοβαρή, ἐνεργητική
 καί γόνιμη ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς, πού εἶναι τό σχολεῖο τῆς ψυ-
 χῆς. Καμμιὰ προσπάθεια γιά τήν Ἀλήθεια, τή Δικαιοσύνη καί τόν
 Ἀνθρωπισμό δέν χάνεται, διότι μετουσιώνεται σέ ἐξευγενισμό τῆς
 ψυχῆς. Καμμιὰ θυσία γιά γενναῖο καί μεγάλο σκοπό δέν εἶναι μά-
 ταιη καί ἄσκοπη, διότι δικαιώνεται στὸν πνευματικό κόσμο. Ὁ ἄν-
 θρωπος δρᾷ ἐλεύθερος, διότι ἀπελευθερώνεται ἀπό τό φόβο τοῦ
 θανάτου, ἀπό τό φόβο τοῦ ἐκμηδενισμοῦ καί τῆς ἀνυπαρξίας.

Ἡ Μετενσάρκωση δέν εἶναι δυνατόν νά κατανοηθῇ σ' ὅλη
 τῇ ἐκτασῇ καί τό βάθος, χωρὶς μακρά καί ἐπίπονη μελέτη.
 Ἐδῶ ἐγίνε προσπάθεια ἀπλῆς σκιαγραφήσεώς της. Ὅποιος ἐπιθυ-
 μεῖ μπορεῖ νά μελετήσῃ ἐκτεταμένα τό θέμα, ἐλεύθερος νά κατα-
 λήξῃ στά δικά του συμπεράσματα. Ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως πρέ-
 πει νά εἶναι πάντοτε ἀπεριόριστη.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΟΡΟΒΙΤΣ

Ζωή

Γεννήθηκα πρίν από τόν Ήλιο,

από τήν πέτρα

καί από τό νερό

Δέν έχω ηλικία.

Εἶμαι ἡ αἰωνιότητα.

Εἶμαι ἡ Στιγμή.

Δέν μέ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι,

γιατί κανένας δέν μέ δήλωσε

στά ληξιαρχεῖα τους.

Ὑπάρχω

χωρίς νά έχω γεννηθεῖ.

Δέν μέ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι.

Ὅμως διαισθάνονται

τήν ὕπαρξή μου.

Δέν μέ παραμονεύει ὁ θάνατος.

Θνητός δέν εἶμαι

κι' οὐδέ χάνομαι.

Δέν χάρηκα τοῦ τάφου τήν ἀνάπαψη.

Μήτε τῶν ὀστεοφυλακεῖων ἡ Μουσική

μου σάλεψε παράφορα τά φρένα,

ἀπό μυριάδες ὄργανα ἀπό κόκκαλα,

πού τά διευθύνουν

τά πῶ σοφά κρανία...

Οἱ ἄνθρωποι

συχνά μέ μνημονεύουνε

καί σάν Ἀγνωστο Θεό

μέ προσκυνᾶνε.

Δέν εἶμαι

παρά ὁ ἄνεμος ὁ ἀδάμαστος,

πού ξετυλίγει κλωστές ἀπό βροχή,

κλωστές κυματιστές

καί μολυβένιες...

Καί τά ξερά τά φύλλα τοῦ Χινόπωρου,

στά ἐρημικά τά κοιμητήρια,

καθώς χαμοσέρνονται
 γιά νά προσευχηθοῦν,
 ἀρχίζουν ἕνα πένθιμο ἐμβατήριο,
 κηδεύοντας ὄνειρα χαμένα,
 πού ὁ θάνατος καί οἱ Μοῖρες
 ἀκλουθᾶν...

Θνητός δέν εἶμαι
 κι' οὐδέ χάνομαι.
 Ὁ θάνατος, δέν μέ παραμονεύει.
 Δέν ἔχω ἡλικία.
 Εἶμαι ἡ Αἰωνιότητα.
 Εἶμαι ἡ Ζωή!

ΤΑΣΟΣ ΣΑΝΤΑΣ

Οἱ Μεγάλες Ψυχές τοῦ Τρανσβάαλ

Μεγάλες ψυχές τοῦ Τρανσβάαλ,
 πόσο σας σκέφτομαι τώρα πού νοιώθω
 νοσταλγικά κοντά σας.
 Τό πλῆθος τῶν ἀναμνήσεών μου
 γιά σᾶς, καθώς ἐπαληθεύθηκαν στό Πήλιο
 καί γιά μένα.
 Εἰρήνη βασιλεύει στήν πᾶσα Πλάση
 καθώς βγαίνει ὁ ἥλιος μετά μιά
 νεροποντή.
 Ἀνάμεσα ἀπό τά Ἀφρικάανς - τραγούδια
 τοῦ Nick du Preez
 καί τά γλυκόλογα κομπλιμέντα τῶν Φίλων
 πού δέν θά σβήσουν ποτέ.

Πήλιο, Ἰούλης '84

Δημητρίου Ἀπ. Κυριάκη

Περὶ τοῦ J. Krishnamurti

Ὁ Krishnamurti ἀναπτύσσει πρωτοτύπους ἀπόψεις, διαφόρους πρὸς ὅλας τὰς μέχρι σήμερον διατυπωθείσας θρησκευτικές καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας. Πραγματοποιεῖ περιοδείας, εἰς πολλάς χώρας, δίδει διαλέξεις, κατὰ τὸ τέλος δὲ τούτων, διεξάγει διάλογον μέ ἀκροατὰς του. Εἶναι δυσχερές νά κατανοήσῃ τις τήν διδασκαλίαν του. Ἐάν ὁμως ὁ ἀναγνώστης ἐγκύψῃ μέ προσοχήν καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τὸ ἔργον του, χωρὶς ψυχολογικὴν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς διαμορφώσεώς του, ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν, θρησκευτικῶν καὶ λοιπῶν ἀντιλήψεών του, δηλαδή ἐκ τοῦ «Ἐγώ», τότε κατορθοῦται ἐπικοινωνία μετ' αὐτοῦ, ἥτις, ἐν τέλει, φέρει κατάστασιν γαλήνης τοῦ Νοῦ.

Ὁ Krishnamurti ἀποβλέπει πρὸς μίαν παγκόσμιον ἐλευθέραν κοινωνίαν, ἥτις θά ἔχῃ μίαν κυβέρνησιν μεριμνῶσαν διὰ τὰ πρακτικὰ βιοτικά προβλήματα ὅλων τῶν ἀνθρώπων (διατροφῆς, στέγης, καὶ τὰ συναφῆ), ἔτι δὲ καὶ διὰ τήν παιδείαν. Ἡ Κυβέρνησις αὕτη, δεόν νά ἐξησφαλίζῃ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀπόλυτον καὶ ἀπαραβίαστον, κατὰ νόμον, ἐλευθερίαν. Καί κατ' αὐτόν, ὁ ἄνθρωπος προέρχεται, δυνάμει τοῦ νόμου τῆς ἐξελίξεως, ἐκ τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων εἰδῶν πιθήκων. Ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἔργου του, συνισταμένου εἰς ὁμιλίαν του, σημειώσεις ἐκ τοῦ ἡμερολογίου του καὶ ποιήματα, καταδεικνύεται, ὅτι πρόκειται περὶ προσωπικότητος ἐξόχου πνευματικοῦ μεγαλείου. Ἐάν μελετήσῃ τις κατ' ἐπανάληψιν, οἷονδῆποτε γραπτὸν κείμενόν του, θά διαπιστώσῃ εἰς τὸ τέλος τῆς μελέτης, πάντοτε κάτι νέον καὶ οὐσιώδες, ὅπερ δέν κατενοήθη προηγουμένως.

Κατὰ τὸν Krishnamurti, ἡ διαμόρφωσις (Conditioning), εἰς ἣν ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, ἐκ τῶν διαφορῶν σκέψεων, ἰδεῶν, ἐπιθυμιῶν, καὶ γνώσεων, ἀποτελεῖ τὸ Κάρμα τούτων. Ἦτοι, δέν δέχεται τήν ἀποψιν τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ, καθ' ὃν τὸ Κάρμα συνθέτουν αἱ πράξεις ἡμῶν, καλαὶ ἢ κακαί, ἃς ἐτελέσαμεν κατὰ τοὺς προηγουμένους βίους ἡμῶν, συμφώνως,

πρός τήν θεωρίαν τῆς μετενσαρκώσεως. Κατ' αὐτόν ἡ διαμόρφωσις ἡμῶν, εἶναι δυνατόν νά παύσῃ ὑπάρχουσα, διά τῆς νοημοσύνης καί αὐτογνωσίας. Ἡ διαμόρφωσις αὕτη, συνιστᾷ τό «Ἐγώ». Ἐάν, λοιπόν, αὕτη παύσῃ ἐπενεργοῦσα, ὁ Νοῦς καθίσταται ἐλεύθερος καί ἡσυχος, ὅτε ἐπιφαίνεται μία ἄλλη κατάστασις, ἡ ἀγάπη.

Ὁ Krishnamurti διακηρύσσει, ὅτι δέν ἀνήκει εἰς ὠρισμένον κράτος, ἡ δόγμα, οὐδ' εἰς θρησκείαν τινά καί ὅτι δέν ἐμελέτησε ἱερά βιβλία, πλὴν ὀλίγων κατὰ τήν νεότητά του, οὐδέ φιλοσοφικά τοιαῦτα. Ὑποστηρίζει, ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἐγγεγραμμένη ἐντός ἡμῶν, ἀρκεῖ νά γνωρίσωμεν ἡμᾶς αὐτούς διά τῆς αὐτογνωσίας (Self-knowledge). Σημειωτέον, ὅτι καί ὁ Ἡράκλειτος, ὅτε ἀπεσύρθη τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, εἰς τὰ ὄρη, «ἔμαθε τὰ πάντα παρ' ἑαυτῷ», δι' αὐτοπαρατηρήσεως. Κατά τόν Krishnamurti, ἕκαστος μόνος του θά εὕρῃ, ὅτι ἐν αὐτῷ εἶναι ὁλος ὁ Κόσμος. Διακηρύσσει, ὅτι δέν ἔχει μήνυμα τί διά τόν ἀνθρωπον, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον συνιστᾷ εἰς ἕκαστον «Βλέπε, βλέπε εἰς τόν ἑαυτόν σου. Look, Look at Yourself, ἀκροάσου (Listen) τὰ πάντα καί τότε θά κατανοήσῃς ποῖος εἶναι ὁ κλωβός εἰς τόν ὁποῖον εἴσαι». «Ἀκούσατε τί λέγω· δέν θέλω νά συμφωνήσετε εἰς ὅ,τι λέγω· ἀπλῶς ἀκούσατε». Λέγει ἐπίσης, ὅτι δέν εἶναι οὐδέ φιλόσοφος. Ἀντιθέτως, οὐδόλως ἐκτιμᾷ τούς φιλοσοφοῦντας, διότι ἀπλῶς θέτουν ὑποθέσεις, ἐφ' ὧν οἰκοδομοῦν τās θεωρίας των, ἥτοι ἐκ τοῦ γνωστοῦ, ἐκ τοῦ περικυκλωμένου τῆς μνήμης ἢ τῆς φαντασίας.

Προσκαλεῖ τόν ἀκροατήν, ἵνα ἀπό κοινοῦ, ἐρευνήσωσι τό ἐκάστοτε ὑπό συζήτησιν θέμα. Ἔχει εἶπει κατ' ἐπανάληψιν, ὅτι σκοπός του εἶναι νά συμβάλῃ εἰς τήν συνεργασίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἐν ἀγάπῃ. Ὁ Al. Huxley, προλογίζων τό βιβλίον τοῦ Krishnamurti «The first and last freedom», λέγει, ὅτι ὁ συγγραφεύς, ἀπῶς θέτει τό πρόβλημα καί ὑποδεικνύει πῶς δέον νά πλησιάσωμεν αὐτό, ἥτοι, δέον ν' ἀκροασθῶμεν, χωρίς συνειδητήν προσπάθειαν· χωρίς τό «Ἐγώ». Ὅμιλεῖ πάντοτε εἰς τήν Ἀγγλικήν γλῶσσαν. Ἔχει καταπλήσσοιαν εὐχέρειαν λόγου, πλούσιον λεξιλόγιον καί ἀριστοτεχνικήν ἐπίδοσιν εἰς τήν περιγραφὴν τοπίων καί ψυχολογικῶν καταστάσεων. Ὁ λόγος του, εἶναι ἀπλοῦς καί ἀπέριπτος. Δέν

ὠφελεῖ ἡ ἀπομνημόνευσις οἰασδὴποτε περικοπῆς ἐκ τοῦ ἔργου του, διότι ἡ διδασκαλία του εἶναι ὡκεανός, ἡ ἐννοια δέ ὅλων τῶν ὁμιλιῶν καὶ τῶν στοχασμῶν του, ὁλοκληροῦται καὶ κορυφοῦται εἰς τό ἀπόλυτον Καλόν, τήν ὑπερτάτην Πραγματικότητα, τό "Ὀν, τήν Ἀγάπην. Ἐπομένως ὁ μελετητής τοῦ ἔργου τοῦ Krishnamurti, ἢ θά κατανοήσῃ τό νόημά του, ὅτε τοῦτο θ' ἀποτελῇ δι' αὐτόν βίωμα, ἢ ἀπλῶς θά ἐνθυμῇται ἀπό μνήμης, μίαν ἢ πλείονας περικοπὰς ἐξ αὐτοῦ, αἵτινες θά εἶναι δι' αὐτόν μόνον λέξεις ἀσύνδετοι πρὸς τό ὅλον νόημα. "Ἢ, κατ' ἄλλην διατύπωσιν, δέν εἶναι δυνατόν νά κατανοήσῃ τις τό νόημα περικοπῆς τινός, ἂν μὴ ἔχῃ καθολικὴν ἐποπτεῖαν τῆς γενικῆς ἀπόψεως τοῦ συγγραφέως.

Ἐπειδὴ, κατὰ τήν γνώμην ἡμῶν, ἡ διδασκαλία τοῦ Krishnamurti, ἔχει λίαν ἀξιόλογον σημασίαν, διὰ τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα ἀπασχολοῦν ἡμᾶς εἰς τό παρόν πόνημα, ἐπιχειροῦμεν κατωτέρω τήν ἐκθεσιν ταύτης, ἐν ἁκρᾷ περιλήψει, ἥτοι κατὰ τὰ κύρια ταύτης σημεῖα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἐνδεχόμενον, νά μὴ εἶναι ὀρθή ἡ ἀντίληψις, περὶ τῆς πλήρους, ὑφ' ἡμῶν κατανοήσεως τῆς ὅλης διδασκαλίας τοῦ Krishnamurti, φρονοῦμεν, ὅτι εἶναι λίαν συνετόν, ὅπως οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἀνατρέξωσιν οἱ ἴδιοι εἰς τὰ πηγὰς καὶ μὴ ἀρκεσθῶσιν εἰς τὰ ὧδε ἐκτιθέμενα, ἀφοῦ ταῦτα διατυποῦνται, ὡς ἡμεῖς ἀντελήφθημεν αὐτὰ καὶ μάλιστα, ὡς εἴρηται, ἐν συντομίᾳ.

Ἐνδεχομένως νά μὴ συμφωνῇ τις μέ ὠρισμένας ἀπόψεις τοῦ Krishnamurti. Ὅμως, δέν δύναται νά τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ καλή του πίστις, ἡ ἀγάπη του διὰ τόν ἄνθρωπον, βαθεῖα καὶ ἀπεριόριστος, ὡς καὶ τό μέγιστον ἐνδιαφέρον του διὰ τήν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀπολύτου Ἀληθείας. Συγκινεῖ βαθέως ἡ ἀκάματος δραστηριότης του, ἡ ἐπιμέλεια, ἡ ὑπερευαίσθησις του καὶ ἡ στοργή του διὰ τήν νεότητα. Σημειωτέον, ὅτι διὰ τῶν χρημάτων, ἅτινα εἰσπράττονται ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν βιβλίων του, ἰδρύθησαν τέσσερα (δύο εἰς Ἰνδίας, ἓν εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἓν εἰς Ἀμερικὴν) πρότυπα Σχολεῖα, ἃ καὶ συντηροῦνται δι' αὐτῶν, οὗτος δέ διάγει βίον ἐν λιτότητι καὶ ἀπλότητι. Τὰ Σχολεῖα τοῦτα ἐπισκέπτεται κατὰ περιόδους ὁ Krishnamurti καὶ ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς διδασκάλους. Ὁ Σωκράτης ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τόν Krishnamurti, ὡς πρὸς τόν τρόπον τῆς διδασκαλίας, διότι ἀμφότεροι βοηθοῦν ὑποδεικνύοντες πῶς δέον νά ἐρευνῶμεν, ἵνα φθάσω-

μεν εἰς τό Ἀπόλυτον ἀγαθόν, τόν Θεόν. Κατά τινα θεοσοφικήν ἄποψιν, ὁ Σωκράτης ἦτο μία τῶν ἐνσαρκώσεων τοῦ Krishnamurti ἐν Ἑλλάδι. Ταῦτα ὅμως δέν ἀποδέχεται οὗτος, τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον, δέν εἶναι κατ' αὐτόν, βᾶσιμος ἡ θεωρία τῆς μετενσαρκώσεως, ἐάν ὀρθῶς κατηνοήσαμεν τήν διδασκαλίαν του.

Μετά τās διαληφθεῖσας πληροφορίας καί διευκρινήσεις, προβαίνομεν ἤδη, εἰς τήν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεων τοῦ Krishnamurti, ὑπό τήν, ὡς ἄνω, ἔννοιαν, ἥτοι μόνον, ὡς πρός τά θέματα, δι' ἃ γίνεται λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν καί ὡς εἵπομεν ἤδη, ὡς ἡμεῖς ἀντελήφθημεν ταύτας.

A.- Περὶ τῆς Ζωῆς

Ἡ Ζωή εἶναι ἐνέργεια, μία ἀτέρμων σειρά ἐμπειριῶν, εἰς μέγας ποταμός, εἶναι κινήσεις καί ἀλλαγὴ, μία ροή ἄχρονος, ἐν μέγα μυστήριον. Ἡ Ζωή δημιουργεῖ ὅλας τās μορφάς, ἐνῷ αὕτη, στερεῖται μορφῆς. Εἵμεθα μέρος τῆς Ζωῆς καί τῆς ἐνεργείας. Ἡ Ζωή εἶναι τὰ πάντα, ἡ χαρά καί ἡ λύπη, ἡ γέννησις καί ὁ θάνατος, αἱ ιδιότητες, αἵτινες συνθέτουν τό «Ἐγώ», τό λεγόμενον Κακόν, ἡ βιόσφαιρα, ὁλόκληρον τό Σύμπαν. Ἡ Ζωή εἶναι ἱερά, ἕκαστος δ' ἐξ ἡμῶν, ἀφοῦ εἵμεθα μέρος ταύτης, εὐρίσκεται ἐδῶ, ἵνα ἐπιτελέσῃ ἐν ἔργον. Δέν δύναται νά δοθῇ ἀπάντησις εἰς τό ἐρώτημα περὶ τοῦ τί ἀκριβῶς εἶναι Ζωή, ὡς πρός τήν φύσιν, τήν ὑφήν ταύτης. Τό νόημα ταύτης θά εὐρωμεν εἰς τό Ζῆν. Σκοπός τῆς Ζωῆς εἶναι τό νά ὑπάγωμεν πέρα τῆς δραστηριότητος τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», ἵνα εὐρωμεν τήν Ὑπερτάτην πραγματικότητα. Ἐκαστος ἄνθρωπος, ἀναλόγως τῆς διαμορφώσεώς του, φιλοσοφικῆς, θρησκευτικῆς ἀποδίδει εἰς τήν Ζωήν καί ἀνάλογον νόημα. Τό νά εἶναί τις εὐαίσθητος εἰς ὅλα καί ἰδίᾳ εἰς τήν φύσιν, ἀποτελεῖ αὐτό τοῦτο τό ὑπάρχειν. Ἀπλῶς νά ζῇ τις. Ἡ Ζωή δέν ἔχει, οὔτε ἀρχήν, οὔτε τέλος. Ἡ Ζωή καί ἡμεῖς, ἀποτελοῦμεν ἐνότητα. Ὑπάρχει ἐνότης Ζωῆς. Ὅλα εἶναι διασυνδεδεμένα. Εἵμεθα Ζωή. Ὅ,τι κάμνομεν, εἶναι μέρος τῆς Ζωῆς. Τό σῶμα ἡμῶν εἶναι ὄργανόν της. Ἀφοῦ εἵμεθα μέρη τῆς Ζωῆς, δέν εἶναι δυνατόν νά γίνῃ λόγος περὶ συναισθήματος ἀνασφαλείας καί ἀβεβαιότητος. Πρέπει, λοιπόν, νά βλέπωμεν τὰ πάντα ὡς ἐν Ὀλον.

Β.- Ὁ ἄνθρωπος

Ὁ ἄνθρωπος προῆλθεν ἐξελικτικῶς, ἐκ τοῦ πλέον ἀνεπτυγμένου εἵδους πιθήκων. Εἴμεθα, λοιπόν, ἀπόγονοι τῶν ζώων τούτων, εὐρισκόμεθα δ' εἰσέτι εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς φυλετικῆς νοημοσύνης, δι' ὃν λόγον, ἔχομεν ἐκδηλώσεις ἐπιθετικές, ἐγκληματικές.

Εἴμεθα πρωτόγονοι, ἀγροῖκοι. Τό ζωῶδες στοιχεῖον εἶναι εἰσέτι ἐντός ἡμῶν, ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται καί ἡ βιαιότης ἡμῶν. Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα εὐρίσκονται ἐν συσχετίσει, δι' ὃν λόγον, ὡς καί ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν ἀνθρώπων, τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δέ, εἴμεθα πάντες ἀποτελέσματα τῆς συλλογικῆς κοινωνικῆς Ζωῆς. Εἴμεθα μέρος πάντων καί οὐχὶ ἄτομα· εἴμεθα ὀνόματα, προσηρμοσμένα εἰς δέσμας ἐξ ἐμπειριῶν καί μνήμης· εἴμεθα τίποτε -Nothing- ἀλλὰ καί τό πᾶν, ἀφοῦ ἡμεῖς καί ὁ Κόσμος, εἴμεθα Ἕν.

Γ.- Ἡ ψυχὴ

Ἡ ψυχὴ εἶναι ὁ Νοῦς, ὡς «Ἐγώ». ὁλόκληρος ἡ λειτουργία τῆς σκέψεως, ὅλον τό περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἡ ὅλη δομὴ καί συγκρότησις τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν. Δηλαδή ὁ Krishnamurti δέν δέχεται, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ὀντότης πνευματικῆς, κατὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀντίληψιν. Ἐπίσης δέν δέχεται, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι τό Atman, τό ὁποῖον εἶναι μέρος τοῦ Brahman, ὡς ὑπολαμβάνει ὁ Ἰνδουϊσμός. Ἡ ψυχὴ, ὡς ἀτομικότης, ὀντότης, εἶναι μεθόδευσις τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», ἵνα ὑπάρχῃ αἰωνίως, ὥστε νὰ ἱκανοποιητῇ, ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἐπιθυμίας του δι' ἀθανασίαν καί οὕτω ἀπαλλαγῇ τοῦ φόβου ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς ἀνασφαλείας καί ἀβεβαιότητος, ὅπερ ἀποτελεῖ διαρκές βίωμά του.

Δ.- Ἡ σκέψις

Ἡ σκέψις προκαλεῖται ἐκ τῆς μνήμης, ἐξ ἀντιδράσεως ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ζωῆς. Ἐφ' ὅσον ἡ μνήμη ἀφορᾷ τό παρελθόν, ἥτοι τό «γνωστόν», συνέπεται, ὅτι καί ἡ ἐξ αὐτῆς ἀφορμωμένη σκέψις, οὐδέποτε, ἔχει τι νέον καί οὐδέποτε εἴ-

ναι έλευθέρα, έκ δέ τής φύσεώς της, εΐναι περιωρισμένη. Διά τόν αὐτόν λόγον καί ἡ βούλησις, ἥτις εΐναι ἡ έπικρατοῦσα έκάστοτε, ὡς ίσχυροτέρα, έπιθυμία, ἥτις ὁμοίως εΐναι σκέψις, δέν εΐναι έπίσης έλευθέρα. Ἡ σκέψις εΐναι ένέργεια, ὡς έπίσης καί ἡ ὕλη καί ἡ νοημοσύνη. Καί τό αἶσθημα εΐναι σκέψις, έτι δέ καί ἡ βούλησις. Έκ τῶν προεκτεθέντων συνάγεται, ὅτι ἡ λειτουργία τής σκέψεως, εΐναι ὅλως μηχανική, έπειδή δέ ἅπας ὁ ανθρώπινος βίος εΐναι έν διασυνδέσει καί ἀλληλεξαρτήσεϊ, αὕτη εΐναι συλλογική (Collective). Ἡ σκέψις δύναται νά εΐναι ένήμερος τής δραστηριότητός της. Εἴμεθα ὅ,τι σκεπτόμεθα. Εἴμεθα μία δέσμη ἀναμνήσεων. Ὁλόκληρος ἡ έμπειρία, ἡ μνήμη, συνιστᾷ τήν συνείδησιν. Ὅταν ἡ σκέψις κατανοήσῃ τήν δυσαρμονίαν, τήν σύγχυσιν, τήν ἀταξίαν, τότε βαίνει παραλλήλως πρός τήν νοημοσύνην, ὕφ' ἥς καί έφεξῆς κατευθύνεται. Ἡ σκέψις δημιουργεῖ φόβον, ὅταν ἀσχολῆται μέ τήν ὕγειαν, τόν θάνατον, ὡς καί ὅταν έκδηλοῦται συγκριτικῶς, οἷον, ὅταν τις σκέπτεται, ὅτι ὁ γεῖτων εΐναι ὕγιέστερος, πλουσιώτερος, ίσχυρότερος αὐτοῦ. Ἡ σκέψις εΐναι ὄργανον τοῦ έγκεφάλου, βοηθεῖ δέ μόνον διά τά πρακτικά θέματα τοῦ βίου, οἷον διά τήν πρόοδον τής τεχνολογίας, δι' έπιστημονικάς διερευνήσεις, τήν έκμάθησιν τέχνης. Οὐδόλως ὁμως συμβάλλει διά τήν επίλυσιν ψυχολογικῶν προβλημάτων, ἢ μεταφυσικῶν τοιούτων, οἷον, ἐάν ὑπάρχῃ Θεός καί ἄλλων συναφῶν. Δέν ὑπάρχει «σκεπτόμενος» -Thinker- ἀλλ' εΐναι μόνον ἡ λειτουργία τής σκέψεως, διαδοχή σκέψεων. Ἀνωτέρα μορφή σκέψεως εΐναι, οὐχί ἡ θετική τοιαύτη, ἥτοι ἡ έκκινουσα έκ τής μνήμης, ἀλλ' ἡ ἀρνητική, ἡ ὁποία λειτουργεῖ έκ τής σιωπῆς, λόγω κατανοήσεως τοῦ τρόπου λειτουργίας τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», ἥτοι έκ ψυχολογικῆς έλευθερίας. Ζῶμεν εἰς τό επίπεδον τής σκέψεως.

Ε.- Τό «Ἐγώ»

Τό «Ἐγώ» εΐναι αἱ έπιθυμίες, ἡ μνήμη, αἱ γνώσεις, τό έπώνυμον, αἱ πίστεις ἡμῶν, αἱ ιδεολογίες, ὁ φθόνος, ἡ ἀπληστία, ἡ περιουσία, ἣν έχομεν, ἡ θέσις, ἣν κατέχομεν καί ἡ έντεῦθεν ἀπορρέουσα δύναμις, ὡς καί ἡ έπιρροή, ἡ φήμη, τά αἰσθήματα, αἱ σκέψεις, αἱ έμπειρίες. Εἴμεθα, οὐχί ἀτομικότης

ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ πολλοί, ὅσαι καί αἱ ἐπιθυμῖαι ἡμῶν. Ἡ ἐπιθυμία δι' ἀσφάλειαν καί βεβαιότητα, προκαλεῖ φόβον. Ἡ βούλησις εἶναι ἔργον τῆς ἐπιθυμίας, δέν δέχεται ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, ἀφοῦ αὕτη ἔχει διαμορφωθῇ ἐκ τοῦ «Ἐγώ». Ἐάν τοῦτο κατανοηθῇ, ὑπάρχει ἐλευθερία βουλήσεως. Τό «Ἐγώ» καθιδρύεται ὑπό τοῦ Νοῦ, ἐφ' ὅσον οὗτος συσχετίζεται μέ μίαν ἢ πλείονας ιδιότητας, ἐξ ἐκείνων, αἰτινες συνθέτουν αὐτό. Ὀλόκληρος ἡ διαμόρφωσις ἡμῶν, ἀποτελεῖ τό «Ἐγώ». Τό «Ἐγώ» εἶναι τά πράγματα, εἰς ἃ ἔχομεν προσκολληθῇ. Εἴμεθα τό «Ἐγώ». Εἴμεθα ὅ,τι κατέχομεν. Ὁ πλούσιος δέν κατέχει, ἀλλὰ κατέχεται ὑπό τοῦ πλούτου, ὅστις ἀποτελεῖ ἐμπόδιον διὰ τήν κατανόησιν τῆς Ὑπερτάτης πραγματικότητος. Ἐπειδή εἴμεθα πτωχοί, ὡς πρὸς τόν ἐσωτερικόν κόσμον, προκαλοῦμεν θόρυβον, ὑπό εὐρείαν ἐννοίαν, ἵνα ἐντυπωσιάσωμεν. Ὁ Νοῦς, ὡς «Ἐγώ», ὁ διαμορφωμένος (Conditioned), δέν εἶναι δυνατόν νά κατανοήσῃ τό Ἀπόλυτον, οὔτε νά λάβῃ οἰανδήποτε ἐμπειρίαν περί Αὐτοῦ. Ἄρα τό «Ἐγώ» δέν ἔχει μέλλον, ἀφοῦ εἶναι πλάσμα τοῦ Νοῦ, εἶναι ἀνύπαρκτον. Ἐφ' ὅσον ὁ Νοῦς ἐπηρεάζεται ψυχολογικῶς ὑπό μιᾶς ἢ πλειόνων ιδιοτήτων, ἐξ ἐκείνων, αἰτινες συνθέτουν τό «Ἐγώ», δέν εἶναι ἐλεύθερος καί λειτουργεῖ βάσει τῆς τοιαύτης ἐπιρροῆς· καί ἐκ τούτου, συνεχίζεται ἡ ἐκδήλωσις τοῦ Κακοῦ, ἀφοῦ ἡ τοιαύτη δραστηριότης, ἔχει ὡς ἐλατήρια τήν ἀπληστίαν, τήν κτηνωδίαν, τόν φθόνον, τήν διάθεσιν πρὸς κακουργίαν. Ἄλλ' ὅταν κατανοηθῇ ἡ σύνθεσις τοῦ «Ἐγώ» καί ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ Νοῦ, συνεπεία τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροῆς τῶν ιδιοτήτων του, ὁ Νοῦς καθίσταται ἡσυχος καί ἐλεύθερος. Τότε περαιτέρω, κατανοοῦμεν, ὅτι εἴμεθα «Nobody, as Nothing», ἥτοι ἀπλᾶ ἄνθρωπινοι ὑπάρξεις. Ὅταν κατανοηθῇ τό «Ἐγώ» καί ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», ἐπικρατεῖ μία κατάστασις γαλήνης, διότι τότε ἡ σκέψις δέν δημιουργεῖ θόρυβον καί ἐνόχλησιν· τότε ἐπιφαίνεται μία ἄλλη διάστασις, ἡ ἀγάπη.

Στ.- Ὁ ἐγκέφαλος καί ὁ Νοῦς

Ὁ ἐγκέφαλος καί ὁλόκληρον τόν νευρικόν σύστημα εἶναι μία ἐνότης. Εἰς τά κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου ἔχει καταγρα-

φῆ ἢ μνήμη. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μέρος τοῦ νοῦ. Μέγα τμήμα τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι εἰσέτι ζωῶδες. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἀπλοῦν ὄργανον, ὅπερ δέν ἔχει, οὔτε δημιουργεῖ νοημοσύνην, εἶναι δέ ἀποτέλεσμα ἐξελίξεως καί ἀποτελεῖ τό κέντρον τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι μία μηχανή καταγραφῆς γνώσεων, ἐμπειριῶν, ἐντυπώσεων. Ὁ Νοῦς ἀποτελεῖται ἀπό τόν ἐγκέφαλον, τήν συνείδησιν, ὁλόκληρον τήν λειτουργίαν τῆς σκέψεως, τό «Ἐγώ», τά συναισθήματα, τό νοητικόν καί ἐν γένει ἀπό τό σύνολον τῆς ἀνθρωπίνης λειτουργίας καί συστάσεως τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ. Ὁ Νοῦς ἔχει διαμορφωθῆ ἐκ τοῦ «Ἐγώ», ὡς καί ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καί φυσικοῦ περιβάλλοντος, τῶν ἡθῶν, τῶν ἐθίμων, τῶν συνηθειῶν. Ὁ Νοῦς δύναται νά εἶναι ἐνήμερος ἑαυτοῦ, ἐπειδή δέ κατανοεῖ, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει βεβαιότης, εἰς τά ἀνθρώπινα, ἐφευρίσκει ἰδέας, πίστεις, δημιουργεῖ ἐλπίδας πρὸς ἀσφάλειαν, ἰδίᾳ δ' ἐπιδιώκει νά πληροφορηθῇ, διὰ τόν αὐτόν λόγον, ἐάν ὑπάρχῃ ἢ οὐχί κάτι πέρα τοῦ καταπληκτικοῦ φαινομένου τῆς Ζωῆς καί πρὸς τοῦτο διετύπωσε φιλοσοφικὰς θεωρίας καί ἵδρυσεν ἠθικὰς. Ἐφ' ὅσον ὁμως ὁ Νοῦς ἐνεργεῖ ὡς «Ἐγώ», δέν εἶναι δυνατόν νά κατανοήσῃ τόν Θεόν. Ἐάν ὁ ἐγκέφαλος δέν δύναται νά λειτουργῇ, λόγῳ ἀσθενείας ἢ ἐξ ἄλλων λόγων, δέν λειτουργεῖ ὁ Νοῦς. Ὁ Νοῦς, ὡς «Ἐγώ», ἔχει ὡς ὄριον τῆς δραστηριότητός του, τοῦτο, ἦτοι τό «Ἐγώ», τό γνωστόν. Ὁ Νοῦς μαραίνεται ἐκ τῶν ἐπαναλήψεων, ἀνανεοῦται δέ, ὅταν εἶναι ἐλεύθερος ἐκ τῶν ἐπιρροῶν τῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες συνθέτουν τό «Ἐγώ». Ὁ Νοῦς καί ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἕν. Εἴμεθα ὁ Νοῦς. Οὗτος δύναται νά γνωρίζῃ τά δημιουργήματά του. Νοῦς καί ἐγκέφαλος ἀλληλεπιδροῦν, ὁ εἰς εἰς τόν ἄλλον. Ἄρα, κατὰ τόν Krishnamurti ἡ ψυχὴ, ὡς οὗτος ἐννοεῖ ταύτην, περιλαμβάνει καί τόν Νοῦν, κατὰ τὰ προεκτεθέντα.

Ζ.- Διαλογισμός

Διαλογισμός (Meditation), εἶναι ἡ σιωπὴ τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», ὡς πρὸς τήν σκέψιν, ἡ ἀπαλλαγὴ (κένωσις) αὐτοῦ (τοῦ Νοῦ) ἐκ τοῦ γνωστοῦ, ὥστε οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος

καί ἡσυχος. Διαλογισμός εἶναι ἡ ἐνημέρωσις τοῦ Νοῦ, ὡς πρὸς τὰς σκέψεις, ἄνευ ἐκλογῆς, συγκρίσεως, καταδίκης, δικαιώσεως ἢ ἀποδοχῆς. Ἐπομένως, διαλογισμός, εἶναι ἡ λειτουργία τῆς αὐτογνωσίας, αὐτοεπιγνώσεως (Selfknowledge), διὰ κατανόησεως τῆς φύσεως τοῦ «Ἐγώ», κατὰ τὴν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, συμπεριφορὰν, ἣτις λειτουργεῖ ὡς κάτοπρον περὶ τῆς ποιότητος ἡμῶν. Οὕτω ὁ νοῦς ἀπογυμνοῦται ὅλων τῶν ιδιοτήτων, αἵτινες συνθέτουν τὸ «Ἐγώ» καὶ τοιοῦτοτρόπως, δέν ἐπηρεάζεται πλέον ψυχολογικῶς ἐξ αὐτῶν, ἥτοι ἐκ τῆς διαμορφώσεώς του (Conditioning). Τότε, ὡς εἴρηται, ὁ νοῦς εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡσυχος. Ἄρα αὐτογνωσία καὶ διαλογισμός εἶναι τὸ νὰ εἶναι τις ἐνήμερος, περὶ τοῦ τί εἶναι καὶ τί κάμνει, ἀνά πᾶσαν στιγμὴν.

Η.- Νοημοσύνη

Ἡ νοημοσύνη εἶναι ἰκανότης πρὸς κατανόησιν τοῦ οὐσιώδους, ἐκείνου, τὸ ὁποῖον «εἶναι», ὡς καὶ τῆς Ζωῆς. Ἐπιφαίνεται αὕτη ὅταν ὑπάρχῃ κατάστασις ὑψίστης εὐαισθησίας, καθ' ἣν τὸ «Ἐγώ» οὐδεμίαν ἀσκεῖ ψυχολογικὴν ἐπιρροήν, λόγῳ κατανόησεως τῆς συνθέσεώς του καὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ». Δηλαδή, ἡ νοημοσύνη ἐπιφαίνεται, ὅταν ὁ Νοῦς εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡσυχος, ἐκ τούτου δέ ἔχει κατανόησει καὶ τὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων του. Ἡ κατανόησις, γενικῶς, δέν συντελεῖται διὰ τῆς σκέψεως. Ὅταν ὁμως παρατηρῇ τις μετὰ προσοχῆς ἐκεῖνο, ὁπερ ἐκάστοτε «εἶναι» (τὸ what is), τότε ἡ κατανόησις ἐπιφαίνεται ὡς μίᾳ κατάστασις ἐνημερώσεως. Πρόκειται περὶ μιᾶς καταστάσεως μεγάλῃς εὐαισθησίας, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἀκροάσεως πάντων (Listening). Ἡ νοημοσύνη, ὡς εἴρηται, εἶναι ἐνέργεια. Ἐὰν ἡ νοημοσύνη εἶναι ἀνωτάτου βαθμοῦ, τότε συμπίπτει μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνοράσεως, διαισθήσεως (Intuition, Insight). Δέον ὁμως νὰ εἶναι τις πολὺ προσεκτικός, διότι, πολλάκις ὡς Intuition ἐκλαμβάνεται μία ἐπιθυμία. Καὶ διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς νοημοσύνης, ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι ὁ ἐγκέφαλος ὑγιής καὶ νὰ ὑφίσταται ἐν αὐτῷ ἁρμονία. Ἡ νοημοσύνη χρησιμοποιεῖ τὴν σκέψιν, εἶναι δὲ ἀπρόσωπος, Κοσμικὴ καὶ λόγῳ τῆς εὐαισθησίας, συνιστᾷ

μίαν κατάστασιν ἐγρηγόρσεως ὡς πρὸς τὴν Ζωήν, ὡς ἔν ὄλον. Τό σῶμα ἔχει ἰδίαν νοημοσύνην, ἐκ τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ἡ σκέψις, ἡ νοημοσύνη καὶ ἡ ὕλη, εἶναι ὡς διελάβομεν καὶ προηγουμένως, ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἐκ πηγῆς τινος, κειμένης πέρα τοῦ σύμπαντος. (Awakening of Intelligence).

Θ.- Ἀγάπη

Ὡς ἐκτίθεται ἀνωτέρω, ὅταν ὁ Νοῦς εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡσυχος, ἐκ τῶν προεκτεθέντων λόγων, ἔρχεται εἰς τό εἶναι, μία ἄλλη διάστασις υπάρξεως, μία βαθυτάτη αἴσθησις μακαριότητος, ἡ ἀγάπη. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ τό ταξίδιον πρὸς τό αἰώνιον, διότι τότε ὁ Νοῦς δέν ἔχει ὅρια καὶ ἴσως τότε αὐτός νὰ εἶναι τό Ἀπροσμέτρητον, τό Ἅγιον, ὁ Θεός. Ὁ εὐρισκόμενος εἰς κατάστασιν ἀγάπης δέν ἐρωτᾷ πλέον περὶ Θεοῦ καὶ ἄλλων συναφῶν θεμάτων, διότι ὁ Νοῦς εἶναι ἡσυχος, σιωπᾷ. Δέν ἐρωτᾷ διότι ἔχει συνταυτισθῇ μέ τὴν Ζωήν. Οὐδεὶς δύναται νὰ βλάψῃ ἐκεῖνον, ὅστις εὐρίσκεται εἰς τό ἐπίπεδον τῆς ἀγάπης. Οἰαδῆποτε προσβολή, ὕβρις καὶ τά συναφῇ, δέν εὐρίσκουν στόχον, διότι δέν ὑπάρχει τό «Ἐγώ», ἵνα χρεώσῃ ταῦτα. Δί' αὐτόν, δέν ὑπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ θανάτου, ἀφοῦ ἔχει κατανοήσῃ ὅτι δέν εἶναι ἀτομικότης, ἀποδέχεται δ' αὐτόν μέ ἀξιοπρέπειαν. Ἡ ἀγάπη δέν δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς τό εἶναι, μέ οἰανδήποτε μέθοδον ἢ διδασκαλίαν, μέ οἰανδήποτε προσπάθειαν τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», οὐδεμίαν δέ ἔχει σχέσιν μέ τὴν σκέψιν, τὴν βούλησιν. Ἀγάπη, ὑπὸ τὴν ἀπειλήν τιμωρίας, ἢ στερήσεως ἀμοιβῶν, δέν νοεῖται. Ἐπίσης, δέν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἀγάπη κατόπιν παραγγελμάτων. Ἡ Ἀγάπη δέν εἶναι διδακτὴ, ἀλλ' ἐπιφαίνεται συνεπεῖα τῆς διαληφθείσης κατανοήσεως. Ὁ Νοῦς, ὡς «Ἐγώ», δέν ἔχει συνειδήσιν τῆς ἀγάπης. Ἐάν οὗτος εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡσυχος, τότε αὐτός εἶναι ἀγάπη. Ἡ εὐαισθησία εἶναι μέρος τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη εἶναι σιωπὴ τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ». Ὅταν ὁ Νοῦς εἶναι ἡσυχος καὶ ἐπομένως ὑπάρχῃ ἡ κατάστασις τῆς ἀγάπης, ὡς ἐλέχθη, δέν ἐρωτᾷ πλέον περὶ τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι αὐτός τό Ἀπροσμέτρητον. Ἡ Ἀγάπη εἶναι αὕτη ἡ αἰωνιότης. Ἡ ἀγάπη εἶναι κατά-

στασις, καθ' ἣν λόγω ἀδρανεΐας τοῦ Νοῦ, ὡς «Ἐγώ», συνε-
 πεία τῆς κατανοήσεώς του, ἐπικρατεῖ ἔν αἴσθημα μακαριότη-
 τος (BLISS). Πρέπει νά ζῶμεν εἰς τό παρόν ἐν πληρότητι.
 Ἀπλῶς νά ζῶμεν εἰς τό παρόν, νά λαμβάνωμεν χαράν, ὅταν
 βλέπωμεν τήν ὠραιότητα, χωρίς νά ζητῶμεν ἐντεῦθεν ἡδο-
 νήν, διότι, διά τῆς μνήμης, θά ἔχωμεν θλίψιν εἰς τό ἐξῆς,
 ἐπειδή δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχῃ πάντοτε ἡ αὐτή κατά-
 στασις, ἐξ ἧς, εἰς τινα στιγμὴν, εἴμεθα χαρούμενοι. Νά ζῶ-
 μεν, ὡς ἐάν ἐκάστη ἡμέρα εἶναι ἡ τελευταία τῆς Ζωῆς ἡμῶν.
 Ὅταν βλέπωμεν τόν οὐρανόν, τήν θάλασσαν, τά πρόσωπα,
 τά πάντα, χωρίς σκέψιν, χωρίς λέξεις, ὥς ἐχρησιμοποίησαμεν
 ἄλλοτε, πρὸς περιγραφὴν τῶν βλεπομένων, τότε ὁ νοῦς εἶναι
 ἐν σιωπῇ, λειτουργεῖ ἐκ τῆς σιωπῆς καὶ οὐχί ἐκ τοῦ γνω-
 στοῦ· τότε ὁ Νοῦς, Αὐτό- βλέπει Αὐτό! Διότι εἶναι μόνον τό
 Αἰώνιον, ὃ βλέπει, ἀκούει, ἐαυτό. Ὁ τελῶν εἰς τήν κατάστα-
 σιν τῆς ἀγάπης, ὡς πρὸς μέν τά πρακτικά τοῦ βίου πράγματα,
 τά χρήσιμα πρὸς ἐπιβίωσιν, εἶναι ἱκανός νά ζῇ ἐντός τῆς κοι-
 νωνίας, ἐλευθερός ψυχολογικῶς ἐκ τοῦ «Ἐγώ», ἐπιδρῶ δέ
 εὐεργετικῶς εἰς τό κοινωνικόν περιβάλλον. Ὡς πρὸς δέ τά
 λοιπά, ζῇ ἔξω τῆς κοινωνίας, εἰς τό βασίλειον τῆς εὐδαιμο-
 νίας ἐλευθερός, ἐν γαλήνῃ.

Ἐπομένως πάντοτε οὗτος συντελεῖ εἰς τήν ἐπικράτησιν
 εἰρήνης καὶ εὐταξίας. Ὁ Krishnamurti συνιστᾷ, ὅπως ἕκαστος
 ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον, ὡς εἰκός, ἔχει συναφῇ ἐνδιαφέροντα,
 δέον ν' ἀποσύρεται ἐκ τῆς ἐργώδους κοινωνικῆς δραστηριό-
 τητος, ἀπό τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἢ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου
 ἔτους τῆς ἡλικίας του, ἵνα, δι' αὐτογνωσίας καὶ βαθέως δια-
 λογισμοῦ, ἐλευθερωθῇ τῆς, ἐκ τοῦ «Ἐγώ», διαμορφώσεως
 καὶ εὐρῇ τήν ὑπερτάτην πραγματικότητα, τόν Θεόν.

(Συνέχεια καὶ τέλος εἰς τό ἐπόμενον τεῦχος)

ΧΡΙΣΤΟΦ. ΚΑΜΑΡΩΤΑΚΗΣ

Οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας

Περίληψη ὁμιλίας στὴ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία

Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία, σάν ὁργάνωση πνευματικὴ πού ἀποβλέπει στὴν ἀναζήτηση τῆς Ἀλήθειας, στηρίχθηκε πάνω σέ τρεῖς θεμελιώδεις σκοπούς, πού ἔθεσαν οἱ ἰδρυτές τῆς Ε.Π. Μπλαβάτσκυ καὶ Ἑρ. Στ. Ὀλκοτ. Οἱ σκοποὶ αὐτοὶ ἐκφράζουν κατὰ συνοπτικὸ τρόπο τὴν πορεία πού ὀφείλομε γενικά ν' ἀκολουθήσωμε.

Ἐάν ἐρευνήσωμε τό περιεχόμενό τους καὶ μπορέσωμε νὰ συλλάβωμε τὴν ἀλήθεια πού ὑποκρύπτουν, πιστεύω ὅτι ἔχομε τὴ δέουσα ὠριμότητα νὰ εἰσέλθωμε στὴν ἀτραπὸ ἐκείνη πού κατὰ καιροὺς ἐβάδισαν τ' ἀνώτερα ὄντα, οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοί μας.

Οἱ σκοποὶ αὐτοὶ, πάνω στοὺς ὁποίους θά πρέπει νὰ προσανατολίσωμε τὸν ἑαυτὸ μας στὴ θεωρία καὶ στὴν πράξη, ἀποτελοῦν κατὰ τὴν γνώμη μου τίς κύριες καὶ βασικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν πρόοδο τῆς ψυχῆς μας. Οἱ σκοποὶ αὐτοὶ, κατὰ μίαν ἄλλη ἔκφραση, εἶναι ὁ καμβὰς πάνω στὸν ὁποῖο θά ὑφάνωμε μέ ὑπομονὴ τό πνευματικὸ μας ἔργο.

Καθὼς εἶναι σέ ὅλους γνω-

στόν, ἡ Θεοσοφία, ὅπως τὴν ἔχει χαρακτηρίσει ἡ Ε.Π. Μπλαβάτσκυ, δέν εἶναι κάποια φιλοσοφία ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος, ἢ μιά νέα θρησκεία μέ τύπους καὶ τελετουργίες, ἀλλὰ οὔτε καὶ κάποια αἵρεση. Εἶναι ἡ θεία γνώση ἢ θεία ἐπιστήμη, πού κατέχουν τὰ μεγάλα ὄντα, οἱ Διδάσκαλοι τῆς Σοφίας. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε δέχεται στοὺς κόλπους τῆς κάθε ἀνθρώπου μέ ὁποιαδήποτε φιλοσοφικὴ τοποθέτηση ἢ θρησκευτικὴ πεποίθηση, ἀρκεῖ νὰ υἱοθετῇ τοὺς τρεῖς σκοπούς τῆς Ἑταιρίας καὶ κυρίως τὸν πρῶτο.

Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ὄχι μέ ἐξωτερικὴ ἐπιταγὴ ἀλλὰ μέ ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ἐκτός τῶν ἄλλων, ἀποδεικνύει τὴν ὠριμότητα τῆς ψυχῆς γιὰ περισσότερη γνώση ἀληθειῶν τῆς φύσεως. Ὁ σκοπὸς αὐτός πού δόθηκε ὄχι ἀπὸ τὴ Μπλαβάτσκυ, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς Διδασκάλους τῆς Σοφίας, πού εἶναι καὶ οἱ πραγματικοὶ ἰδρυτές τῆς Ἑταιρίας, ἀποτελεῖ τὴν ἀόρατο πύλη ἀπὸ τὴν ὁποία θά εἰσέλθωμε στὸ βασίλειο τοῦ φωτός. Χωρὶς αὐτό, κάθε προσπάθεια πρὸς κατάκτηση τῶν πνευματι-

κῶν ἀληθειῶν, εἶναι καταδικασμένη σέ οἰκτρά ἀποτυχία. Χωρίς αὐτό, δέν μᾶς ἐπιτρέπεται ἡ εἰσοδος στή Θεοσ. Ἐταιρία καί κατ' ἐπέκταση στήν οὐράνια πνευματική οἰκογένεια. Ἡ ἀποδοχή εἶναι γιά μᾶς μιά εὐνοϊκή προϋπόθεση. Γιά τοῦτο ὡς σταθεοῦμε σ' αὐτόν γιά λίγο καί ὥς τόν προσέξωμε ἰδιαίτερως.

«Σχηματισμός πυρῆνος παγκοσμίου ἀδελφότητος τῆς ἀνθρωπότητος χωρίς διάκριση φυλῆς, πίστεως, φύλου, τάξεως ἢ χρώματος».

Τόν σκοπό αὐτό τά μέλη τῆς Θεοσ. Ἐτοιρίας τόν ἀκούσαμε πολλές φορές, τόν γνωρίζομε καί τόν ἀποδεχόμεθα, ἀλλά μέχρι ποίου σημείου; Εἶναι χαραγμένος στόν κηρό τῆς ψυχῆς μας, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων, ἢ μόνον στή διάνοιά μας, σάν μιά πληροφορία καί τίποτε περισσότερο; Ἐχομε συνείδηση αὐτοῦ ὅπως ἔχει διατυπωθεῖ ἢ ἔχομε ἐπιφυλάξεις; Ἄς εἴμεθα εἰλικρινεῖς μέ τόν ἑαυτό μας, καί ὥς δοῦμε ἀμερόληπτα ποιά ἀκριβῶς θέση λαμβάνομε ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, ὅταν ξαφνικά βρεθοῦμε ἀντιμέτωποι σέ γεγονότα πού ζοῦμε καθημερινά καί πού μᾶς ἐπιβάλλουν νά καθορίσωμε τή στάση μας, ὄχι βεβαίως ἐξωτερικά, ἀλλά ἐσωτερικά, στήν ψυχή μας. Θά πρέπει νά ποῦμε ἐδῶ ὅτι ἡ εἰλικρίνεια γιά τόν μαθητή πάνω στή σκέψη, αἴσθημα, πράξη, ἀποτελεῖ βασική προϋπόθεση

γιά τήν κατάκτηση τῶν πνευματικῶν ἀληθειῶν. Ἡ εἰλικρίνεια εἶναι σπουδαῖο ἐφόδιο γιά τήν ἀναζήτηση καί ἀποκαλύπτει τήν καλοπροαίρετη ἀγνή πρόθεση τῆς ψυχῆς γιά περισσότερο φῶς.

Στήν ἀρχαία ἐποχή τῶν Αἰγυπτιακῶν Μυστηρίων, καθῶς ἀναφέρεται στό βιβλίο τῶν νεκρῶν, ὁ μουύμενος ὑποχρεωνόταν νά ἐξομολογηθῇ, μέ ταπεινή φωνή, ἐνώπιον τῶν κριτῶν τίς ἀδυναμίες καί τά προτερήματά του. Ὁ ἀδελφός πού τόν συνόδευε σάν ὁδηγός στίς δοκιμασίες ἐπιβεβαίωνε τήν ἀλήθεια τῶν λεγομένων. Ἐάν οἱ ἐξομολογήσεις δέν ἦσαν ἀληθινές, ἡ μύηση διεκόπτετο καί ὁ μουύμενος ἀπεβάλετο ἀπό τόν Ναό σάν ἀκατάλληλος.

Ἡ βασικότερη ἀρχή τῆς Θεοσ. διδασκαλίας δέν εἶναι τό γνωστικό της περιεχόμενο, ἀλλά ἡ ἀδελφότης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Τήν ἰδέα αὕτη πού ἐκήρυξε μέ τόση θέρμη ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς, οἱ ἀνθρώποι ἀντιπαρέρχονται δυστυχῶς, μή γνωρίζοντας τή χρησιμότητά της πάνω στό κοινωνικό, ἠθικό καί πνευματικό ἐπίπεδο. Ἡ ἀδελφότης αὕτη, μέ τόν παγκόσμιο χαρακτήρα, δέν εἶναι ἐφεύρεση τῶν ἱδρυτῶν τῆς Θεοσ. Ἐταιρίας, ἀλλά νόμος πνευματικός καί θεμέλιο κάθε μυστηριακῆς διδασκαλίας, παντός τόπου καί ἐποχῆς. Ἐτέθη ἀπό τούς Διδασκάλους θεο-

σόφους σάν πρῶτος σκοπός στήν πορεία τῆς μυήσεως.

Ἡ ἀγάπη, σάν διδασκαλία καί θεῖο φῶς, πού δόθηκε στούς ἀνθρώπους, πρὸς σωτηρία καί ἀπολύτρωση ἀπὸ κάθε κακό, ἐκφράζει τὸν αἰώνιο καί ἀναλλοίωτο καθολικὸ νόμο τῆς ἐνότητας, πού ἀδελφώνει τὰ πάντα σ' ἓνα ἐνιαῖον σύνολο. (Ἐν τὸ πᾶν. — Ἐν τῷ Θεῷ ζῶμεν καί κινούμεθα καί ἐσμέν). Ἡ ἐνότης αὐτὴ τοῦ παντός, πού ὑπάρχει φύσει στὸ σύμπαν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες συμβολίζεται μὲ τὴ Θεά Ἀφροδίτη. Τὸ σύμβολο αὐτὸ μᾶς ἀποκαλύπτει μιά πραγματικότητα. Φύσει εἴμεθα πάντες ἐνωμένοι. Διότι ἀπ' ὅ,τι γνωρίζομε τὸ πνεῦμα δέν μερίζεται· εἶναι ἓνα καί ἀδιαίρετο, παντοῦ καί πάντοτε. Θέσει ὅμως εἴμεθα χωρισμένοι. Τὸ φαινόμενο τοῦτο εἶναι ἀπατηλὸ καί παρουσιάζεται κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς χωριστικότητος στὴ φυσικὴ μας συνείδηση, λόγω ἀγνώσεως.

Σπουδάζοντας μὲ ἐνδιαφέρον τὴ Θεοσ. διδασκαλία, καλλιεργοῦμε ἀποκρύφως τὴν ἰδέα τῆς ἀδελφότητος στήν ψυχὴ μας, συνηθίζοντας τὸ πνεῦμα μας στήν σύλληψη τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν τῆς θείας γνώσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, σάν μαθητές τῆς ἀρχαίας Σοφίας, εἰσερχόμεθα στήν ὁδὸ τῆς μυήσεως, δηλαδή στήν πνευματοποίηση. Γιά νά γίνη ὅμως αὐτό, πού οἱ ἐσωτερικὲς σχολές γνώσεως

ἐσυμβόλιζαν μὲ τὴν ἀνοικοδόμηση Ναοῦ, ἀπαιτοῦνται ὀρισμένες προϋποθέσεις ἐσωτερικῆς φύσεως. Μιά ἀπὸ τίς οὐσιώδεις αὐτές προϋποθέσεις, ἡ κατὰκτηση τῆς ὁποίας δέν εἶναι εὐκόλη καί προσιτὴ στοὺς πολλούς, εἶναι ἡ ἀγνότης, πού μοιάζει μὲ τὴ φιλοσοφικὴ λίθο τῶν ἀλχημιστῶν τοῦ μεσαιῶνος, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκετο ἡ μεταστοιχείωση τοῦ μόλυβου σέ χρυσό.

Τὸ βαθύτερο νόημα τῆς Θεοσ. διδασκαλίας, πού δέν εἶναι ἀντικείμενο ἐγκυκλείων σπουδῶν, ἔχει ἄμεση σχέση καί συγγένεια μὲ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων Μυστηρίων, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦταν ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀνοδικὴ αὐτὴ πορεία τῆς Ψυχῆς, ἀπὸ τὸ σκοτάδι σὲ φῶς, συντελεῖται κυρίως ἀπὸ τὴν πρόοδο καί ἀνάπτυξη στὸν ἀγῶνα τῆς ἐναντίον τῶν παθῶν. Ἡ μύηση ἐπομένως δέν εἶναι ἔργον διανοητικῆς ἐπεξεργασίας ἢ συλλήψεως, ἀλλὰ ἓνα θεῖο δῶρο, πού δίδεται σάν ἀμοιβὴ στήν παλαίουσα ψυχὴ. Ἡ πεπερασμένη διάνοια δέν εἶναι σέ θέση νά εἰσχωρήσῃ στὸ λαβύρινθο τοῦ ὑπερβατικοῦ. Ἐδῶ χρειάζεται ὅπωςδῆποτε νά ἐπέμβῃ κάποια Μήδεια ἢ κάποια Ἀριάδνη, γιὰ νά εἰσχωρήσωμε στὸ τέμενος τῆς ἐσωτερικῆς γνώσεως. Τὴν ἱκανότητα αὐτὴ, πού εἶναι πέρα καί ὑπεράνω ἀπὸ τὴ διάνοια, θά καλλιεργήσωμε καί θ' ἀνα-

πτύζωμε ἐδῶ στό φιλόξενο περιβάλλον τῆς Θεοσ. Ἑταιρίας, μελετώντας καί σπουδάζοντας μέ ἀγάπη τή θεία γνώση. Βεβαίως Θεοσοφία καί Θεοσ. Ἑταιρία εἶναι δύο πράγματα χωριστά, τά ὁποῖα ὁμως ἔχουν κάποια συνοχή μεταξύ τους. Ἡ Θεοσ. Ἑταιρία εἶναι ἀνοικτή γιά ὅλο τόν κόσμο, ἡ Θεοσοφία ὁμως, πού ἀντιπροσωπεύει τή θεία γνώση, εἶναι γιά τοὺς λίγους, διότι οἱ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἔχουν τήν ὠριμότητα καί ἀποφασίζουν νά γίνουν μαθητές, εἰσερχόμενοι στή στενή πύλη τῆς Μυσήσεως.

«Οὐ τά πάντα τοῖς πᾶσι ρητά» ἔλεγαν οἱ Πυθαγόρειοι. Καί τό Εὐαγγέλιο λέγει: «Εἰς ἐσᾶς ἐδόθη νά γνωρίσετε τά μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, εἰς τοὺς ἔξω δέ διά παραβολῶν τά πάντα γίνονται». Καί ἄλλοῦ ἐπαναλαμβάνει. «Πολλοί οἱ κλητοί, ὀλίγοι δέ οἱ ἐκλεκτοί». Ἡ Θεοσοφία σάν θεία γνώση, προερχόμενη ἄνωθεν, δέν ἔχει χρονική ἀφετηρία καί ἡ ἀρχή τῆς ἐμφανίσεώς της χάνεται στά βάθη τῶν αἰώνων. Θά πρέπει ἐπίσης νά ποῦμε ὅτι δέν μπορούμε νά ἐκμάθωμε τή γνώση αὐτή μέ τόν συνήθη τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι. Χρειάζεται νά ἐργασθοῦμε μέ ἄλλον τρόπον, ὅπως τό ἐπιτάσσει ἡ παράδοση τῶν Διδασκάλων τῆς Σοφίας.

Μέ ὑπόβαθρο τήν ἀγάπη, ἡ ψυχὴ στόν κόσμο αὐτό τῆς πυ-

κνῆς ἐκδηλώσεως, πού γιά τοὺς Θεοσόφους εἶναι ἓνα σχολεῖο ἄλλης τάξεως, ἔλκει πρὸς ἑαυτήν, κατὰ μυστικό καί ἀθόρυβο τρόπο, τή θεία Σοφία. Οἱ ἀπόψεις τῶν Θεοσόφων ἀδελφῶν μας, πού περιέχονται μέσα στά βιβλία, πού ἔχουν κατὰ καιροὺς κυκλοφορήσει, δέν ἀποτελοῦν ἓνα πιστεύω, πάνω στό ὁποῖο εἴμεθα προσκεκολλημένοι μέ φανατισμό, ἀλλά ἓνα πολῦτιμο βοήθημα γιά τὴν ἐν γένει ἔρευνά μας.

Διότι ἡ πείρα τοῦ ἄλλου, ὅσο πλούσια καί ἂν εἶναι, σέ τίποτα δέν πρόκειται νά μᾶς ὠφελήσῃ, ἐάν προηγουμένως δέν γίνη καί δική μας πείρα. Γί' αὐτό οἱ Θεόσοφοι, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ὀφείλομε νά εἴμεθα ἐλεύθεροι ἀπὸ πιστεύω, τά ὁποῖα φανατίζουν καί νά ἐρευνοῦμε μέ ἀγάπη, χωρίς προκαταλήψεις καί δεισιδαιμονίες, πρὸς κάθε κατεύθυνση, συλλέγοντας μέ ὑπομονή, καθὼς ἡ μέλισσα τό πολῦτιμο ὑλικό γιά τὴν παρασκευὴ τοῦ μέλιτος.

Ἡ ἀλήθεια πού ἐπιζητοῦμε νά γνωρίσωμε στήν ἐσωτερικὴ της ὄψῃ δέν ἔχει χρῶμα, ἐθνικότητα καί μορφή. Ἐπομένως δέν πρέπει νά ἐξαρτώμεθα ἀπὸ τίς ἐξωτερικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ἀλήθειας, πού συνθλίβουν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ προσκόληση μέ φανατισμό σέ μιὰ ἐξωτερικὴ ὄψῃ καί μορφὴ ἔχει σάν συνέπεια τὴ διαίρεση καί

τή σύγκρουση ανάμεσα στους ανθρώπους.

Οι θεόσοφοι, πού αποβλέπομε όχι στή μορφή αλλά στήν ιδέα πού αντιπροσωπεύει τήν έσωτερική όψη τής αλήθειας, θά πρέπει ν' αποφεύγουμε κατά τό δυνατόν αυτό τόν σκόπελο, πάνω στόν όποϊον γενικώς προσκρούουν οι περισσότεροι από τούς λεγομένους πνευματικούς ανθρώπους. Τό θλιβερό αυτό γεγονός πού συμβαίνει καί στίς ήμέρες μας, εΐναι δυστυχώς μία πραγματικότητα. Ή διαίρεση καί ή σύγκρουση αύτή προέρχεται κατά κανόνα από έλλειψη κατανοήσεως τής αλήθειας. Διά νά επέλθη κατανόηση καί ένότης πρέπει νά έργασθοΰμε συγκριτικά, ένοποιώντας τίς διάφορες παραδόσεις σέ μία ένιαία καί άπρόσωπη. Δηλαδή μέ τή συγκριτική μελέτη καί άνάλυση, πού δέν εΐναι εύκολο έργο, ό έρευνητής συνδυάζει τίς έκ πρώτης όψεως διαφορετικές κατευθύνσεις, οι όποιες τελικώς συμπέπτουν καί συμφωνοΰν σ' ένα κοινό σημείο. Ό τρόπος αύτός τής έρευνας μς βοηθεΐ νά άντιληφθοΰμε τή μία αλήθεια, πού ή άμάθεια έχει κομματιάσει καί διαχωρίσει στή συνείδησή μας.

Εΐναι γνωστός ό μϋθος τοΰ Όσίριδος, τόν όποϊο άναφέρει ό Πλούταρχος στά ήθικά του. Ό μϋθος αύτός, πού θ' άναφέρω περιληπτικά, ύποκρύπτει ύψηλές αλήθειες, μή προσιτές

στόν άπαίδευτο άνθρωπο, πού έργάζεται μόνο μέ τό νοΰ. Ή παράδοση άναφέρει ότι ό Όσιρις, σάν βασιλέας τής Αϊγύπτου, έκυβέρνησε μέ άγάπη καί δικαιοσύνη τή χώρα του. Ταξιδεύοντας σέ άλλες χώρες, γιά νά τίς έκπολιτίση, άφησε στή θέση του τή σύζυγο καί άδελφή του Ίσιδα. Τελειώνοντας τήν άποστολή του επέστρεψε στήν πατρίδα του. Άλλά ό άδελφός του ό Τυφών, κινούμενος από φιλοδοξία, σέ μία γιορτή πού έδωσε πρós τιμή τοΰ Όσίριδος, τόν έκλεισε δόλια σέ μία σαρκοφάγο, τήν όποία οι συνεργάτες του έσφράγισαν καί έρριξαν στόν Νείλο. Ή Ίσις μαθαίνοντας τό τραγικό γεγονός, έσπευσε ν' άναζητήσει τή σαρκοφάγο, τήν όποία βρήκε στίς ρίζες ένός δένδρου σέ μία όχθη τοΰ Νείλου. Ό Τυφών όμως, πού καταδοκούσε, παίρνει τό σώμα τοΰ Όσίριδος, τό τεμαχίζει σέ 14 κομάτια καί τό διασκορπá σέ όλη τήν Αϊγυπτο. Ό μϋθος αύτός, τό περιεχόμενο τοΰ όποϊου εΐναι πνευματικό, έχει πολλές καί ποικίλες έξηγήσεις καί στήν προκειμένη περίπτωση μς άποκαλύπτει ότι ό Τυφών, ό κακός άδελφός πού συμβολίζει τήν κατώτερη ύπόσταση, μέ κυβερνήτη τό νοΰ, παραμερίζει τήν άνωτέρα ύπόσταση Όσιρι, πού συμβολίζει τό πνεΰμα, τήν αλήθεια. Ή αλήθεια Όσιρις κομματιάζεται από τό νοΰ Τυφώνα,

μέ αποτέλεσμα τήν απώλεια του λόγου (Ἀλήθειας). Ἡ Ἰσις, πού συμβολίζει τήν ψυχή, τρέπεται σέ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, τήν ὁποία ἀνευρίσκει χωρίς ὅμως νά μπορῇ νά τή διαφυλάξῃ, καί πάλι τή χάνει διότι ἐπεμβαίνει ὁ νοῦς πού παραμονεύει καί караδοκεῖ. Ὁ Τυφὼν ἐμφανίζεται, κοματιάζει τόν Ὅσιρι καί διασκορπίζει τό πνεῦμα τῆς ἀλήθειας. Ἡ Ἰσις, ψυχή τοῦ ἀξίου μαθητοῦ, μέ ὑπομονή συλλέγει τὰ διεσπαρμένα στήν Αἴγυπτο (γῆ δουλείας, τόπος ἐνσαρκώσεως) μέλη τοῦ Ὁσίριδος. Ἡ ἐνοποίηση τῶν μελῶν, μέ τή βοήθεια τοῦ θεοῦ Ἄνουβι, τῆς μαγικῆς ἐπιστήμης, ἡ ψυχή θά ἀναστήσῃ τόν Ὅσιρι (πνεῦμα τῆς ἀληθείας), τήν ἐσωτερική μας θεότητα.

Εἶναι ἡ στιγμή πού ὁ ἄνθρωπος, μέ τήν βοήθεια τῶν Μυστηρίων, ἀνευρίσκει τήν ἀπωλεσθεῖσα ἀλήθεια. Ἡ συγκέντρωση τῶν μελῶν τοῦ Ὁσίριδος ἐκφράζει τήν ἐπί μέρους σύγκριση καί συσχέτιση τῶν ἰδεῶν πρὸς οἰκοδομὴ ἐντός μας τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας. Ἡ ἐνωση αὐτῶν μέ τήν ἐσωτερική γνώση (Ἄνουβις) θά πραγματοποιήσῃ τήν ἀνάσταση. Ὅσο τὰ μέλη αὐτὰ τῶν ἰδεῶν εἶναι διασκορπισμένα, ἐπικρατεῖ σύγχυση καί σύγκρουση, διότι κανένα ἀπ' αὐτά μόνο του δέν μᾶς δίνει μιά πλήρη καί ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ Ὁσίριδος.

Ἄς ἔχωμε τοῦτο ὑπ' ὄψῃ μας. Ἡ σύγκρουση ἀναπόφευκτα μᾶς ὁδηγεῖ στό σκοτάδι καί τήν ἀμάθεια ἐνῶ ἡ κατανόηση, πού προέρχεται ἀπὸ τήν συγκριτική μελέτη, μᾶς ὁδηγεῖ στό φῶς καί στήν ἀλήθεια. Οἱ Θεόσοφοι θά πρέπει νά εἶναι ὑπεράνω αὐτῆς τῆς συγκρούσεως, μελετώντας ὄχι μία μόνο μεμονωμένη ἀποψη, ἀλλὰ ὅλες, μέ πνεῦμα ἐλεύθερο καί συγκριτικό. Μέ αὐτό τὸν τρόπο ἡ γνώση μας γιά τήν ἀλήθεια ἰσχυροποιεῖται περισσότερο μέσα μας χωρίς σύγκρουση.

Γιὰ τοῦτο ἄλλωστε ὁ δεῦτερος σκοπὸς τῆς Θεοσ. Ἐταιρίας ἔχει διατυπωθεῖ ὡς ἐξῆς: «Ἐνθάρρυνσις τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν θρησκειῶν, τῆς φιλοσοφίας καί τῆς ἐπιστήμης». Ἡ ἀλήθεια, ὅπως λέγουν ὅλες οἱ ἐσωτερικὲς παραδόσεις, εἶναι μία καί οἱ μερμημένοι Διδάσκαλοι κάθε τόπου καί ἐποχῆς, περὶ τῆς μιᾶς αὐτῆς ἀληθείας ὁμίλησαν καί ὁμιλοῦν, ἀλλὰ μέ διαφορετικὸν τρόπο ὁ καθένας. Οἱ Θεόσοφοι δέν πρέπει νά ἐπηρεαζώμεθα ἀπὸ τὰ διάφορα χρώματα καί τίς λέξεις, ἡ σύνθεσις τῶν ὁποίων μᾶς δίνει τό λευκό, πού συμβολίζει τήν ἀλήθεια πού ἐπιζητοῦμε.

Οἱ λέξεις συνήθως διαχωρίζουν τοὺς ἀνθρώπους καί τοὺς διαιροῦν, διότι μέ αὐτές δέν εἶναι δυνατόν νά περιγράψωμε τίς ἰδέες. Οἱ λέξεις, φτωχὲς κατὰ βάση, περιορίζουν καί συγχί-

ζουν τούς ανθρώπους καί κατά συνέπεια δέν πρέπει νά στηριζόμεθα σ' αὐτές. Ὡς Θεόσοφοι θά πρέπει νά ἐλευθερωθοῦμε ἀπό τήν ἐξάρτηση καί τή δουλεία τῶν λέξεων, πού ἀντιπροσωπεύουν τήν ἀπατηλή εἰκόνα τοῦ γνωστοῦ, ὁδεύοντας πρὸς τήν περιοχή τοῦ ἀγνώστου, στήν ἀπρόσωπη ὄψη, τήν χωρίς χρῶμα καί ἐθνικότητα ἀλήθεια. Ἔχω τή γνώμη ὅτι οἱ δοξασίες τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Κρισναμούρτι καί τὰ λεχθέντα τῆς Βίβλου ἔχουν κοινά σημεῖα καί ἐκφράζουν τήν ἴδια ἀλήθεια πού μᾶς προσφέρει συνοπτικά ἡ Θεοσοφία καί ἡ ἀρχαία παράδοση τῶν Μυστηρίων, μέ τίς ἀλληγορίες καί τὰ σύμβολα.

Ὁ τρίτος σκοπός τῆς Θεοσ. Ἑταιρίας εἶναι: «Ἡ ἔρευνα τῶν ἀνερμηνεύτων νόμων τῆς φύσεως καί τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου». Ἐάν ὁ ἄνθρωπος δέν ἐξαγνισθῇ ἀπό τὰ θηρία τῶν ἀδυναμιῶν καί τῶν παθῶν του, δέν εἶναι δυνατόν νά λάβῃ τό φῶς τῆς Μυήσεως, ὁλοκληρώνοντας τόν τρίτον σκοπό τῆς Θεοσ. Ἑταιρίας.

Καί οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς Θεοσ. Ἑταιρίας τούς ὁποίους ὀφείλομε νά ἐπεξεργασθοῦμε ἀποτελοῦν τή μυητική πορεία πού ἐχάραξαν οἱ Διδάσκαλοι τῆς Σοφίας μέ τούς λόγους, τό παράδειγμα καί πολλές φορές μέ τή θυσία καί τόν θάνατο.

ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΕΟΡΤΩΝ

ἀπὸ 15/10/84

3 χρυσόδετοι τόμοι Ἑπιλογῶν (ἓνα λαμπρὸ δῶρο), κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν 4 τόμων (Α', Β', Γ', Δ')

Δρχ. 1.000

6 χαρτόδετοι τόμοι κατ' ἐπιλογὴν ἐκ τῶν ἐτῶν 1965, 1971, 1973, 1974, 1976, 1978, 1981, 1982

» 1.000

Ἕκαστον τεῦχος ἐτῶν 1956-1982 (ἐφ' ὅσον ὑπάρχει)

» 50

ΛΟΥΛΑ Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Ἑσπερινή δέηση

Ἀπό τή χάρη ενός νάρκισσου
καί τή λεπτότητα μιᾶς λεύκας,
ἔτσι πού ἀγκαλιάζει μέ τούς κλώνους
τό γκρίζο σύθαμπο μιᾶς ἑσπέρας,
ἄφησε, Θεέ μου, ν' ἀπλώσω καί γώ
χέρια καί ψυχή στή δέησή μου.

Τώρα εἶναι πού νιώθω
πόσο γυμνή ἀπόμεινα στόν κόσμο σου.
Γυμνή ἀπό τούς ἀνέμους.
Γυμνή ἀπό τή βροχή.
Γυμνή ἀπό τό ἄγριο κύμα.

Τί νά τήν κάνω πιά
τόση προσμονή καί τόση ὑποχώρηση;
Ἐδῶ μέ κυκλώνουν δαίμονες
καί μέ κατασπαράζουν ἔγνοιες
πικρῆς συλλογῆς γιά τό αὔριο.
Ἄλλη μιά Μαγδαληνή
δέν φέρνει τή μετάνοια τῶν ἀνθρώπων.

Μή σημαδεύεις ἄλλο πιά
τή μοναξιά μου μ' ἐμπειρίες θανάτου.
Μήν παίζεις μέ τό λόγο τῆς σιωπῆς.
Κοίταξε τὰ χέρια μου, Κύριε,
ἔχουν σημάδια ἀπό καρφιά
κι ἀπό τό στήθος μου
ἐρχεται κάθε πρωΐ κι' ἀνθίζει
ἓνα ἀμάραντο ρόδο, ἡ ἀγάπη.

Μά σέ τί ὠφελεῖ ἄλλο
τόση στοργή καί τόση θλίψη,
ἀφοῦ γύρω μου σηκώνουν ὁδοφράγματα
οἱ λογῆς-λογῆς ὑποψίες,
ὅτι ἀπό μᾶς ἔχεις ἀποστρέψει
τήν ὄψη σου γιά πάντα, Κύριε.

Τὸ περιοδικὸ ἐλευθέρας σκέψεως

“ΙΛΙΣΟΣ”

Χαρ. Τρικούπη 26, α΄ ὁροφος, Κωδ. 106 79 Τηλ. 362.0702

Ώραι 9,30-12,30 πλὴν Σαββάτου

Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ ἔτος 1956 Διευθυντὴς Κωστῆς Μελισσαρόπουλος

Οἱ τόμοι 1956 - 1970 ἔχουν ἐξαντληθεῖ.

Ἔχουν ὅμως ἐκδοθῇ ἐπιλογαὶ Περιεχ. τόμων, ὡς ἑξῆς:

Α΄ Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1956 - 1958

Β΄ Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1959 - 1961

Γ΄ Τόμος ἐπιλογῆς περιεχομένων τόμων τριετίας 1962 - 1965

Ἐκαστος τόμος ἐπιλογῆς, δεμένος δρχ. 400

Δ΄ Τόμος ἐπιλογῆς πενταετίας 1966 - 1970 δεμένος δρχ. 500

» » » » » χαρτόδετος δρχ. 400

*Συνιστῶμεν εἰς ὅσους ἀγαποῦν τὸ ἔργον τοῦ ΙΛΙΣΟΥ νὰ ἀγορά-
σουν τοὺς τόμους τῶν Ἐπιλογῶν, εἴτε ἔχουν εἴτε δὲν ἔχουν τοὺς
τόμους τοῦ ΙΛΙΣΟΥ, διότι μὲ τίς ἐπιλογὰς θὰ ἔχουν εὐχρηστέρα καὶ
συγκεντρωμένη πολὺτιμη πνευματικὴ τροφή.*

Οἱ χαρτόδετοι τόμοι 1965, 1971, 1973,
1974, 1976 ἕκαστος δρχ. 200

Οἱ χαρτόδετοι τόμοι 1972, 1975, 1977,
1978, 1979 ἕκαστος δρχ. 300

Οἱ χαρτόδετοι τόμοι 1980, 1981, 1982, 1983 ἕκαστος δρχ. 400

Οἱ διαφορὰς τιμῶν τόμων δὲν ὀφείλονται στὴν ποιότητα τοῦ
περιεχομένου ἢ στὸ πολυσέλιδον, ἀλλὰ στὴν ἐπάρκεια ἢ μὴ τῶν
ὑπαρχόντων τόμων.

Τόμος ἔτους 1981 σελίδες 336

» » **1982 » 400**

» » **1983 » 456**

Πρός τό Περιοδικό «ΙΛΙΣΟΣ»

Χαρ. Τρικούπη 26

Ἀθήνας 106 79

Παρακαλῶ, ἀποστείλατε τά σημειούμενα βιβλία ἀξίας:

α) κάτω δρχ. 1000 μέ ἀπλοῦν δέμα, διά τά ὁποῖα ἀποστέλλω
τό ἀντίτιμον ἐκ δρχ. 1000

β) ἄνω δρχ. 1000 μέ δέμα ἐπὶ ἀντικαταβολῇ ἐκ δρχ. 1000
(ὑπογραφή)

Ὄνοματεπώνυμον

Διεύθυνσις

Βιβλία		Δρχ.
H.P. Blavatsky	Τό Κλειδί τῆς Θεοσοφίας	350
»	Ἡ φωνή τῆς σιγῆς	150
Besant-Leadbetter	Ἡ Ἀτραπὸς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ	350
Irv. Cooper	Ἡ Μετενσάρκωσις	150
A. Besant	Ἡ ἀπόκρυφη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου	150
»	Ὁ Ἐσωτερικὸς Χριστιανισμὸς	350
Vivekananda	Κάρμα - Γιόγκα	150
Βενετοῦ-Ἰλαρίωνος	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	100
Krishnamurti	Στά πόδια τοῦ Διδασκάλου	100
K. Μελισσαροπούλου	Ὁ Ἰησοῦς	150
»	Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸν Κρισηναμοῦρτι	200
»	Ὁ Κρισηναμοῦρτι διὰ τὸν Διαλογισμὸ	100
»	Ἀποκρυφισμὸς-Μυστικισμὸς ἁδ.	150
»	δεμ.	250
»	Εἰσαγωγή στὴ Θεοσοφία ἁδ.	350
»	δεμ.	500
»	ΜΗΤΙΣ (τό βιβλίον τῆς σοφίας)	δεμ.
»	δεμ.	500
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Α΄ δεμ.	300
»	Τὰ βήματα τῆς Φιλοσοφίας Β΄	200
»	Μεγάλαις Πράξεις στὴν ἱστορία	300
ΙΛΙΣΟΣ,	Ἐπιλογὴ ἐτῶν 1956-57-58	400
ΙΛΙΣΟΣ,	Ἐπιλογὴ ἐτῶν 1959-60-61	400
ΙΛΙΣΟΣ,	Ἐπιλογὴ ἐτῶν 1962-65	400
ΙΛΙΣΟΣ,	Ἐπιλογὴ ἐτῶν 1966-70	500

Σύνολον

Ὁ Ταγκόρ καί ἡ πνευματική ἀγωγή

Τοῦ Jean Dupertuis
ἀπό τήν Revue du Caire 1947

Μετάφρ. Εὐφης Λαγοπούλου-Ἀποστολίδη

Κατά τό σούρουπο τῆς ζωῆς του εἶναι πού ὁ ἐθνικός ποιητής τῆς Βεγγάλης ἔκαμε ἔργο του ὡς ἐκπαιδευτής.

Ἡ ἀριστοκρατική οἰκογένεια τῶν Ταγκόρ, μιά ἀπό τίς πιό εὐγενεῖς καί τίς πιό καλλιεργημένες τῆς Ἰνδίας, ἀποκηρύχθηκε ἄλλοτε ἀπ' τοὺς ὀρθόδοξους Ἰνδοὺς ἐξ αἰτίας τῶν ἀνεπίσημων σχέσεών του, μέ τοὺς Μουσουλμάνους. Ἐκτοτε ὁ Ταγκόρ πάντα πίστευε πῶς χρωστοῦσε σέ κεῖνον τόν ἀφορισμό τῶν προγόνων του τό κάθε τι παγκόσμιον πού τό νεωτεριστικό του πνεῦμα ἀπόχτησε.

Ἡ ὑψηλή κληρονομιά ἡ πνευματική πού πῆρε ἀπ' τοὺς δικούς του ἐξηγεῖ καί τήν ὑψηλή του προσωπικότητα.

Ὁ πατέρας του Ντεβαστρανάθ Ταγκόρ ἦταν ἐχθρός ἀπόλυτος κάθε εἵδους εἰδωλολατρείας «Σέ τοῦτο τό μέρος καμιά εἰκόνα δέ θά λατρευεῖται, καί κανενός ἀνθρώπου ἡ θρησκεία δέ θά καταδικαστεῖ» εἶναι γραμμένο στή πόρτα τοῦ παλαιοῦ ἐρημητηρίου του.

Ἐπῆρξε στίς Ἰνδίες ὁ ἀποστολος ἑνός θρησκευτικοῦ κι-

νήματος μέ τάση θεϊστική, τό «Brahmosamaï» τοῦ ὁποίου ἡ οὐσιαστική πίστη σ' ἕναν μοναδικό θεό, ἀπρόσωπο κί αἰώνιον, δείχνει τήν σπουδαιότητα τῆς διείσδυσης τῆς Ἰνδικῆς σκέψης στό μονοθεϊστικό ρεῦμα.

Ἀποσύρθηκε ἀπό τήν ἐνεργό ζωή τότε πού ὁ πατέρας τοῦ Ταγκόρ ἱδρυσε κοντά στό χωριό Βολπούρ, στήν ἐπαρχία τῆς Βεγγάλης, τό Santiniketan «Τόπος γαλήνης» ὅπου ἔζησε σέ περισυλλογή καί ,προσευχή.

Καί ὅταν πέθανε τό 1905 ἡλικίας 98 χρονῶν, ἦταν ἀπό πολύ καιρό γιά τοὺς Ἰνδοὺς Maharschi, ὁ μέγας ἀσκητικός, ὁ ὁποῖος ἀνασχημάτισε τόν βραχμανισμό, μένοντας πιστός στό πνεῦμα τῶν «Upanishads» καί τῶν «Veda», στίς δύο ἱερές πηγές τῆς πρωτόγονης θρησκείας τῆς Ἰνδίας. Μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του, ὁ Rabin-dranath Tagor μερίμνησε γιά καινούργια паίδευση, καί μετάρρεψε τό Santiniketan σέ ὑπαίθριο σχολεῖο προορισμένο γιά παιδιά Ἰνδῶν κάθε θρησκείας καί κάθε φυλῆς Ἰνδικῆς.

Λαγοκοιμόμενον στό μπάντιο ἑνός βαγονιοῦ καυτοῦ ἀπ' τή

ζέστη όταν ὁ πιστός μου madrasse ὑπηρετής μέ ξύπνησε στίς 5 τό πρωί φωνάζοντας «Sahib, Κύριε! ἡ Βολπούρ! Μιά κωμόπολη ὅπως ὄλες οἱ Ἰνδικές στὸν ἴσκιο τῶν μαγκόδεντρων καὶ μπανυόδεντρων. Κανείς ταξιδιώτης δέ θά σταματοῦσε ἐκεῖ ἂν δέ βρισκόταν τό (Σαντινικέταν) Santiniketan στά πέριξ. Στό σταθμό, τό ἀμάξι τοῦ Ταγκόρ. Στὴν σκαμένη στράτα ἀπὸ τροχοῦς, κάρα μέ βόδια, καὶ κοπάδια κατοικιῶν. Φτάνοντας στό σχολεῖο ἓνα παιδί μέ χαιρετᾷ μέ τόν δικό του τρόπο ἐκ μέρους τοῦ ποιητῆ.

Δίχως νά πεῖ τίποτα, μέ τά δάχτυλά του βρεμμένα μέ ἀσβεστόνερο χαράζει στίς πλάκες τοῦ χώλ τὴν ἄσπρη «alpo-na» τοῦ καλοῦ οἴωνου, διακοσμητικό σχέδιο μισογεωμετρικό, μισο-φανταστικό, ὅπου τό παγώνι τῆς Βεγγάλης σχεδόν πάντα θριαμβεύει. Ἀπὸ τό παράθυρο ἔβλεπα τόν μικρό μαρμαρένιο ναό, ὅπου ὁ Ταγκόρ βρισκόταν ἤδη σέ περισυλλογή. Ὅσο ἀνέβαινε ὁ ἥλιος, οἱ κῆποι ζωντάνευαν μέ πίδακες νεροῦ ἀπὸ μικρές χαβοῦζες κί' ἀπὸ ἄγρια παγώνια ἀνάμεσα στοὺς θάμνους τῶν ὀρχοειδῶν. Ὁ ναός σιγὰ σιγὰ γέμισε ἀπὸ μαθητές ὥραῖα παιδιά μέ τό θαμπό δέρμα καὶ κροκάτους χιτῶνες πού ψαλμοδοῦσαν ἓνα ἀπὸ τά τελευταῖα βεγγαλικά ἄσματα τῶν ποιητῶν συνοδευόμενα ἀπ' τό βίνα μέ τίς μεταλλικές χορ-

δές. Κατόπιν μοῦ πέρασαν στό λαιμό τὴν παραδοσιακὴ γιρλάντα ἀπὸ γιασεμιά, γιρλάντα καλωςορίσματος, πού κάθε πρωί, μιά ὁμάδα μαθητῶν ἐτοιμάζει ἀπὸ τὴν αὐγὴ γιὰ νά τιμήσουν τοὺς ἐπισκέπτες.

Ὅταν ἀργότερα ὁ ποιητής μέ δέχτηκε στὴν ταρατσα τοῦ «μπάνγκαλόου» σκεπασμένου ἀπὸ μιμόζες καὶ ὑβίσκους μοῦ φάνηκε σάν προφήτης. Καὶ σκεφτόμουνά πῶς ὁ ὥραιος τοῦτος γέρων μέ τόν λινό χιτῶνα καὶ τ' ἀσημένια μαλλιά, φωνὴ τῆς Ἰνδικῆς ψυχῆς, παγκόσμια ἀναγνωρισμένος σ' Ἀνατολή καὶ Δύση νά τόν θαυμάζουν δέ δίσταζε ν' ἀφιερῶνει στά παιδιά τῆς πατρίδας του τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ χρόνου του καὶ τῆς περιουσίας του. «Τοῦτα τά παιδιά, μοῦ εἶπε ταπεινά, ἀντιπροσωπεύουν γιὰ μένα τὴν νέα Ἰνδία, καὶ ὅπως ἐγώ, θά ἐργασθοῦν γιὰ νά φέρουν κοντὰ τὴν ἀνατολίτικη σοφία μέ τὴ δυτικὴ μόρφωση μέ πρόθεση μιᾶς ἐκπνευμάτωσης τῆς ἀνθρωπότητας».

Καί μοῦ ἐξήγησε ὅτι δέν ἦταν ἡ σύγχρονη ἐκπαίδευση βασισμένη στὴ μνήμη καὶ τὴν ἀνάλυση τῶν γεγονότων πού θά μπορέσει ποτέ νά διαπαιδαγωγῇ ψυχές ἀνηλίκων ἀρκετά δυνατές γιὰ ν' αἰσθάνονται ὁ συνδυετικός κρίκος μεταξύ αὐτοῦ πού ἡ Ἀνατολή ὀνομάζει μυστήρια, καὶ πού εἶναι γιὰ κείνον πραγματικότης καὶ αὐτό πού ἡ Δύση

ονομάζει πραγματικότητα και είναι για τήν Ἀνατολή ἡ πλάνη. «Ἡ τεχνική ἐπιστήμη καί ἡ πρακτική φιλοσοφία τῆς Δύσης εἶναι ἐφικτές σέ κάθε ἔρευνα, ἀλλά ἡ ἀγνή γνωριμία προϋποθέτει μιά προσαρμογή ἀτομική πού ἡ Ἀνατολή τήν θεωρεῖ νόμο». Ὁ Ταγκόρ πιστεύει ὅτι ἡ θεωρία εἶναι ἀνώτερη ἀπό τήν πράξη, ὅτι ἂν ὁ ὑλικός πλοῦτος μπορεῖ νά ἐμφανίζεται σάν ἔνδειξη προόδου, δέν εἶναι καί σημεῖο πραγματικῆς ἀνωτερότητας. Καί κατ' αὐτόν κάθε ἀληθινή βάση προσέγγισης μεταξὺ Ἀνατολῆς καί Δύσης δέν μπορεῖ νά βρεθεῖ παρά στό πνευματικό ἐπίπεδο.

Τέτοιο εἶναι τό μήνυμα πού ἀσταμάτητα ἀπηύθυνε στοὺς ἐπίλεκτους κάθε χώρας. Οἱ μέθοδοι τῆς παθητικῆς ἀντίστασης, ἀγαπητές στόν Γκάντι καί ὁπαδούς του, τοῦ φαίνονται παιδαριώδεις, καί ἡ σταυροφορία τῆς μῆ συνεργασίας μέ τή Δύση ἔκανε τήν καρδιά τοῦ διεθνιστῆ πού νόμιζε πῶς ἦταν, πού τόθελε νά ἦταν, ν' ἀναπηδᾷ, μένοντας βαθειά πατριώτης, δίχως νά ἀνήκει σέ κανένα ἐθνικιστικό κόμμα.

Οἱ πλατειές του ἀπόψεις, μέ τήν ἀπέραντη ἀκτινοβολία, τόν ἔβαλαν πάνω ἀπ' τήν ἀμάθεια, τίς προκαταλήψεις, καί δεισιδαιμονίες τοῦ λαοῦ του.

Ὁ εὐγενῆς τοῦτος υἱός τῆς Ἰνδίας, τόσο παθολογικά δεμένος μέ τή γενέτειρά του θεω-

ροῦσε τόν ἑαυτό του ἕναν πολίτη τοῦ Σύμπαντος καί ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τοὺς σπάνιους βαθυγνώμονες τοῦ σήμερα γιά νά διαβλέψει τήν πνευματική προσέγγιση τῆς Ἀνατολῆς καί τῆς Δύσης σάν ἀναπόφευχτη γιά τή γενική ἁρμονία τοῦ κόσμου.

Στό Santiniketan ὁ Ταγκόρ ζητᾷ πρό παντός νά ξυπνήσει τήν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ μᾶλλον, παρά νά ἐναντιώνεται στήν νεανική ὁρμή. «Ἄν ἐπιτρέπουν στά παιδιά νάναι ἀπλῶς παιδιά, μοῦ εἶπε, νά τρέξουν, νά παίξουν, νά ἱκανοποιήσουν τή περιέργειά τους, τότε ὅλα γίνονται πολύ ἀπλά». Κί εἶναι ἀκριβῶς αὐτή ἡ ἀφελὴς φρεσκάδα τῆς δεύτερης παιδικῆς ἡλικίας πού τοῦ ἐνέπνευσε τά ποιήματά του «Μισόγεμο Φεγγάρι» καί «Ἀναμνήσεις». Πρωτίστως τό παιδί νά μπορεῖ νά εἶναι παιδί, καί ἀργότερα θά γίνει φτασμένος ἄνθρωπος μέ τήν καλύτερη σημασία τῆς λέξης. Τό ἀντικείμενο τῆς παιδείας δέν εἶναι σχολαστικότης ἀλλά γνώση. Οἱ μελέτες δέν εἶναι παρά ἕνα μέσον νά ἀποκαλυφθοῦν οἱ ἱκανότητες τοῦ καθένα γιά νά τίς φέρουμε στήν ἀνθηση κάτω ἀπό δημιουργικό σχῆμα». Ὁ ποιητής πολὺ σωστά σκέπτεται ὅτι τά παιδιά κατέχουν ἀπ' τή φύση ἕνα πνεῦμα εὐληπτο, δεκτικό, καί ἐνεργό συνάμα, τό ὁποῖο ἴδια ὅπως τό δέντρο, ἔχει τή δύναμη νά ἀντλεῖ τήν τροφή του στήν ἀτμό-

σφαιρα τοῦ περιβάλλοντος. Καί στό Σαντινικετάν αὐτή ἡ πνευματική ἀτμόσφαιρα εἶναι κυρίως καρωμένη ἀπό εὐαισθησία, συμπάθεια, ἀλήθεια, ὠραιότητα καί ἀνθρωπιά.

Θεμελιώνοντας τό ὑπαίθριο σχολεῖο του ὁ Ταγκόρ δέν ὑπάκουε σέ κανένα σύστημα, σέ καιμιά παιδαγωγική θεωρία. Τοῦμεινε μιά πικρή γεύση τῶν σχολικῶν του χρόνων κι εἶχε ἐπαναστατήσῃ ἐνάντια στή σχολική ρουτίνα. Κί' αὐτή ἡ ἀποτυχημένη πείρα δέν τοῦ φαινόταν πῶς ἦταν ἀποκλειστικό γεγονός τῆς ἰδιότροπης φύσης του. Κρίνει ὅτι τό σχολεῖο δέν ἔπρεπε νά εἶναι ἓνα μὴχάνημα πειθαρχίας, ἀλλά μιά μύηση στήν ἐσωτερική ζωή. «Βρισκόμαστε σέ τοῦτον τόν κόσμο γιά νά τόν παραδεχόμαστε, μοῦ εἶπε, κι' ὄχι μονάχα γιά νά τόν γνωρίσουμε. Γι' αὐτό τό σχολεῖο δέν ἔπρεπε νά περιορίζεται στή διδασκαλία τῆς ἐπιστήμης. Ἐχει ἀποστολή πιά ὑψηλή ἐκείνη τοῦ νά βάζει σέ ἀρμονία τό ἄτομο μέ τό ὑπόλοιπο τοῦ σύμπαντος. Γιατί τό παραδοσιακό σχολεῖο πρέπει νά ἀγνοεῖ τήν ἀγωγή τῆς συμπάθειας; Ἀποστερεῖ τό παιδί ἀπ' τή φυσική ὁμορφιά, γιά νά τοῦ προσφέρει ἓνα μάτσο ἀπό γνώσεις. Τό ἀποστερεῖ ἀπ' τή γῆ, γιά νά μάθει γεωγραφία. Τοῦ ἀφαιρεῖ τή γλώσσα γιά νά τό μυήσει στή γραμματική. Τοῦ σερβίρει ἡμερομηνίες καί χρονικά γεγο-

νότων ὅταν τό παιδί διψᾷ καί πεινᾷ γιά ἐποποιᾶ. Αὐτόν τόν τρόπο τῆς κατάρκτησης τοῦ κόσμου μέσα ἀπ' τίς γνώσεις ὁ Ταγκόρ τόν ἐπιζητεῖ ὄχι σάν μερικούς σύγχρονους παιδαγωγούς γιά νά κάνει πιά χειροπιαστό ἓνα μάθημα πού ἔγινε ξεπερασμένο, ἀλλά τόν ἀπαιτεῖ γιατί κρίνει ὅτι ἡ φύση εἶναι τό φυσιολογικό περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ. Ἄν ἀφήνει τοὺς μαθητές του ἐλεύθερους νά δρασκελώνουν στά δέντρα, δέν τό κάνει γιά νά μάθουν βοτανική. Εἶναι γιά ν' ἀναπαυθοῦν κοντά στίς φωλιές τῶν πουλιῶν, νά μάθουν νά μαζεῦουν ἀνάλαφρα τά φρούτα, ἢ κι' ἀκόμα νά κρύβονται ἐκεῖ σέ περίπτωση πού τά κυνηγοῦν. «Νά ἀντιληφθοῦν ὅτι τά δέντρα δέν εἶναι μόνο ἔργο οὐσιώδες πού παράγει μόνο χλωροφύλλη, ἀλλά ὅτι τά δέντρα εἶναι κάτι ζωντανό». Καί καταλαβαίνει κανεῖς καλά τήν αὐθόρμητη ἀντίθεση τοῦ καλλιτέχνη στήν ἀπαίτηση νά μᾶς κάμουν νά γνωρίσουμε τόν κόσμο μέσα ἀπό τή μεθοδική παρατήρηση, καί τήν ἐπιστημονική ἀνάλυση. Μιά ἄλλη ἰδέα ἀγαπητή στόν Ταγκόρ εἶναι ἡ σπουδαιότητα τοῦ ρόλου τοῦ ἀσυνείδητου στήν διάπλαση τῆς παιδικῆς ψυχῆς. «Ὅποιος μπορεῖ νά ἀναφερθεῖ στήν ἡλικία του θά ὁμολογήσει ὅτι οἱ πιά πραγματικές γνώσεις πού ἀποκτησε ἦταν δυσανάλογες μέ τό βαθμό τῆς ἀντίληψής του.

Ἡ βασιλικὴ ὁδὸς στά μάτια τοῦ ποιητῆ εἶναι ἐκείνη πού ὀδηγεῖ στή γνώση καί σοφία δίχως νά περάσει ἀπ' τό συλλογισμό. Μιά καί κλειστεῖ ὁ δρόμος τοῦτος τὰ παζαρέμματα ἐδῶ κάτω πολύ ὥραϊα μποροῦν νά ἐξακολουθήσουν, μά ἡ ἀπέραντη θάλασσα κί οἱ ψηλές κορφές ἔπαψαν νά ναι ἐφικτές.

Ἡ βασική ἀνάγκη γιά τον Ταγκόρ στήν ἀνατροφή εἶναι νά δημιουργηθεῖ μιά ἀτμόσφαιρα μόρφωσης μᾶλλον πάρα μιά μέθοδος διδασκαλίας. Ἐκεῖνο πού λογαριάζεται εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, μέ τούς κινδύνους καί εὐθύνες της ὅπως ἡ ἴδια ἡ ζωή. Ἡ ἀπλή καλλιέργεια τῆς ἐξυπνάδας δέν ἀρκεῖ. Τό ἀνθρώπινο ὄν δέν εἶναι μόνο νοῦς εἶναι ἐπίσης εὐαίσθησία καί θέληση. Εἶναι μέσα ἀπό τό ἀσυνείδητο σκέπτεται ὁ Ταγκόρ πού ἡ ἐμπειρία ἀναρίθμητων γενεῶν εἰσηγεῖται μέσα μας καί παίρνουμε τὰ μαθήματά μας τὰ πιό σημαντικά. Κί αὕτη ἡ ἀσυνείδητη νοοτροπία τοῦ παιδιοῦ θά πλησίαζε σέ ὁρισμένες ἀντιλήψεις τῇ νοοτροπία τῶν προτόγονων λαῶν, πού χαρακτηρίζεται ἀπ' τήν ὀλότελη σχεδόν ἔλλειψη προσωπικῆς σκέψης, ἀπό τήν ἀδυναμία νά διακρίνει τό πραγματικό ἀπό τό ὄνειρο καί ἀπό τήν παράλογη ἐμπιστοσύνη στή μαγεία καί στό ὑπερφυσικό. Γιά τοῦτο ὁρισμένοι τρόποι πού σκέπτεται τό παιδί καί πού δέν ἀνέχονται καμμιὰ

ἀπό τίς λογικές μας ἀπαιτήσεις, ὁρισμένες ἀντιλήψεις, μυθικές, μᾶς εἶναι τόσο λίγο γνωστές πού μᾶς εἶναι καμμιὰ φορά δύσκολο νά τίς φαντασθοῦμε.

Κί ὅταν ὁ Ταγκόρ βεβαιώνει πώς ἡ βαθειά ζωή τοῦ παιδιοῦ τίς περισσότερες φορές μᾶς ξεφεύγει, ἐννοεῖ τίς νοερές συνήθειές του, τόσο διαφορετικές ἀπ' τίς δικές μας, τήν ἐνδότερη ζωή του, καθαρὰ παιδική, πού τήν ἐκφράζει στά ἐλεύθερα σχέδιά του καθὼς καί στήν αὐθόρμητη ὁμιλία του. «Ὅταν ρωτᾶμε ἓνα παιδί, θά πεῖ τί αἰσθάνεται, ἔστω καί μέ μιά ἀνοησία, αὐτό πού συμβαίνει μέσα του εἶναι κάποτε πιό μεγάλο ἀπ' ὅτι θά'μποροῦσε νά ἐκφράσει». Καί συμπεραίνει: «Νά τί συχνά ἀγνοοῦν ἐκεῖνοι πού ἐμπιστεύονται τίς ἐξετάσεις γιά νά βαθμολογήσουν τ' ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας». Στά μάτια τοῦ Ταγκόρ ἄλλωστε πού εἶναι ἀνατολίτης, ἡ τέλεια σχέση τοῦ ἀτόμου μέ τό σύμπαν φανερώνει περισσότερη πνευματική γνώση ἀπό ἐπιστημονική. Ἡ πειθαρχία τούτη τῆς ψυχῆς ἀποκτᾶται στό Σαντινικετάν παράλληλα μέ τή μελέτη τῆς σχολικῆς ὕλης, μέ τόν προσωπικό στοχασμό, τήν ποιητική κατάνυξη, μέ τὰ μουσικά αὐτοσχεδιάσματα, τή δραματική τέχνη, τόν ρυθμικό χορό. Σέ στενή ἐπικοινωνία μέ τή φύση τό παιδί μαθαίνει καλύτερα τό βαθύ ρυθμό τῆς ζωῆς.

Καί μέ τήν κατανόηση τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ καί μέ τήν ἀγάπη πού τοῦ ἔχει, ὁ ποιητής τῆς Βεγγάλης ἔννοιωσε ὡς προορισμό του τό κάλεσμα νά γίνει παιδαγωγός, ἔστω κι ἂν δέν ὑπῆρξε παιδαγωγός ἐξ ἐπαγγέλματος: «Μόνο ἐκεῖνος πού μπορεῖ ν' ἀγαπήσει εἶναι ἱκανός νά διδάξει καί ν' ἀναθρέψει».

Σύμφωνα μέ τήν σκέψη τοῦ Ταγκόρ, ἡ ἀτομικότητα ἐνός ἔθνους ἐκδηλωμένα ἀπό τά διακριτικά χαρακτηριστικά τοῦ ἰδανικοῦ της καί τῆς μόρφωσης εἶναι οὐσιώδεις γιά τήν ἐθνική ζωή τά χαρακτηριστικά καί οἱ χαρακτήρες νά διατηρηθοῦν. Γι' αὐτό τό λόγο τά σχολεῖα τῆς ἀρχαίας Ἰνδίας ἀποτελοῦνταν ἀπό ἐρημητήρια, ὅπου δάσκαλοι καί μαθηταί ζοῦσαν μαζί τήν ἴδια ζωή πνευματική, ἁρμονική καί πλήρη, σ' ἐπαφή μέ τό Ἄπειρο τοῦ ὁποῖου ἡ φύση ἀντικατροπτρίζει τήν ωραιότητα καί τό μεγαλεῖο.

Στό βάθος τούτης τῆς ἔνωσης τοῦ πνεύματος δέν ὑπῆρχε τίποτα πού νά διαχωρίζει ἕναν ἄνθρωπο ἀπό ἕναν ἄλλον. Καί μιά τέτοια ἀντίληψη σχημάτιζε ἐκεῖνους τούς καιρούς τό θεμέλιο τῆς κοινῆς ζωῆς, δημιουργώντας πραγματικά κατανόηση, καί τήν καλή συνεννόηση ἀνάμεσα σέ δασκάλους καί μαθητές.

Οἱ παλαιοί «δραματισταί» τῆς Ἰνδίας πίστευαν ὅτι μέ τό νά ἔ-

χεις συνεχῶς παροῦσα τή σκέψη τοῦ Ἄπειρου στό πνεῦμα, αὐτό ἀποτελοῦσε τόν κύριο σκοπό τῆς ζωῆς. Κι' αὕτη ἡ ψυχική διάθεση ἦταν πολύ ἀνώτερη ἀπό τίς δογματικές πεποιθήσεις, εἴτε ἦταν θρησκευτικές, πολιτικές ἢ κοινωνικές. Πάνω σ' αὐτό τό σχέδιο τῆς πραγματικῆς θετικῆς πνευματικότητας ὁ Ταγκόρ θεμελίωσε τό νέο του σχολεῖο, μὴν λογαριάζοντας κανένα δόγμα, καμμιά αἵρεση καί καμμιά φυλή. Κι' ἂν σέβεται τήν ἰνδική παράδοση στό πρόγραμμα τοῦ προσπαθεῖ ἀπό τήν ἄλλη μεριά νά βάζει τό ἰνδόπουλο σταθερά σ' ἐπαφή μέ ὅτι καλύτερο στήν ποικίλη ἀνθρώπινη μόρφωση, γιατί σύμφωνα μ' ἐκεῖνον ἡ πλήρης γνωριμία μέ τή μόρφωση ἐνός ἔθνους δέν εἶναι δυνατή δίχως τήν συμπαθῆ κατανόηση τῶν ἄλλων τοῦ εἵδους πού πῆραν μέρος στό σχηματισμό της. Θυμᾶμαι μιά ἐρώτηση ἀπό ἕνα μεγάλο μαθητή — μέ πολλή εὐγένεια ἄλλωστε — τήν ὥρα πού παρακολουθοῦσα ἕνα μάθημα Ἱστορίας «Ἡμεῖς, στήν Ἀνατολή, μοῦ εἶπε, μελετᾶμε τή Δύση, τήν ἐκτιμοῦμε, τή μιμούμεθα καμμιά φορά, γιατί ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι εἶναι ἐκείνη πού ἐπηρεάζει καί διευθύνει τή σύγχρονη ζωή. Ξέρουμε ὅτι πρέπει νά ἐνσωματώσουμε στή μόρφωσή μας ὅτι ὑπάρχει καλύτερο. Ὑπῆρξε ὅμως ἀμοιβαιότητα ἐκ μέρους τῆς Δύσης;

«Ἡ μήπως εὐκόλα πιστεύει ὅτι αὐτή κρατεῖ τό μονοπώλιο τῶν ἀληθειῶν πού κατέχει ὁ κόσμος;»

Γιά νά διευκολύνει τή προσέγγιση ἀνάμεσα στήν ἀνατολική καί τή δυτική ἀντίληψη, εὐφυῖα, στίς ὁποῖες ἐβλεπε τούς δύο πόλους τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, ὁ Ταγκόρ τελειοποίησε τό σχολεῖο του τοῦ Santiniketan σέ διεθνές πανεπιστήμιο «Visva Bharati» στό χωριό Surul. Καθηγητές καί φοιτητές πού ἀνῆκαν σέ φυλές καί αἰρέσεις τίς πιά διαφορετικές, μποροῦν νά συναντιοῦνται δοκιμάζοντες νά συνεννοηθοῦν καλύτερα, ἐργαζόμενοι ἀπό κοινού. Τό καινούργιο τοῦτο πνεῦμα φιλειρηνισμοῦ καί διεθνούς συμφιλίωσης δέν μπορεῖ παρά νά ἔχει σωτήριο ἀποτέλεσμα γιά τό μέλλον τῆς Ἰνδίας.

«Οἱ νεαροί καλλιεργημένοι Ἰνδοί πρέπει νά μάθουν νά εἶναι οἱ ἐθελονταί τοῦ ἔθνους. Ἡπαίδευση πού παίρνουν ἐδῶ νά μή τούς χωρίσει ποτέ ἀπό τό λαό! Καί τήν ἐλευθερία αὐτή πού θέλουν νά ὑπηρετήσουν, νά μήν ἀποκτηθεῖ ποτέ ἀπό μίσος ἢ ἐπιθετικό ἔθνισμό! Ἡ ἐθνικότητα, ὅπως ἡ γνώση, ὅπως ἡ τέχνη εἶναι ἕνα πνευματικό στοιχεῖο. Ἐκεῖνο πού πρέπει νά διδαχθεῖ εἶναι ἡ συγκίνηση τοῦ ἀνθρώπινου ἰδανικοῦ. Νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἔνωσή του μέ τά ἄλλα. Νά ἔχεις τό αἶσθημα τοῦ κοινοῦ μέ τό κάθε

τι, καί ἀνιδιοτελεῖς σκέψεις ἔναντι τοῦ ἄλλου». Ἐάν ὁ Ταγκόρ ἐπιμένει τόσο στά ἀνωτέρω εἶναι γιατί ξέρει πῶς ἡ Ἰνδία ὑπέφερε πολύ ἀπ' αὐτή τήν ἐκπαίδευση δίχως ψυχή, ἡ ὁποία δέν εἶναι παρά μία ἐθνική σφαγή. Ἄς ξανάρθουνε λέει στή σημερινή ζωή οἱ τέσσερις οὐσιώδεις ἀρχές τοῦ «Ἰνδοῦ Dharma»: Τή συνείδηση τοῦ σύμπαντος, τό σεβασμό πρὸς τούς ἁγίους, τήν ἀξία τῆς σιωπῆς, καί τήν ἀξία τῆς αὐταπάρνησης». Καί πρέπει νά ποῦμε ἐδῶ πῶς μερικές σαφεῖς ἀρχές τοῦ Ramakrishna στὸν XIX αἰῶνα ξαναπάρθηκαν καί διαρρυθμίστηκαν βελτιωμένες ἀπό πολλές καινούργιες σχολές τῆς Ἀνατολῆς, ἀκόμα καί τῆς Δύσης. Ἡ πραγματική ἐκπαίδευση εἶναι νά μεταδίδεις τό νοιώσιμο τοῦ ἐσωτερικοῦ πλοῦτου πρὸ λέγεται πνευματικότης. Ὁ δάσκαλος παρεμβαλλόμενος — ὅπως ὁ κηπουρός — ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καί στά ἀνθρώπινα φυτά, νά προσέχει νά μὴν ἐνοχλήσει τή φυσιολογική τους ἀνάπτυξη. Ὁχι, στά «πιστεύω» τὰ προκαταβολικά ἀποκαταστημένα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὑπεράνω τῶν δυνάμεων τῆς λογικῆς. Ἡ γνώση πρέπει ν' ἀκολουθεῖ τήν ἐμπειρία.

«Μπῆτε στὸν κῆπο, γράφει ὁ Ramakrishna, γευθῆτε τὰ ἱερὰ μάγνη καί φύγετε. Δέν ἤρθατε νά μετρήσετε τὰ φύλλα τοῦ μαγνὸδεντρου».

Santiniketan

Όταν ὁ Ταγκόρ ἀποσύρθηκε στό Santiniketan μετά τὰ πέν-θη καί τίς θλίψεις του εἶχε ἀποφασίσει νά δημιουργήσει μερικούς μαθητές κατὰ τή καρδιά του καί τίς ιδέες του. Καί φυσικά μ' ἓναν τέτοιο ἐμπυχωτή ὁλόκληρο ἄστυ ἀπό παιδιά δημιουργήθηκε γύρω ἀπ' τόν ποιητή, πού εἶχε δραπετεύσει ἀπ' τό θόρυβο τῶν μεγάλων πόλεων. Τά παιδιά αὐτά στήν ἀρχή ἦταν ὀλιγάριθμα, συγκρατημένα δίχως ἄλλο ἀπ' τή θρησκευτική καί κοινωνική ἀνεκτικότητα πού ἦταν ἄλλωστε κανόν τοῦ ἐκπαιδευτήριου τούτου. Οἱ μαθητές τῶν ἀνώτερων κοινωνικά τάξεων αἰσθάνονταν κάποια ἀπέχθεια γιά τοὺς συμμαθητές τῶν κατώτερων κοινωνικά τάξεων.

Τοὺς ἄφησαν στήν ἀρχή ἐλεύθερους νά φέρονται σύμφωνα μέ τίς παραδόσεις τους· κατόπιν οἱ προκαταλήψεις αὐτές τῶν τάξεων, τόσο βαθειά ἀγκυροβολημένες στήν Ἰνδική ψυχὴ ὑποχώρησαν σιγά σιγά καί, κάτω ἀπ' τήν ἐπίδραση τοῦ Ταγκόρ, τὰ παιδιά ὅλων τῶν τάξεων ἀπόκτησαν τήν συνήθεια νά ζοῦν στόν κόσμο ἀπό κοινοῦ ὅσο γίνεται πιο ἀδελφικά.

Ἀπό διανοητικῆς ἀποψης δέν ὑπάρχει καμμιὰ διαφορὰ μεταξύ τῶν παιδιῶν, τῶν μικρῶν «παρία», πού ὀνομάζουν «ἀνέγγιχτους» καί τῶν παιδιῶν προνομιούχου φυλῆς. Ἔχουν

τήν ἴδια ἀντίληψη κι ἐξυπνάδα σάν τὰ ἄλλα Ἰνδόπουλα. «Νοιώθουμε ὅλοι ὑφασμένοι στή παγκόσμια ὄψη» μοῦ εἶπε ἓνας μαθητής πού περπατοῦσε μαζί μου στό πάρκο. «Ὅτι βλέπουμε μᾶς συνοδεύει καί μᾶς συνεχίζει. Τό γαλάζιο παγώνι πού κοιμᾶται στήν στέγη τῆς καλαμοκαλύβας, τό ἄνθος τοῦ ὑβίσκου πού ἀνοίγει στόν ἥλιο, ὁ χρυσός σκαραβαῖος πού στεγάζεται κάτω ἀπ' τό ξερό χορτάρι, δέν εἶναι κομμένα ἀπό μᾶς.

Στό καινούργιο τοῦ σχολεῖο ὁ Ταγκόρ ἔβγαλε ὅλα τὰ ἀντικείμενα πολυτελείας γιατί εἶναι βάρος στό παιδί πού πρέπει νά ζεῖ μιὰ ζωὴ ἀπλή, φυσική καί συναδέλφωσης. Ἄλλως τε ὁ ἱδιος, ὁ ποιητής ἔδινε τό παράδειγμα γράφοντας τοὺς πιο ὠραίους τοῦ στίχους γονατισμένος στήν ψάθα μιᾶς καμαρούλας τῶν τεσσάρων τετραγωνικῶν μ. μᾶξιμουμ. Πού περνοῦσε, μέ χορτόζουμο, ντυνόταν μέ μάλλινο χοντροῦφασμα καί κοιμόταν πάνω σέ σοῦστα.

Στό σχολεῖο —κῆπος Santiniketan — μέ εἴκοσι «μπαγκαλόους» τριγυρισμένα ἀπό ἓνα πάρκο κι ἓνα γήπεδο γιά ἀθλητισμό — γίνονταν τὰ περισσότερα μαθήματα στήν ὑπαιθρο ἐκτός στήν ἐποχὴ τῶν βροχῶν. Καθισμένοι ἀνατολίτικα στίς ψάθες καί στή γῆ ἀκόμα οἱ μαθητές παρακολουθοῦν τὰ μαθήματά τους κάτω ἀπ' τὰ μαγνόμεντρα. Τήν ἡμέρα κουβα-

λάει ὁ καθένas τους μιά ψα-
 θούλα διπλωμένη κάτω ἀπ' τή
 μασχάλη του. Τή νύχτα κοιμᾶ-
 ται ὁ καθένas σέ μιά πλάκα
 μαρμάρινη, τυλιγμένος σ' ἓνα
 μάλλινο σάλι. Στήν τραπεζαρία
 παίρνει ὁ καθένas μιά κούπα
 ρυζιοῦ, ἓνα ποτήρι τσάϊ, λίγα
 πορτοκάλλια, ἢ γλυκά. Σ' ἓνα
 τέτοιο ἀγροδίαιτο πλαίσιο ζωῆς
 δημιουργήθηκε σιγά σιγά χάρη
 στήν ωραία ψυχή τοῦ Ταγκόρ
 ἓνα ποιητικό περιβάλλον. Τά Ἰν-
 δόπαιδα τόσο εὐλύγιστα στό
 σῶμα, καί τόσο γλυκοῦ χαρα-
 κτήρα εἶναι καλύτερα ἀπ' τά δι-
 κά μας; Ἀγνοοῦν τό θυμό, τόν
 θεωροῦν μέθη. Καί οἱ δάσκαλοι
 εἶναι δίχως καμμιᾶ αὐταρχικό-
 τητα, καμμιᾶ σχολαστικότητα,
 καμμιᾶ σχολική ἀκαμψία. Ὑπάρ-
 χει ἐλευθερία ψυχική, καί ἐλευ-
 θερία σωματική· δημοκρατία
 σχολική καί ἀνθρώπινη· μιά
 ἀπό κοινοῦ ζωῇ πού ἐπιτρέπει
 στά παιδιά νά πιστεύουν καί νά
 λουλουδίζουν.

Καθημερινά πρωί καί βράδυ
 μισῆς ὥρας περισυλλογή καί
 προσήλωση σέ σιωπή, πού
 ἀκολουθεῖται κατόπιν ἀπό ἓνα
 τραγούδι ἀπό κοινοῦ. Ἡ πνευ-
 ματική διδασκαλία περιορίζεται
 στίς πρωινές ὥρες ὅπως στό
 σχολεῖο τοῦ Roches. Τό πρό-
 γραμμα εἶναι ἀπό τά πιό ἐκλε-
 κτά καθώς καί ἡ μέθοδος πού
 εἶναι πότε τῶν παραδοσιακῶν
 ἀγγλικῶν σχολείων, πότε τῶν
 σχολείων τοῦ Decroly ἢ τῶν ἐν
 δράσει ἀμερικανικῶν. Οἱ μαθη-

τές φεύγουν κατά ὁμάδες μέ κι-
 νητά μέσα σύμφωνα μέ τις
 προσωπικές τους ἱκανότητες,
 καί τήν ἐλεύθερη ἐκλογή τοῦ
 προγράμματος πού θά μελετή-
 σουν. Οἱ μὲν ἐπιδίδονται ἐπί
 μιά ἐβδομάδα ἢ ἓνα μήνα σέ
 ἀτομική ἐργασία σέ χημικές ἔ-
 ρευνες, σέ μονογραφία. Οἱ ἄλ-
 λοι παρακολουθοῦν τίς περιλη-
 πτικές ἀσκήσεις καί θεωρητικές
 ἐκθέσεις. Μιά ἀξιόλογη ὑπο-
 διαίρεση τοῦ σχολείου ἀντιπρο-
 σωπεύεται ἀπό τό περίπτερο
 τῆς τέχνης, ἐμπιστευμένο στή
 φροντίδα τοῦ διάσημου ζωγρά-
 φου Pandalal Bose. Ἐκεῖ εἶδα
 μαθητές νά ὑφαίνουν ἢ νά ζω-
 γραφίζουν αὐθόρμητα, δίχως
 μοντέλο, ὁμάδες ἀπό δέκα νά
 ἀσκοῦνται σέ πρωτόγονα ὄργανα,
 ἢ νά τραγουδοῦνε κάποια
 παλιά (Ἰνδουστάνικη) μελωδία).
 Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά οἱ μαθητές
 συμμετέχουν στή διοίκηση τοῦ
 σχολείου, γιατί ὁ Ταγκόρ τοῦς
 πείθει ὅτι εἶναι δικό τους ἔργο,
 ὅτι ἔχουν τήν εὐθύνη νά τό κά-
 μουν ἓνα ἔργο ὁμορφιάς καί
 ἀρμονίας καί συγχρόνως τό
 προνόμιο νά ἀναπτύσσουν
 ἐλεύθερα καί πλήρως τήν αὐτό-
 νομη ζωή τους.

Στά μαθήματα τῆς ἱστορίας
 καμμιᾶ ὑποχρέωση νά παρακο-
 λουθεῖ ἓνα πρόγραμμα ἀκαμπτο
 καί λεπτομερειακό. Ὁ δάσκα-
 λος εἶναι ἐλεύθερος νά χειρι-
 σθεῖ τό γενικό πρόγραμμα σ' ἓ-
 να τυχαῖο μάθημα πού δη-
 μιουργεῖται ἀπό κέντρα ἐνδια-

φέροντος. Καί τό πλεονέκτημα μιᾶς τέτοιας συγκεντρωμένης ἐκπαίδευσης εἶναι ἡ δημοσιοὑπαλληλική καλλιέργεια τῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ, καλλιέργεια τῶν αἰσθήσεων ἀπό τίς διάφορες ἀντιλήψεις, καλλιέργεια τῆς ἐξυπνάδας ἀπό τή σύγκριση καί τήν κρίση, καλλιέργεια τῆς καρδιάς ἀπό τοὺς ἀπό κοινοῦ συλλογισμούς, ἀναμνήσεις στοργῆς, τά ἠθικά, θετικά παραδείγματα πού μποροῦν νά ἐπηρρεάσουν τήν ζωή τῶν παιδιῶν μ' ἓνα διαρκῆ τρόπο.

Ἡ ἔκκληση καί ἡ μύηση ἀξίζουν περισσότερο ἀπ' ὅτι ἡ μνήμη καί ἡ πολυμάθεια. Στό Santiniketan ἡ διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν δέν εἶναι ἐγκυκλοπαιδική. Σκοπὸ ἔχει ἀντίθετα νά ἐντυπωθεῖ στό νοῦ τοῦ παιδιοῦ ἡ ἀγάπη πρὸς τή φύση καί ὁ θαυμασμός του πρὸς τό σύμπαν.

Ἡ ἀσταμάτητη ἀνάγκη φλυαρίας στοὺς νεαροὺς μαθητὲς δέν πρέπει οὔτε νά ἀναχαιτίζεται, οὔτε νά πιέζεται. Μόνο πρέπει νά ξέρει κανεὶς — καί εἶναι ὁλόκληρη τέχνη — νά τήν βάζει στό σωστό δρόμο, στό σωστό κανάλι, νά τήν προσανατολίζει καί νά τήν ξεκαθαρίζει.

Ἐλεύθερες ἀφηγήσεις καμωμένες ἀπ' τοὺς μαθητὲς καί συντρόφους τους, σκηνές πού ἐξήσαν ἢ ἐπινόησαν, διηγήματα, θρύλοι, ἢ ποιήματα, εἶναι τόσα μέσα γιὰ τόν Ταγκόρ νά

ξυπνήσει τήν αὐθόρμητη καί τήν δημιουργό γλώσσα. Στό περὶπερο τῆς μουσικῆς τό λαϊκὸ τραγούδι, τόσο πλούσιο σέ ποιητικές συγκινήσεις, ἀντικαθιστᾷ τό ἄνοστο σχολικὸ τραγούδι.

Οἱ αὐθόρμητες ἀτομικὲς μουσικὲς συνθέσεις, τὰ τραγούδια μέ πολλές φωνές ἐπιτρέπουν στοὺς μαθητὲς πού ἔχουν τήν αἴσθηση τοῦ ρυθμοῦ καί τήν ὀρθή φωνή, νά ἐκφράσουν τήν παιδική τους ψυχὴ. Καί ποιὸς θά τοὺς ἐκπαίδευε καλύτερα ἀπ' τόν Ταγκόρ; Μουσικός ἀπὸ γενιά καί καλλιέργεια εἶχε ὁ ἴδιος συνθέσει ἑκατὸ μελωδίες γιὰ τὰ τραγούδια του τῆς Ἰνδικῆς ψυχῆς πού ἀκοῦμε νά τραγουδιῶνται ἀπ' ὅλο τό λαὸ τῆς Βεγγάλης. Ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ λέει ὁ Ταγκόρ δέν μπορεῖ νά εἶναι ὁλοκληρωτικὴ ἂν δέν συμπεριλαμβάνει τὴ μουσικὴ καί τό χορὸ, καθὼς ἐπίσης τό σχέδιο καί τὴ ζωγραφικὴ.

Γύρω ἀπὸ μιά ἐξέδρα γιομάτη μέ γλάστρες καί λουλούδια, οἱ μαθητὲς, ὁμάδες ἀπὸ ὀκτώ, οἱ μὲν νά τραγουδᾶνε οἱ δὲ νά χορεύουν γιόρτασαν μέ τὸν τρόπο τους τήν ἐρχόμενη εὐλογημένη ἐποχὴ τῶν βροχῶν. Ἡ μουσικὴ δὲ φαινόταν νά συνοδεύει τό χορὸ ἀλλὰ νά λυώνει μέσα του σὰν νάβγαινε ὁ ἦχος ἀπὸ τό ἴδιο τό σῶμα τῶν χορευτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀλυσιδωτὰ σέ ἀκριβῆ ρυθμὸ, τοπι-

κούς σκοπούς, θρυλικούς ή λαϊκούς ενός παληού πολιτισμού ξδενε τούς ανθρώπους μέ τά στοιχεῖα τῆς φύσης, μέ τίς κινήσεις τῶν ἀστρων καί μέ τίς θελήσεις τῶν θεῶν.

Τελικά, τό σχολεῖο τοῦ Ταγκόρ ἔχει ἀκόμα τό παιδικό ὑπαίθριο θέατρό του. Οἱ μαθηταί οἱ ἴδιοι ἐτοίμαζαν τίς ἐνδυμασίες τους καί τή διακόσμηση γιά τίς σκηνικές διορθώσεις προορισμένες νά δέσουν λαϊκές μελωδίες. «Ὅταν ἡ σκέψη εἶναι δίκαια καί σωστή στήν καρδιά ἐνός παιδιοῦ, λέει ὁ Ταγκόρ, πρέπει νά τῆς δοθεῖ σάρκα, νά γίνεῖ προσπάθεια νά ἐκπληρωθεῖ, τέλος νά ζήσει καί νά κρατήσῃ». Εἶχε τή συνήθεια ὁ Τάγκόρ οἱ πρεμιέρες τῶν δραμάτων του νά παίζονται στό μέγαρό του τῆς Καλκούτας ἀπό μερικά μέλη τῆς οἰκογενείας του κί ἀπό μερικούς μαθητές του.

Ἐκεῖνος συνέθετε τή μου-

σική καί τό ἀνέβασμα στή σκηνή. Καί ὁ ἴδιος στό δράμα τοῦ Rhalgun ὑποδύετο τό ρόλο τοῦ τυφλοῦ βάρδου τριγυρισμένος ἀπό τούς νεαροὺς ἠθοποιούς οἱ ὁποῖοι ρύθμιζαν στήν ἐντέλεια τοῦτη τή μουσική τῆς ἀγρίας σάν ἐκτόξευση νερῶν ὅταν ἡ ἰνδική ἀνοιξη παθαίνει πλημμύρα ἀπό τό μεθυστικό ἄρωμα τῶν μαγηόδεντρων. Παράσταση ἐρασιτεχνῶν, πού κανένας θίσος τῆς Βεγγάλης δέ θά μπορούσε νά παραβληθεῖ μαζί τους.

Αὐτό ὑπῆρξε τό σχολεῖο τοῦ Rabindranath Tagore.

Ἄν καί τό σύγχρονο περιβάλλον δέ φαίνεται διόλου νά εὐνοεῖ τέτοιου εἶδους ὁρμές, δέν ἀποκλείει ἐν τούτοις τίς ἀπέραντες δυνατότητες τῆς πνευματικῆς ζωῆς, κί ὅτι μεταξὺ τῶν νέων παιδαγωγῶν, ὁ Tagore ἔφθασε περισσότερο στό βάθος τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

GEMS WITHIN

Ἀπολογία

Θεέ μου, τί εὐωδιά σκορπᾷ
τό χορτάρι τό φρεσκοκομμένο
πού τό πόδι μου ἀσπλαχνα πατᾷ!

Μετ. Διον. Κουλεντιανοῦ

Εἰς μνήμην

ΘΑΝΟΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

Χωρίς τήν πίστη στήν ἀθανασία τῆς Ψυχῆς
ὁ κόσμος δέν εἶναι νοητός
σάν ἄρμονικό σύνολο, σάν ἠθικός κόσμος.

Τά σοφά αὐτά λόγια τοῦ Σέλλερ ἦταν ἡ πίστη του. Γι' αὐτό εἶχε συμφιλιωθῇ μέ τή σκέψη τοῦ θανάτου, πού δέν τόν εἶχε φοβηθῇ ποτέ.

Χρηστός οἰκογενειάρχης καί ἀληθινός χριστιανός προσέφερε πάντοτε τόν ἑαυτό του σέ ποικίλες κοινωνικές δραστηριότητες. Ὑπηρετήσε σάν βουλευτής Λαρίσης, σάν ἐκπολιτιστικός παράγων σέ Ἱδρύματα καί Συλλόγους. Ἦταν ὁ γιατρός τῶν φτωχῶν καί τῶν κατατρεγμένων. Τήν ἀγάπη καί τήν προσφορά εἶχε κάμει βίωμα τῆς Ζωῆς του ὁ Θάνατος Μεσσήνης.

Ἄς εἶναι ἐλαφρό τό χῶμα τῆς πατρικῆς γῆς πού σκεπάζει τό γήϊνο σκῆνημα τῆς Ψυχῆς του.

Σ.Π.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ γνωστός παλαίμαχος ἐκπαιδευτικός ἐγκατέλειψε τόν γήϊνο βίο. Ἀκάματος ἐργάτης τοῦ Καλοῦ ἀγωνίστηκε μακρές δεκαετίες τόν ἀγῶνα τόν καλό.

Ἀπό τοὺς παλαιότερους καί πιστότερους φίλους τοῦ ΙΛΙΣΟΥ, στόν ὁποῖον ἐδημοσιεύθηκαν τά ἄρθρα του «Πίστις-Ἐλπίς-Ἀγάπη», «Ἀσκληπιός», «Ὀρφεύς», «Τί εἶναι εὐτυχία», «Αὐτογνωσία», «Ἀλληγορίαι εἰς τά ποιήματα τοῦ Ὀμήρου», «Ἰουλιανοῦ Αὐτοκράτορος Συμπόσιον ἢ Κόνια», «Κ. Μελισσαροπούλου Τά βήματα τῆς Φιλοσοφίας». Οἱ πολλοί μαθηταί του τόν ἐνθυμοῦνται πάντοτε μέ ἐκτίμηση καί στοργή.

Μεταξύ μας

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ

Τά Γραφεία του «Ίλισου», Χαρ. Τρι-
κούπη 26, α' όροφος Κωδ. 106 79, εΐ-
ναι άνοικτά καθημερινώς πλην Σαββά-
του 9.30 - 12.30

Τηλ. Γραφείων 3620.702

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

Παρακαλούμεν, άποστέλλετε με τα-
χυδρομικήν ή τραπεζικήν έπιταγήν εις
τήν διεύθυνσιν: «Κωστήν Μελισσαρό-
πουλον, Χαρ. Τρικούπη 26, α' όροφος
Κωδ. 106 79, Άθήνας». Άποστολαι
με τραπεζικάς έντολάς μās δυσκο-
λεύουν.

ΑΛΛΑΓΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

Τεύχη άποσταλέντα στους κατωτέ-
ρω συνδρομητάς μās έπεστράφησαν
άπό τó Ταχυδρομείον με την σημείω-
σιν: «μετώκησε» ή «άγνωστος». Παρα-
καλούνται όσοι τούς γνωρίζουν νά
τούς είδοποιήσουν ή νά μās δώσουν
τάς διευθύνσεις των:

ΑΘΗΝΩΝ

Γ. Άθανασίου, ιατρός
Γαβρ. Εύαγγέλου, Φιλοθέη
Χαρ. Κατσαρδής, Βριλήσια
Πηπ. Ρήγα, Δάφνη
Νικ. Σταγιαννίδης
Γεωρ. Τζούρος

ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Έλ. Φωτίου-Συμεωνίδου, Χαλκίς

ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑΝ ΤΟΝ ΘΙΝΟΝ ΒΙΟΝ

Κων. Γιώτης, Άθήναι
Άλ. Δασκαλόπουλος, Άθήναι
Ζέτα Δούκα, Άθήναι
Δημ. Κουρκουτάκης, Άθήναι

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

(Με τή σειρά λήψεως)

Πάτροκλος Δ. Κριτόπουλος: Άπό τή
ζωή του Άριστοτέλους (384-322
π.Χ.). Άθήναι 1984.

Καίτη Έξάρχου-Διαμαντή: Μιά θέση
στόν Ήλιο (ποιήματα).

Βασ. Κατσαβός: Ή σύγχρονη μορφή
του γλωσσικού προβλήματος.
Άθήνα 1980. Άνταριασμένα χρό-
νια (Μυθιστόρημα). Άθήνα 1984.

Βασ. Ί. Λαζανάς: Friedrich Hoelderlin.
Τό λυρικό έργο του Ποιητή. Άθή-
ναι 1984.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Προβλήματα. Έκδ. π. Γ. Πυρουνάκης
(Ίούλ.-Σεπτ.)

Δαυλός, Διευθ. Δημ. Λάμπρου (Αύγ.-
Σεπτ., Όκτ.)

Χρονικά. Ύπεύθ. Ίωσ. Λόβιγγερ (Σε-
πτ., Όκτ.-Νοέμ.)

Σύγχρονη Σκέψη. Διευθ. Γ. Παπαγεωρ-
γίου. Άρχισ. Γ. Χαλατσάς (Σεπτ.,
Όκτ.)

Τριφυλλιακή Έστία. Διευθ. Διον. Πιτ-
ταράς (Ίούν.-Αύγ.)

Ίσραηλινά Νέα. Έκδ. Δ. Νικολαΐδης
(Σεπτ.)

ΠΑΚΟΕ. Διευθ. Παν. Χριστοδουλάκης
(12.10.84), (5.11.84)

Πνευματική Κύπρος. Ύπεύθ. Κύπρος
Χρυσάνθης (Αύγ.-Σεπτ.)

Προσανατολισμοί. Διευθ. Γιάννης
Τζαννετάκος (Σεπτ.-Όκτ.)

Ό Φυσιολάτρης (Νοέμ.-Δεκ.)

ΕΝΩΣΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΒΟΡ. ΕΛΛΑΔΟΣ

Ή Ένωση Λογοτεχνών Βορείου
Έλλάδος επ' εύκαιρία τής Έπετείου
τής 28ης Όκτωβρίου, άπηύθυνε προ-

«ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΛΙΣΟΣ»

τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας
ἐν Ἑλλάδι

Χαρ. Τρικούπη 26-Ἀθήναι 106 79

Ἐκδότης Διευθυντής:

Κωστής Ν. Μελισσαρόπουλος

Πλατ. Ἐθνικῆς Τραπεζίης 3, Φιλο-
θήη 152 37

Τιμὴ τεύχους Δρχ. 80

Νοέμ.-Δεκ. 1984

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
ΤΟΥ «ΙΛΙΣΟΥ»

Βόλος: Γ. Κουκουβίνος

Δράμα: Φιλ. Τζάλλας

Ζάκυνθος: Ἴππ. Καλογερόπουλος

Ἡράκλειον: Λ. Κουντήs

Θεσ/νίκη: Εὐ. Ψαρᾶs, Βιβλιοπωλεῖον

Ἴπποδρομίου 10, τηλ. 265.042

Ἰωάννινα: Μιχ. Πραπίδης

Καβάλα: Πέτρος Φραγκίδης

Κέρκυρα: Ἀλεξ. Λουῖβρος

Κομοτινή: Ἰω. Σαμουρκασιδης

Λαμία: Κ. Φαλίδας

Λάρισα: Ἀρ. Σοφίτης

Μυτιλήνη: Δ. Ροδάκης

Ξάνθη: Μάριος Κουτσουρίδης

Πάτραι: Ἀθ. Κοντοσάκης

Ρέθυμνο: Ἀντ. Βιστάκης

Ρόδος: Σταῦρος Βαφεΐδης

Σέρραι: Ἀνέστηs Σάββας

Σῦρος: Π. Ζαραφωνίτης

Χαλκίδα: Γ. Λάμπρου

Χανιά: Ἐμμ. Νοδαράκης

Ἀμμόχωστος: Ἀνδρ. Τσόκκος

Λεμεσός: Ἀνδρoς Σωτηρίου, Ἀντ.

Στυλίου

Λευκωσία: Ἀχ. Ζαβαλλῆs, Ρένα Στυ-
λιανάκη

Πάφος: Κ. Καθητζιώτης

Ἰσταμπούλ: Γ. Βακαλόπουλος

κήρυξη ὑπὲρ τῆς ΕΙΡΗΝΗΣ καὶ τῆς
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ἐπισείοντας τοὺς κιν-
δύνους ἐνὸς πυρηνικοῦ πολέμου, ποῦ
θὰ προκαλέσῃ ὁλοκληρωτικὴ κατα-
στροφή τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.
Καλεῖ ὅλους τοὺς Λαοὺς σὲ μιά εἰλι-
κρινὴ καὶ ἐγκάρδια συνεργασία, μὲ σε-
βασμὸ στὰ Ἐθνικά καὶ ἀτομικὰ δικαιώ-
ματα ὅλων. Καλεῖ ὅλους μαζί, γ' ἀγω-
νισθῇ καθένας στὸν τόπο του καὶ στὸν
τομέα του, χωρὶς ἐθνικὲς καὶ πολιτικὲς
σκοπιμότητες, γιὰ νὰ καίει ἀκοίμητο τὸ
καντήλι τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Ἀδελφω-
σύνης στὶς ψυχὲς ὅλων τῶν Ἀνθρώ-
πων τῆς Γῆς.

Ὁ ΙΛΙΣΟΣ εὕχεται
καλὲς γιορτὲς
καὶ εὐτυχισμένο τὸ 1985

Περιεχόμενα Έτους 1984

Παν. Ἀναγνώστου: Δ. Ἀναγνωστοπούλου «Κυανοῦς Τεκτονισμός»	133
» Τό θερινό Ἡλιοστάσιο	190
» Ὁ ἀγνωστος Διδάσκαλος Καλιόστρο	283
Λένα Ἀναστασιάδου: Ἡ βασιλεία τοῦ Μεγάλου Φωτός	67
» Ἡ Φυσιολατρεία καί ἡ Χαρά στήν ἀρχαία Ἑλλάδα	291
Ρωμ. Βαρβακόπουλος: Σκέψεις περί Μυστικισμοῦ	16
» Ὑπερβατική ἀλήθεια καί Μυστικισμός	94
Ἰω. Βασιλείου: Στή Σικελία ἀναζητώντας τή Μεγάλη Ἑλλάδα	123
Παν. Βλαχόπουλος: Τό τραγοῦδι τοῦ Ἡλίου	193
Ἀντ. Γαλανάκη-Βουρλέκη: Μνήμη	174
Καίτη Ἐξάρχου-Διαμαντή: Φθινοπωρινή Συμφωνία	367
Ζ. Γουγουτάς: Εἴμεθα;	140
Αἰμιλία Ἰβου: Γίλγαμές	4
» Ἀγροί αἵματος	65
» Ἀνθεστηριῶν	160
» Ὑδροχοϊκή Ἐποχή	228
Ἰηπ. Καλογερόπουλος: Ταξίδι στή Γαλάζια πολιτεία	334
Χριστόφ. Καμαρωτάκης: Οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας	406
Καίτη Παπαδάκη-Καραμήτσου: Τηλεβόας	264
Νικ. Καρβούνης: Τό Ἄτομον καί τό Σύνολον	75
» Ἡρώες καί Ὑπεράνθρωποι	368
Χρ. Κατσιγιάννης: Σχόλιο στό μῦθο	257
» Σ' ἓνα μικρό φίλο	340
Θωμᾶς Κιουστελίδης: Τί εἶναι καλὸ καί τί εἶναι κακὸ	259
Κωστής Κοκόροβιτς: Ζωή	393
Δημ. Κυριάκης: Περί τοῦ Κρισανοῦρτι	395
Λούλα Κωνσταντινίδου: Πρωτοχρονιά	3
» Quo Vadis?	66
» Χρησμός	161
» Ἡ ἀοριστία τοῦ χρόνου	258
» Ἑσπερινή Δέηση	413
Λεων. Λογοθέτης: Τό πρῶτο ἁμάρτημα τοῦ ἀνθρώπου	41
Π. Μακρῆς: Τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης σοφίας	229
Ἄννα Μαχαιροπούλου: Τό ρόδο κι' ἐγώ	320
Κωστής Μελισσαρόπουλος: Ὁ ἀόρατος πνευματικὸς κόσμος	10
» Ἐγνωσμός καί Ἀλτροῦισμός	103
» Ἡ Μετενσάρκωση	145
» Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος	321
» Ἡ ἀποψις τῆς Μετενσαρκώσεως	387
Θάνος Μεσσήνης: Ἡ σύγχρονη τεχνολογικὴ ἐποχή	181
Ἡλέκτρα Μικρούτσικου: Τό Ὁρατόριο	8
Ἄντα Μπρούμη: Τό πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης	243
» Ἡ συγκομιδή	364

Γιάννης Μπρούμης: Ἡ πομπή τῶν Μεγάλων Ἐλευσινίων	109
» Ἐλευσινιακός μῦθος	311
Γιαβ. Νερού: Σάν πεθάνω	319
Λουλού Καραβὰ-Νικολαΐδου: Προσκύνημα	258
Ἀθάνατα Ὀμηρικά Ἔπη	28, 75, 162, 230, 298, 374
Κ. Οὐράνης: Θά πεθάνω ἓνα πένθιμο τοῦ Φθινόπωρου δεῖλι...	289
Νικ. Παλαιολογόπουλος: Μορφαί Ἐλευθερίας	217
Πετρούλα Παναγιωτίδη: Σερενάτα	138
» Μήπως...	297
Παν. Παπαλιώτης: Θεοσοφικές ἀπόψεις γιά τόν Πνευματισμό	265
Σαράντος Παυλάς: Ἀναφορά στόν κύριο Χέοπα	3
» Προσέχομε νά μή φοβώμαστε τό θάνατο	176
» Εἴσοδος-Οἱ φανατικοί-Τό σπλιβωτήριο	227
» Ὁ Βασιλέας Ἀγισίλαος	373
Ἑρμ. Σαρπεταΐ: Τό μήνυμα τοῦ Ἀσόκα	195
Τάσος Σάντας: Ἀνοιξη 1984	192
» Οἱ μεγάλες ψυχές τοῦ Τρανσβάαλ	394
Γεωργ. Σιέπτος: Τό βίωμα	257
Σόλων: Οἱ τύραννοι	127
Εὐ. Σταμάτης: Ἡ ἀκουστική τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου	176
Κώστας Στεφανόπουλος: Γαλήνη	194
» Στό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ	318
Πόπη Ἀντωνίου-Σφαλαγκάκου: Στάφφα	4
Καίτη Ταρπαλή: Ὁ Ἐλεήμων	128
Γ. Τζωρτζάκης: Ἡ ὑποτέλεια τῆς φύσης στόν ἀνθρωποκεντρισμό	344
Νίκος Τέντας: Χρυσή	5
» Εὐα Πάλμερ-Σικελιανού	7
» Ρουμάνικη ποίηση	73
» Τά Νέα Βιβλία	57, 129, 209, 280, 354
Αἰκ. Τσόπελα: Ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη πρὸς τά ὀπίσω	108
» Στ' ἅγιό σου τό κάλεσμα	242
Σάκης Τίντος: Ἡ εὐχή τοῦ Πατέρα	290
Gems Within: Ἀπολογία	427
Ἀγάπη	361
Ἡ ἀποψη τῆς Μετενσαρκώσεως	121
Γιά νά κυριολεκτοῦμε	139
Λεντμπήτερ-Κρισναμούρτι	141
Ἀπό τά Πρακτικά τοῦ Ὑπάτου Συμβουλίου	199, 271
Ἀφιέρωμα στην παγκόσμια ἡμέρα τῶν ζώων	341
Ἀποκόμματα	51, 135
Ἐκθεση ζωγραφικῆς Ἀλέκας Δήμου	62
Ὁ Ταγκόρ καί ἡ πνευματική ἀγωγή	417
Εἰς μνήμην	358, 428

Βιβλία Krishnamurti

Στά πόδια του Διδασκάλου (έκδ. 1966)	100
Έκλογαι από τόν Κρισναμουρτι (Κ. Μελισσαροπούλου)	200
Ο Κρισναμουρτι για τόν Διαλογισμό (Κ. Μελισσαροπούλου)	100
Έκπαίδευσι καί σημασία ζωής	— 1953 250
Έλευθερία, ή άρχή καί τό τέλος	— 1954 500
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Α΄ σειρά)	— 1956 500
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Β΄ σειρά)	— 1958 500
Στοχασμοί πάνω στη ζωή (Γ΄ σειρά)	— 1960 500
Όμιλίες στην Εύρώπη	— 1967 400
Στή σιγή του Νοῦ	— 1970 300
Η άναγκαιότητα της άλλαγής	— 1970 300
Τό πέταγμα του άετου	— 1971 300
Τά πρώτα βήματα της μάθησης	— 1975 500

Έγγραψετε νέους συνδρομητάς

Συνδρομή 1984 δρχ. 500 έξωτερικού \$ 10

» 1985 δρχ. 600 άεροπορικῶς \$ 15

«Έπιλογαί» ΙΛΙΣΟΥ

Α΄ Τριετίας 1956—1957—1958

Β΄ Τριετίας 1959—1960—1961

Γ΄ Τετραετίας 1962—1965

έκάστη δεμένη πρὸς δρχ. 400

Δ΄ Πενταετίας 1966—1970

Χαρτόδετη δρχ. 400, δεμένη δρχ. 500

Αἱ συνδρομαί ἤ αντίτιμον βιβλίων νά ἀποστέλλωνται μὲ ταχυδρομικὴν ἢ τραπεζικὴν ἐπιταγὴν -ὄχι μὲ ἐντολὴν- ἐπ' ὀνόματι Κωστῆ Μελισσαροπούλου ἢ ΙΛΙΣΟΥ, Χαρ. Τρικούπη 26, α΄ ὄροφος Κωδ. 106 79. Τηλ. 3620-702

ΧΡΙΣΤΟΥ Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Βασικὲς πληροφορίες περὶ Τεκτονισμοῦ
καὶ τὸ «περιβόλι» τοῦ Ἀντικτεκτονισμοῦ στὸ βιβλίον
Οἱ Τίτλοι τῶν Κυπριακῶν Στοῶν Δρχ. 200

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

	σελ.
Ἀγάπη	361
Ἄντα Μπρούμη: Ἡ συγκομιδὴ	364
Καίτη Ἐξάρχου-Διαμαντῆ: Φθινοπωρινὴ Συμφωνία	367
Νικ. Καρβούνης: Ἡρώες καὶ Ὑπεράνθρωποι:	368
Σαράντος Παυλέας: Ὁ Βασιλέας Ἀγησίλαος	373
Ἀθάνατα Ὀμηρικὰ Ἔπη	374
Κωστῆς Μελισσαρόπουλος: Ἡ ἀποψη τῆς Μετενσαρκώσεως	387
Κωστῆς Κοκόροβιτς: Ζωὴ	393
Τάσος Σάντας: Οἱ μεγάλες ψυχές τοῦ Τρανσβάαλ	394
Δημ. Κυριάκης: Περί τοῦ Κρισναμοῦρτι	395
Χριστόφ. Καμαρωτάκης: Οἱ τρεῖς σκοποὶ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑται- ρίας	406
Λούλα Κωνσταντινίδου: Ἑσπερινὴ Δέηση	413
Ὁ Ταγκόρ καὶ ἡ πνευματικὴ ἀγωγή	417
Gems Within: Ἀπολογία	427
Εἰς μνήμην	428

Στά προσεχῆ τεύχη

Νικ. Τέντας: Πυθαγορικά Χρυσὰ Ἔπη
Γ. Σιέπτος: Ὑακίνθια Μυστήρια
Χρ. Ριζόπουλος: Ἡ ἀπήχσις τῆς Μετενσαρκώσεως στήν παγκόσμιον Φιλολογία
Ρωμ. Βαμβακόπουλος: Ὁ Μωάμεθ καὶ τὸ Ἰσλάμ
Γ. Φτέρης: Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ὁρφέως ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ
Κατίνα Χατζηδημητρίου: Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου